Gr. LXIV : I : T. a. 1. 1.

W a l t h e r von H a l l w y l.

Ljusne brädgårds brand den 18 April 1893.

Strax efter kl. 6 på morgonen utbröt elden i en brädstapel i nordvästra hörnet af brädgården.

Enligt polisförhöret utgjorde det brunna: hela brädgården med bräduppläg, 13 elektriska justerverk, ett timmermagasin med däri förvaradt timmer, materialbodar, brädgårdskontor, prämskjul, flere skjul för bräduppläg, 62 prämar, tvenne järnmagasin med stångjärnsuppläg, belägna å malmgården invid hyttan samt å Storstenskaret hela det där befintliga bräduppläget, två flottningskaserner, en klensmedja, två skjul förupplag af ångbåtsved, en större materialbod, slip för prämuppdragning, ytterligare en byggnad samt 13 prämar, hvaraf nio nya och fyra nyreparerade.

Därtill uppbrändes ex. mer än 6000 fot brädgårdskajer, beräknade i värde till 2 kr. per löpande fot.

Det berättas att gjutjärnshjulen på en i närheten stående ribbvagn smälte ned. Då gjutjärn smälter först vid ± 1,200 Cels°, måste den vid branden utvecklade hetten varit så stark.

Allt var just i ordning för exporten, likasom Ljusne (som anses vara den största i Norden näst Skutskär) städse varit det verk i Norrland, som varit först färdigt att möta skeppningen.

I brädgården förvarades omkring 18,000 standards bräder, representerande ett värde af omkr. 2.000.000 kr.

Röken af branden och delvis elden syntes ända in i Söderhamn.

Grefve von Hallwyl befann sig vid tiden för branden i Schweiz, men gaf genast telegrafisk order om att ofördröjligen sätta arbetet i gång af omtanke för sina arbetare, så sågningen påbörjades redan på onsdagen den 17 April med 12 ramar. 120,000 timmer funnos inne att försåga.

Söderhamns Tidningen 5 Juli 1899.

Söderhamns-Tidning 5 juli 1899.

Gefvens alle gefvinnan Hallevagl jämte underfun
Kenyte anländ hit i måndags (= 3 juli)
afton och fortsatte m. egen ångare till
Ljusne, där flera glasspryddda åretstolar
restes och en stor människomassa
samlades för att hälsa det prisbelönade herr-
laget välkomna.

Dr. fredagen 7 juli 1899.

Vacker hyllning. Tisdagen e. m. (= 5 juli
1899) hyllades Gefle v. H. af omkring
700 arbetare på Bredgården, hvilkens arbets-
samhet verkat vid Ljusne. [illegible] gjorde
gjorde för den [illegible] af arbetsgifvaren Johan Larsson.

Till sist nödtorftig arbetarne, ökandeställen
funnos de som i år fått [illegible] så sedan voro
med om att taga afsked [illegible] vid anläg-
gandet af Ljusne [illegible].

Enligt Söderhamns Tidning Fredagen den 7 Juli 1899.

Vacker hyllning. I förgår eftermiddag hyllades grefve v. Hallwyl af omkring 700 arbetare från brädgården, kolningen och samtliga verk vid Ljusne. Sedan arbetarne, ordnade i led, tågat in på planen framför villan och uppställt sig i en halfcirkel, framförde stabbläggaren Johan Larsson arbetarnes tack för hvad grefve Hallwyl gjort för arbetarnes bästa. Så hade under många år samtliga arbetare varit fritt olycksfallförsäkrade och en stor donation nyligen gjorts, hvaraf räntan anslagits till pensioner för arbetarne, deras änkor och barn. Därjämte hade Grefven visat stor omtanke för de sjuka dels genom sjukhusets omändring och sjuklingarnes omvårdnad med god, stärkande och lämplig föda, dels genom frikostiga uppoffringar för dem bland arbetarepersonalen, som lida af tuberkulos. Slutligen sattes bäst värde på den vänlighet, som visats arbetarne, genom att tillfälle beredts dem, som så önskat, att anlägga en liten trädgårdstäppa till omvexling och förströelse efter det sträfsamma arbetet och därigenom att arbetarne så småningom erhölle goda och lämpliga bostäder, så att trefnad och snygghet äfven kunde råda inomhus; och vågade arbetarne hoppas, att detta goda förhållande måtte fortfara, så att alla bofasta familjer äfven kunde få ett kök till rummet. Högt afgåfvo arbetarne därpå ett samfäldt tack.

Grefve Hallwyl mottog vänligt hyllningen och svarade med några varma ord, betonande, att hvad han gjort varit endast hans plikt. Om han funne förtroende af sina arbetare, så kunde de vara förvissade om, att han skulle bemöta dem med förtroende, och aldrig skulle anledning från hans sida förekomma till störande af det goda förhållande, som, glädjande att se, vore rådande.

Till sist utbragte arbetarne, bland hvilka funnos de som i år för femtio år sedan voro med om att taga de första spadtagen vid anläggandet af Ljusne såg, ett fyrfaldigt hurra för det grefliga herrskapet.

På återvägen uppvaktades disponenten Lindström, som visat sig vara en person, hvilken förstår att på bästa sätt verka medlande mellan arbetsgifvare och arbetare, och hvilken, öfverraskad och rörd, tackade för arbetarnes vänliga uppmärksamhet - skrifves från Ljusne till denna tidning.

Enl. Dito. - 18 Sept. 1899.

En fabrik för torrdestillation af skogsaffall håller Ljusne-Voxna bolag på att uppföra vid Voxna station.

Ljusne.
1904.

Social-Demokraten. 3 Juni 1904.

Från grefve Halwyls konungarike.

Den Halwylska familjens storartade domän *Ljusne* är belägen en knapp timmes väg från Söderhamn. Några förhållanden därifrån kunna icke skada att framdraga.

Hvad först och främst lönerna beträffar så äro de betydligt mycket lägre än vid de flesta bruk i landet. Befälet vid Ljusne, ända uppifrån högvälborna grefven och ned till de s. k. $^3/_8$ dels-basarna äro i hög grad vidskepliga och spökrädda, mest naturligtvis för det s. k. röda spöket, eller socialismen. Man har också gjort allt för att hålla nämda obehagliga företeelse på vederbörligt afstånd. En stor trumf på hand har bolaget därigenom att det äger sin jord på stora sträckor rundt kring bruket, och på bolagets mark får naturligtvis intet Folkets hus eller dylikt hednatempel byggas.

Arbetarna äro emellertid mycket intresserade för socialismen och den modärna arbetarerörelsen, hvilket särskilt visar sig då någon af vårt partis talare besöka platsen och man kan vara säker på att flera hundratal af Ljusnearbetarna komma till den bekanta stenen vid Fejan för att med intresse lyssna till hvad han har att säga. Det fattas dem endast ett Folkets hus men med litet hjälp, enligt C. L. Lundbergs recept, är det säkert blott en tidsfråga tills den viktiga lokalfrågan blir på ett tillfredsställande sätt löst, och då den saken blir ordnad dröjer det ej länge förr än det finnes en kraftig organisation på platsen.

En liten historia från platsen kan ju inte skada. Grefven och grefvinnan Halwyl hedrar någon tid under sommarmånaderna Ljusne med ett besök. Vid dessa tillfällen väcker grefven uppseende genom att gå klädd i synnerligen tarfliga kläder och grefvinnan ståtar i *lappade kjolar!* Arbetarnas hustrur funderar storligen om det verkligen finnas några hål under de ominösa lapparna. Annat är det i Stockholm där det högvälborna herrskapets eleganta ekipage lyser både stort och grannt.

Men det höga herrskapet går troligen omkring och inbillar sig, att de genom detta konstifika uppträdande skola få arbetarna att tro dem besitta någon särskilt utpräglad anspråkslöshet, men arbetarna äro klokare än så, de skratta åt herrskapet helt enkelt och det gör äfven

Karmides.

Ljusne.
1905, September.

Social-Demokraten. 7.9.1905.

"Fallet Ljusne".

Våra läsare minnas hvad vi härom dagen berättade om planer, som varit uppe på den stora Hallwylska domänen. Senaste uppgifter tyda nu på att hr grefven skulle ha vidtagit sina åtgärder i hastigt mod, men sedermera, »med eller utan påtryckning från högre håll», bestämt sig för att låta hela saken hvila.

En reaktionär Gäfletidning har nyss släppt ut en notis om att »socialisterna skola bort från Ljusne». Om detta är en gengångare från den stora ödeläggelseplanen eller syftar på några *nya* anslag känna vi, när detta skrifves, ännu icke.

Men i *Gäfle Arb.-blad* har sign. »Valand», som sett träkapitalismens framfart förr uppe i Sundsvallsdistriktet, skrifvit några reflektioner till händelserna vid Ljusne, som vi härmed lägga under våra läsares ögon. Icke minst borde de med eftertanke studeras af *St. Dagblads* redaktör, hvilken nyss på högerns valmöte här ropade så högljudt på skydd mot *arbetarnas* intrång på »rätten till arbete». Tänk om det rent af kunde gå upp i högerhjärnor att det icke är mot arbetarklassen, d. v. s. mot sig själf, utan mot *kapitalet* och dess drabanter som det arbetande folket *verkligen* behöfver samhällsmaktens hjälp och skydd.

Nog af — vårt broderorgan skrifver:

»Antingen det nu blir frid igen vid Ljusne eller ej, så innehålla själfva hotet och möjligheten till dess förverkligande i och för sig en lärdom, som ej borde vara bortkastad på någon som ej är alldeles förstockad eller fullkomligt förblindad af fraserna om den heliga privata äganderättens helighet och förträfflighet.

Den man, som nu vill undertrycka »sina» arbetares tanke- och yttrandefrihet och hotat att sätta tusenden på gatan samt stänga en industri, som har en ganska stor betydelse för hela vårt land, är typisk för privatkapitalet i allmänhet och det kapital i synnerhet, som slagit under sig Norrland samt utsuger detta och utrotar eller trälbinder dess [illegible]oge och arbetare.

[illegible]lit kommer till vårt land från en [illegible]r annan utländsk ort en man [illegible]d en titel af omtvistat ursprung och, efter hvad det sägs, skäligen tomma fickor. Han har ej satt en planta af svensk skog, ej dragit upp ett strå, har ej rätt till ett grand af arfvet efter de generationer, som under oräknade århundraden brutit bygd, yxat gårdarna ur skogen eller gräft upp tegarna ur myrmarkerna. Åkrar och tegar skulle höra odlarna och deras ätteläggar till; skogsvidderna borde enligt urgammal häfd tillhöra Sverges krona, d. v. s. samhället, och för dess bästa vårdas och utnyttjas.

Men denne man, om hvilken vi nu tala, kommer på något sätt, som ej hör till detta sammanhang, i besittning af både böndernas tegar och kronans f. d. utmarker och sitter en vacker dag som kanske Sverges rikaste man med sådana besittningar, att han på en nyck kan utbjuda till försäljning timmer från ett område, som sträcker sig från trakten af Jämtlands gräns i norr till Falu-bygden i söder, från Dala-gränsen till kusten. Öfverallt där hans inflytande sträcker sig, försvinner bondestammen och sluta sig nya områden till hans rike. Svältande, med ekonomiska bojor fjättrade arrendatorer ersätta de bönder, han med kapitalets makt sopar bort, och på hans besittningar äga ej arbetarna en punkt, som är deras egen att samla sig på.

Men än mer: hvad ingen konung till denna dag vågat sig på, hvad ingen regering förmått, det tilltror sig denne kapitalets storman, nämligen att söka undertrycka svenska mäns församlings-, förenings-, yttrande-, ja, till och med tankefrihet. Och om det ej går honom i händerna som han vill, så hotar han och har *makt utan ansvar* att ögonblickligen sätta på gatan tusentals arbetare med deras familjer och bereda vårt svenska näringslif en obotlig skada. Konung, regering, riksdag och folk stå hjälplösa, ty han har ju rätt att »fritt förfoga öfver sin egendom».

Så är det med honom. Men på samma sätt står det till öfver hela Norrland, och om privatkapitalets representanter en vacker dag slå sig samman, finnes än så länge ingen makt som kan hindra dem att inom hela denna bygd stänga all församlingsfrihet, all öppen föreningsfrihet, yttranderätten och hvad därtill hör, och samhället kan ej hindra dem att på en nyck stanna allt produktivt lif, döma hundratusenden till hunger och förvandla hälften af Sverges rike till »en landsända, där man hvarken skall höra hund eller hane».

Så står det till. Fallet Ljusne och de belysningar det lämnar till våra sociala problem borde lära bönder och arbetare *dels* att genom starka organisationer och samarbete motverka den ohyggliga process som pågår i Norrland, *dels* att genom vakenhet *redan under denna valperiod* söka bereda samhällsmakten möjligheter att något stäcka privatkapitalets öfvermod.

7.

Ljusne.
1905. Augusti.
September.

Social-Demokraten.30.8.1905.

Dagen. 7.9

Privatkapitalismens förbannelse.

Grefve Hallwyl vill taga hämd.

Nästan hvarje gång de stora skogssköflingarna i Norrland kommit på tal, har tanken osökt äfven kommit att röra sig om grefve Hallwyl och hans kolossala skogsaffärer. I honom har man alltid tyckt sig se baggböleriet personifierat. Hänsynslöst har denna tyska grefve farit fram bland de norrländska bönderna och deras hemman och förmögenheten har växt enormt för denna girigbuk, under det att den norrländska *befolkningen* under den tid han huserat blifvit allt mera utarmad och förtryckt. Grefven, i hvardagslag en gudsnådlig lismare, äger — förutom sitt beryktade palats här i Stockholm — de stora Ljusneverken med underlydande bruk och skogar, sträckande sig öfver flera socknar.

Vid Ljusne finnas stora sågverk, å hvilka sysselsatts stora skaror arbetare. Dessa ha en längre tid varit mycket vakna och pigga samt genom sin sammanslutning utgjort en betydande kulturhärd däruppe i Norden. Bland annat ha de, i likhet med öfriga arbetare, kraftigt protesterat *mot* det chauvinistiska sabelskramlet samt *för* freden och rätten.

Att det under bolagsvälde kufvade folket sålunda *vågat* att lojalt ge uttryck för sin innersta vilja, har gått den tyske grefven djupt till sinnes och han synes ha beslutit sig för att taga en raffinerad hämd. Rykten ha nämligen gått på platsen om att han skulle nedlägga all sågverksrörelse vid Ljusne från och med nyåret 1906. Skälet har angifvits vara att grefven ville visa arbetarna hvem de stungit hade. Det var en hämd för arbetarnas frimodiga uppträdande med att bland annat afsända ett telegram om sin uppfattning i fråga om broderkrig med Norge.

För att bringa klarhet i fråga om ryktets sannolikhet har nu *Söderhamns-Kur.* undersökt förhållandena och därvid funnit att ryktet verkligen talat sant. Det meddelas nämligen att grefve H. till olika trävarubolag utsändt cirkulär, hvari utbjudes omkring *250,000 på rot stående träd för afverkning under 1906.* Tidningen är i tillfälle återgifva cirkulären ordagrant.

Här föreligger, som en hvar kan förstå, en affärstransaktion af kolossalt omfång och kommer försäljningen till stånd i sin helhet, så torde den ha till följd att verkets egen sågverksrörelse vid Ljusne nästan kommer att helt upphöra. Följden häraf blir att arbetarna blifva utan sysselsättning och bröd midt i vintern.

»Hvad som bragt grefve H. till detta steg», skrifver *Söd.-K.*, »säges från väl underrättat håll vara särskilda förhållanden inom trävaruindustrin men också har det sagts oss, från personer, som stå bolaget nära, *att förhållandet inom arbetarkretsarna på Ljusne vore ej den minsta anledningen*, ja, att detta senare skälet *t. o. m. skulle vara den egentliga.* Under sådana förhållanden kan det lätt nog förklaras den stämning, som, allt sedan ryktet utkom, varit rådande bland icke blott arbetarna på Ljusne utan äfven bland allmänheten härstädes. Genom denna försäljning ämnar grefve Hallwyl således slå två flugor i en smäll och under det kommande året skall det som en följd komma att höras att den och *den* arbetaren är öfverflödig, att det är bäst att söka arbete på annat håll. Man kommer att gallra ut, och hämden drabbar dem, *som vågat hysa tankar och hylla åsikter af annan art än sådana, som finna nåd inför den enväldige.*»

Här framträder en af det privatkapitalistiska samhällets allra mörkaste sidor i sin ruskigaste belysning. Märk, här är inte fråga om någon arbetskonflikt eller någon löne- eller organisationstvist, utan här ha arbetarna endast vågat *hysa en annan tanke* än hr grefven och strax försätter denne de oliktänkande arbetarna i bryderi och elände. Det är ju ett *afskyvärdt brott*, fastän det icke juridiskt är åtkomligt.

Kapitalet är djärft! Karl Marx har alldeles rätt då han påstår att det är våghalsigt då det lämnar 50 proc.; vid hundra proc. trampar det alla mänskliga lagar under fötterna och vid 300 proc. riskerar det t. o. m. galgen.

Ett senast ankommet rykte har vetat förmäla, att grefve Hallwyl återkallat virkesauktionen och att den ädle grefven dessutom ämnar att afsätta en half million till arbetarpensionsfond och låta rörelsen på Ljusne fortgå som hittills, men mot vilkor, *att arbetarna upphöra med sin opposition.* Med denna opposition menas antagligen den politiska propagandan och upplysningsarbetet.

I dessa tider kan man vänta hvad som hälst och vi ha hört många skamliga förslag på sista tiden komma från kapitalisterna, men den tyske grefven Hallwyl ställer åtskilligt i bakgrunden genom sina förslag. En samhällsordning som tolererar dylikt, den går med raska steg sin undergång till mötes

Den fosterländske grefven.

Straff för politisk propaganda.

Genom utsända cirkulär har grefve von Hallwyl meddelat, att den 30 september komma att genom offentlig auktion försäljas omkring 250,000 träd, stämplade för afverkning nästa år på skogar tillhöriga Ljusne—Voxna aktiebolag inom Voxna, Loos, Färila, Ofvanåker, Enviken och Lillherrdal.

Genom denna försäljning skulle verksamheten vid Ljusne nästa år komma att betydligt minskas och afskedanden bland arbetarkåren bli en gifven följd. Orsaken till virkesförsäljningen uppges vara att söka i missnöje öfver det telegram i unionsfrågan, som Ljusnearbetarna för en tid sedan afsände till konungen och som började med orden: »Ett tusen fattiga arbetare vid Ljusne, i brist på annan lokal, samlade på allmänna landsvägen» etc.

Enligt hvad Söd.-Kur. försport, skall grefve Hallwyl nu ha återkallat virkesauktionen och ämna afsätta en half million kr. till en pensionsfond för arbetarna, med villkor att de upphöra med sin politiska propaganda.

En deputation, bestående af åtta arbetare hade i lördags haft företräde för grefve v. Hallwyl med anledning af den bekymmersamma ställning, hvari arbetarna befarades komma att råka, om trävarurörelsen skulle nedläggas vid verket. Enligt förljudande hade grefve H. därvid gifvit förhoppning om att minskningen af arbetare skulle ske så småningom, hvarjämte arbetstillfälle för arbetare, som voro öfver 4 år, skulle komma att beredas och pensioner tillfalla de äldre.

Stämningen vid Ljusne är mycket upprörd. Ledaren af den socialistiska ungdomsklubben uppgifves ha medgifvit ungdomsklubbens upplösning om det kunde bidraga till återställandet af lugnet och det gamla goda förhållandet.

*

Som bekant har grefve H., ehuru själf icke ens svensk född, i Första kammaren och i valagitationen alltid velat framstå såsom en alldeles speciellt fosterländsk man, en riktig urpatriot. Man ser här ofvan, af hvad slag hans fosterländskhet är.

Aftonbladet. 16.9.1905.

Valen till Första kammaren.

Under en sådan uppsjö af val till Andra kammaren, som på sista tiden försiggått, är det ju mycket förklarligt, om föga uppmärksamhet kunnat blifva öfver för de val till Första kammaren, som skola försiggå vid de nästa måndag sammanträdande landstingen. Och dock skola genom dessa icke mindre än en tiondedel af dennas platser ställas under omröstning.

I Stockholms län hafva mandaten utgått för riksgäldsfullmäktigen G. F. Östberg och handlanden G. Ekdahl. Visserligen har det förljudits, att den förres aktier skulle något sjunkit, emedan han flyttat till Stockholm, hvaraf åtskilliga hugade aspiranter skulle begagnat sig för att förbättra sina egna utsikter att ärfva hans plats. Den framskjutna ställning, hr Ö. intager inom senatens majoritet, och minnet af hvad han förr betydt inom länet torde dock antagligen förkväfva fronderingstendenserna. Däremot finnes ju godt tillfälle att bereda plats för någon af länets icke få yngre krafter genom att låta hr Ekdahl stanna hemma. Ty något annat skäl för hans återval än slöheten och slentrianen lär väl vara svårt att upptäcka. Hr E. hör nämligen till dem, hvilkas insatser i kammarens förhandlingar knappast ens stå att upptäcka med mikroskop. Hvarför icke tänka på t. e. öfverdirektör Günther?

Kaptenen Fr. Ridderbjelke, som varit med i leken från och med 1898 års riksdag, har nu tröttnat och lämnat en plats ledig å Uppsalaläns-bänken. Det var en god och trogen agrar, som ej gjort just så mycket buller af sig. Som konkurrenter om hans plats nämnas disponenten O. M. Strömberg å Östersby och de unga grefvarna H. Wachtmeister å Strömsberg och E. von Rosen å Örbyhus, de båda sistnämnda hafvande helt nyss uppnått valbarhetsåldern.

Af Hallands läns representanter träder grosshandlaren A. L. Apelstam, som suttit fem år i Andra och fyra år i Första kammaren, tillbaka med en mer än vanligt mångsidig erfarenhet af riksdagens partier. I Andra kammaren tillhörde han nämligen Liberala samlingspartiet, och i Första dess konservativt-protektionistiska majoritet, hvilken dock ej betygat honom några mera påfallande prof af sin bevågenhet.

Som bekant har den originelle grosshandlaren P. E. Lithander hotat att såsom en annan Cincinatus draga sig tillbaka till sitt otium, efter att tvifvelsutan i sina egna ögon lik denne räddat fosterlandet. En del skeptici vilja dock ej taga hotet för kontant.

Ännu ett val får Älfsborgs län att förrätta efter disponenten frih. J. Alströmer, som i två repriser haft plats i öfverhuset, senast från och med 1900 års riksdag. Frih. A., som under åtskilliga riksmöten varit ledamot af konstitutionsutskottet, är en konservativt rättrogen man, som icke vill vara med om proportionsvalen, med mindre än att frågan om den progressiva beskattningen undandrages de gemensamma voteringarnas afgörande.

I Örebro län har mandatet utgått för f. d. ryttmästaren K. E. Bohnstedt, som suttit i statsutskottet ända från 1889. Antagligen blir han åt-

vald. En ny man måste i alla fall uppletas efter disponenten Volrath Tham, som varit med från och med 1900, men hvars roll i kammaren just ej varit mera betydande. Tingets vice ordförande, bruksägaren P. M. Carlberg, uppgifves företrädesvis vara påtänkt till hans efterträdare.

Gäfleborgs län har anledning att draga en suck af lättnad, då nu tillfälle gifves att reparera det ödesdigra misstag, som gjordes för nio år sedan, när landstinget lät locka sig att till senator kora en man sådan som grefve W. von Hallwyl, hvilken endast med den yttersta misshandling kan handtera vårt språk och visat sig i hela sitt förestående ställningssätt stå främmande för vårt fria samhällsskick. Hans ideal äro nämligen rent feodala förhållanden, och ännu är i friskt minne, huru han betecknade en af regeringen 1898 föreslagen ytterst moderat begränsning af den kommunala rösträtten som — »smutsande af den blågula fanan», hvars betydelse han sannerligen borde varit den minst lämpliga att tolka i hela riksdagen. Löjet krusade ock så godt som hela församlingens läppar. Landstingets ögon sägas nu i fråga om hans efterträdare vara riktade på dels den mångårige frisinnade och självständige Andrakammarledamoten J. Johnsson i Bollnäs, dels ock på den mångfrestande Gäflelektorn P. Waldenström.

I Västernorrlands län blifva två platser att fylla, nämligen efter borgmästaren C. A. Fröberg i Hernösand och rådmannen Axel G. Andersson i Sundsvall. Den förres afgång var ej ägnad att väcka synnerlig förvåning, ty efter 3 riksdagar i Andra kammaren och ej mindre än 31 i Första kan man sannerligen tröttnat. Hr Fröberg räknades visserligen under tullstridens dagar som frihandlare, men hade under sitt mångåriga ledamotskap af lagutskottet tillfälle att i öfrigt visa sig så konservativ som trots någon.

Däremot kommer verkligen rådman A. G. Anderssons tillbakaträdande onekligen en smula öfverraskande. Hr Andersson, hvilken suttit i kammaren från och med 1901 års riksdag, har där gjort sig ganska bemärkt genom sina af mindre vanlig reda och klarhet präglade anföranden. Med starka ekonomiska band knutna till sågverksindustrien, har han, närhelst dess intressen tangerats, uppträdt som dess svurne sakförare. Men i öfrigt har han i regel uppträdt för frisinnade och humanitära reformer. I våras invaldes han i det moderata partiets förtroenderåd, och man ansåg sig berättigad vänta åtskilligt af honom.

Den afsägelse, fil. dr J. Berlin insändt, synes hufvudsakligen vara afsedd att bespara Västerbottens län kostnaderna för ett extra landsting. Hans mandat skulle nämligen eljes utgått i januari 1906. Hr B. synes eljes vara väl förtjänt att omväljas som en framsynt och i mångt och mycket reformvänlig man. Vid åtskilliga riksdagar har han arbetat i lagutskottet.

Ljusne.
1906. Maj.

Stockholms-tidningen. 14.5.1906.

Föreningsrätten och Mackmyra.

Näste talare var hr Aug. Palm, som hade till ämne: "Föreningsrättsstriden i Mackmyra".

Tal. framhöll, att vid bruken och gruf-vorna hade klasskampen hittills antagit de ohyggligaste formerna, och skildrade i bjärta ordalag det förtryck, arbetarbe-folkningen på dylika arbetsplatser varit utsatt för — särskildt ville tal. bränn-märka ägaren af Ljusne, grefve von Hall-wyl, hvilken "utböling" tal. misstänkte för att vara en "schackerjude med köpt titel". Ungsocialismen hade emellertid åstadkommit en ny sakernas ordning, och därför ville tal. gifva den sitt erkännan-de— han kände för öfrigt blott till *en* socialdemokrati.

Walther v. Hallwyl.

Dagens Nyheter. 15.7.1906.

Miljonärer.

Det torde vara ett länge konstateradt faktum att ett af de sämsta yrken man kan slå sig på är miljonärens. Det renderar så litet. Eller om man så vill ger det alldeles för mycket: sömnlösa nätter, gråa hår i förtid, samvetskval, astma, fetthjärta, podager — allt det där obehagliga som inneslutes under den gemensamma etiketten rikedomens förbannelse. Redan vid unga år får man i barnböckerna insupa nyttiga lärdomar om hur beklagansvärd den stackars miljonären är. Där sitter han i sitt nabobpalats, sjuk, eländig, öfvergifven, och ökar sina lidanden genom att bli gulgrön af afundsjuka när han ser den fattiga skomakaren i kojan midt emot, lycklig och förnöjd, sjunga vid sitt arbete. Ledsamt nog har jag aldrig i lefvande lifvet stött på den där sjungande skoflickaren. Men han existerar, därpå kan man inte tvifla. Ty emellanåt ser man honom uppträda på scenen, där någon rättänkande teaterdirektör låter sina medmänniskor skåda i ett bättre melodrama hur ryskligt illa det i allmänhet går för den som slår sig på att bli miljonär.

Man [illegible] att det, trots dessa afskräckande exempel för ögonen, ändå finns några som ha kurage nog att ägna sig åt genren. I Stockholm finns det, såsom förut har omtalats, öfver 250 personer hvilkas årsinkomster skulle berättiga dem att trycka sina visitkort ungefär så här: K. Pettersson, miljonär.

250 äro en ganska respektabel samling, och man kan inte tänka sig annat än att en skara praktiska män som dessa insett den moderna samlingstankens betydelse. Naturligtvis ha de sammanslutit sig till ett skrå: miljonärernas fackförening. Den skulle ha vissa förutsättningar att uträtta ett och annat, exempelvis om den satte in hela sin energi på höjandet af den, noga sedt, ganska låga dagaflöningen af 1,000 kr.

Så njutningsrikt det än vore, tror jag likväl ej att det finns utsikter att se denna fackförening under sin egen fana tåga i ett demonstrationsled. För att ni ändå skola öka er erfarenhet med hur en miljonär tar sig ut afbildas här några af dem. Det är ett urval bland Stockholms *upper twelve:* de som under föregående år haft en inkomst öfver 300,000 kr. I täten för dem alla går kapten Allan Abenius. Hans inkomst uppgick till 1,278,000 kr. för ett år, det vill säga detsamma som 3,500 kr. om dagen ungefär. Det torde vara tydligt att en sådan persons bekymmer för middagskrischan äro ganska minimala. Han behöfver bara stanna ett par minuter för att fundera hvilken restaurang han skall äta på, så är han vips en femma rikare. Och när han vaknar på morgonen efter tio timmars hvila — om en affärsman unnar sig så pass mycken — har lyckans gudinna lagt på hans nattduksbord 1,500 kr., som han förtjänat in under sömnen.

Vare det dock fjärran att vilja påstå att kapten Abenius sofvit sig till sin förmögenhet. Man får tvärtom vara ganska vaken för att skaka fram 1,278,000 ur Fortunas ymnighetshorn. Kapten Abenius är bara 37 år, och skaffar han sig en liknande inkomst hvarje år bör han vid Rockefellers ålder kunna tala med en viss ringaktning om oljekungens futtiga lilla förmögenhet.

Icke fullt så rikligt, men förmodligen mera jämnt, flyter guldströmmen in i grefve v. Hallwyls kassakista. Hans årsinkomst utgjorde i rundt tal 624,000 kr. Siffrorna för de öfriga rika personerna ställa sig sålunda: bankir N. P. Persson 339,000, bankir A. A. Burman 312,000, grosshandlare J. E. Cederlund 400,000, bankdirektör L. Frænckel 323,000, änkefru Kempe 437,000, f. bruksägaren J. A. Bång 301,000, grosshandlare B. O. Seippel 371,000, bankdirektör K. A. Aronovitsch 409,000, grosshandlare I. Hirsch 385,000 och direktör B. A. Danelius 330,000 kr.

Tolf personer i Stockholm disponera alltså en sammanlagd årsinkomst af $5^1/_2$ miljoner. Det behöfs allt det ryggstöd man har i de nämnda sedelärande berättelserna, för att man inte inför denna siffra skall börja afundsjukt mumla något om kapitalism. Men tack vare dessa lärdomar vet ni att man bör vara lika belåten med sin tillvaro, om man också bara förtjänar på ett helt år hvad kapten Abenius tar in på en dag.

Eller hur?

Celestin.

Ljusne.
1906. Augusti.

sv. ARGUS,
INT. BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM, VII.
Allm. Tel. 123 23.

Ombudsmedd.

21/8 06.

Greve Halwyl söker lappa upp sitt skamfilade anseende. Enligt Helsingen kommer Ljusne—Woxna aktiebolag inom den närmaste tiden att genom styckning av sina egendomar inom Söderala och Skogs socknar bereda dem av sina arbetare, som så önska, tillfälle att bekomma eget hem. De som närmare känna läget av Söderala och Skogs socknar måste fråga sig om inom dem kunna finnas lämpliga platser för beredande av egna hem för arbetarne vid Ljusne. Söderala ligger ungefär 1 1/2 mil och Skog 4 mil från Ljusne och torde de som bosätta sig å dessa platser ha föga utsikt till någon biförtjänst, som dock måste vara vara nödvändig trots ett eget hem. Greve Halwyl har ju som bekant skaffat sig en mindre vacker glans åt sin »vapensköld», genom att driva den bästa kraften av Ljusne ungdom ur landet, vadan det är troligt, att han genom denna imitation av egna hems-idéen vill i någon mån polera densamma.

Walther v. Hallwyl.

1906.

sv. ARGUS,
INT. BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM, VII.
Allm. Tel. 123 23.

Nyheter.
2078 1906.

bänken.

Den von Hallwyllska släktens traditioner. Då sockenborna i Västerljung söndagen den 12 dennes färdades till Västerljungs kyrka för att öfvervara gudstjänsten, höll man som bäst på att inbärga säd vid Erikslunds gård (5 3/4 mantal, taxeringsvärde 184,000 kronor, ägare mångmiljonären grefve V. von Hallwyl, inspektor Ivar Hofving). Det må väl förefalla egendomligt i dessa solskenstider, då ej regn fallit på flere veckor. Men måhända behöfde oxarna motion, tillägger vår spydige brefskrifvare.

Arbetarna i landsflykt från von Hallwyls domän.

Ljusne stora bruk affolkas för ett telegram till konungen.

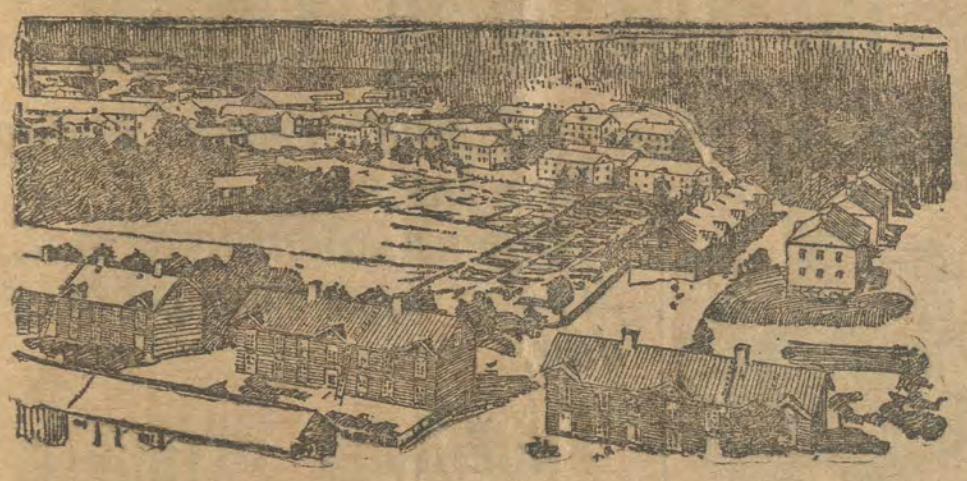

Vy öfver Ljusne samhälle.

En massutvandring till Amerika af arbetare pågår sedan omkring ett år tillbaka vid grefve W. von Hallwyls stora bruk Ljusne, beläget vid Ljusnans utlopp, omkring två mil från Söderhamn. Icke mindre än 150 af det bästa, kraftigaste och dugligaste folket ha redan afrest och flera torde följa. En formlig Amerikafeber rasar. Alla som kunna komma i väg fara. Man gör icke ens försök att få sysselsättning på annat håll i landet. Arbetarna ha mist förtroendet för förvaltningen och lita icke längre på någonting som kommer därifrån. Förhållandena äro så ohållbara att till och med kapellpredikanten, som varit vid Ljusne i 11 år, nu uppgifvit striden och söker sig därifrån. Han anser det vara omöjligt att verka något och finner det nuvarande tillståndet olidligt.

Anledningarna till det bedröfliga tillståndet äro många. Icke minst ha de repressalier verkat som grefve von Hallwyl tagit och tar för afsändandet af ett telegram till konungen under unionsstriderna i fjol, ett telegram som väckte ett visst uppseende genom sin formulering: "Femton hundra fattiga arbetare, samlade på landsvägen, etc." Man har, hur opartiskt förhållandena vid Ljusne än undersökas, svårt att värja sig för den tanken att alla de mått och steg, alla de förändringar och inskränkningar i sågverksdriften som förvaltningen sedan omkring ett år vidtagit haft det bestämda syftet att rensa bort så många som möjligt af dem hvilka närvoro vid det folkmöte som afsände telegrammet. Undertecknarna af detsamma fingo redan i fjol afsked och man angaf då öppet att grefve von Hallwyl med detta telegram ansåg måttet rågadt och nu var besluten att rensa Ljusne från socialisterna. Det är emellertid inte bara socialdemokrater och fackföreningsmedlemmar som fått ge sig i väg. Äfven arbetare som stått utanför organisationen och konsekvent ställt sig i opposition mot den socialdemokratiska ungdomsklubben ha måst lämna Ljusne och landet. Förhållandena äro således mindre vanliga. Redogörelsen samlar sig till en hel social tidsbild.

•

När man säger att Ljusne bruk med underlydande äges af en man, begår man ett formellt misstag. Det är nämligen Ljusne-Voxna bolag som sedan 1881 innehar detsamma. Bolagets ändamål är att idka sågverksrörelse, trävaruskeppning, järntillverkning, terpentin- och tjärtillverkning, mekanisk fabriksrörelse m. m. Styrelsen utgöres af grefve Walther von Hallwyl, verkställande direktör, samt hans måg, kammarherre C. W. Th. von Eckermann å Södertuna, och prokuristen John Betjemann med P. E. Jullander som suppleant. Inbetalda aktiekapitalet är 7,800,000 kr. Maximikapitalet 10,000,000 kr. Aktiernas nominella belopp är 10,000 kr. Aktierna äro ställda till viss man. Utdelningen offentliggöres icke.

Ljusne stora bruk, hvilket med fastigheter och skogar anses bröder emellan vara värdt 25 miljoner, ligger, som sagdt, vid Ljusnans utlopp i Bottniska viken. Floden bildar här en rad med forsar, innan den kastar sig i hafvet, och det är från dessa som kraften tas till de olika anläggningarna. Bruket omfattar dels masugn, som ligger på södra sidan af floden och sysselsätter omkring 150 arbetare, dels valsverk, kättingsmedja, såg, en storartad kolbränningsanläggning, mekanisk verkstad m. m., hvilket allt ligger på norra sidan om floden. Öfver 600 arbetare finnas vid dess anläggningar. 750 arbetare torde vara anställda vid samtliga Ljusneverken.

Det första intryck man får af Ljusne är att allt är svart och sotigt. Man må komma dit vinter eller sommar, intrycket är detsamma, och man känner sig beklämd vid de första stegen man tar å grefve von Hallwyls kungarike. Den som skrifver detta har vid olika tillfällen och under skilda årstider besökt Ljusne, men samma tryckande känsla har alltid infunnit sig. Midsommarsolen må stråla aldrig så klar, hafvet må ligga aldrig så fagert i sin skiftande prakt, färden genom Söderhamns vackra och vidsträckta skärgård må ha varit aldrig så tjusande och ressällskapet aldrig så underhållande; när Flinken lagt till vid Ljusnekajen och man beträdt denna, förmörkas allt, och man känner endast en önskan: att vända åter snarast möjligt. Vintertiden, då snön legat fotsdjup och skogen stått hvitmenad, då en slädfärd åt hvilket håll som helst haft sitt stora behag, har alltid samma öfvergifvenhetskänsla infunnit sig, så fort man närmat sig Ljusneområdet. Hvarpå beror nu detta? Månne på att all jord äges af en enda man och att alla som bygga och bo på denna i mer eller mindre grad äro beroende af honom?

Men grefve W. von Hallwyl är dock den egentliga ägaren och de aktier som finnas på andra händer äro icke flera än som måste finnas för att ett bolag skall kunna bildas. Grefve von Hallwyl har genom gifte kommit öfver detta vidsträckta bruk, hvilket förut varit i Kempeska släktens ägo.

Det vore egentligen synd att påstå att Ljusne någonsin haft godt renommé. Gamle bruksägare Kempe, grefve von Hallwyls svärfar, hade den sentensen att "magra hundar jaga bäst", och han behandlade äfven sina underlydande därefter.

Redan för en trettio år sedan voro brännvinet och kortleken för många vederkvickelsen efter arbetet under veckans dagar och nätter. Kringliggande orters befolkning hade då icke det bästa att säga om denna plats, och de religiösa inom Hälsingland framhöllo Ljusne som ett syndens näste. Men det finns anledning misstänka att man gjorde Ljusnebefolkningen i viss mån orätt. Hur som helst, senare tiders utveckling har visat att folket här visst icke var sämre än andra trakters. Nykterhetsrörelsen kom med sitt utsäde. Arbetarna lärde i nykterhetsföreningarna att lifvet äfven för dem hade mål och värde. Kunskapsbegäret väcktes och de förr obrukade hjärnorna började syssla med tidens spörsmål. Ljusne blef så småningom en plats som framhölls som mönster i fråga om arbetarnas nykterhet och vakenhet. Det dröjde dock många, många år innan man nådde dit.

Det vore säkerligen orätt att påstå att Ljusnearbetarna under Kempeska regimen hade det sämre i ekonomiskt afseende än deras kamrater vid de flesta andra norrländska bruk. Arbetet var nog tungt och hårdt och den allenarådande viljan gjorde sig kännbar äfven i folkets enskilda lif. Det patriarkaliska styrelsesättet var genomfördt med alla dess konsekvenser och arbetarna sågo upp till ägaren som till ett högre väsen. Han var centralpunkten, kring hvilken allt rörde sig. Men betaltes små löner och voro bostäderna icke så öfverdrifvet bekväma eller hälsosamma, så visste dock arbetaren att han till döddagar hade sin utkomst och hans barn efter honom. Den ena generationen växte upp och aflöste den andra. Det förekom högst sällan att någon flyttade från Ljusne, man har alla skäl förmoda att en tanke på att lämna födelseplatsen under dessa tider icke ofta rann upp i någon hjärna, och den som vandrade bort betraktades som besatt af en farlig äfventyrsanda. Det sägs att det ännu mycket nära vår tid var mycket svårt för en ung man att få lämna Ljusne. Han kunde ju inte med lagliga medel kvarhållas, men han riskerade alltid att hans anhöriga på ena eller andra sättet fingo lida för hans "upproriskhet".

Det var ett sådant patriarkaliskt styrdt rike som grefve W. von Hallwyl genom gifte med bruksägare Kempes enda dotter mottog. Traditionerna på godt och ondt från den Kempeska tiden fortforo. Högsta vederbörande betraktade hvarje kraf från arbetarnas sida som ett slags myteri och hvarje försök af dem att höja sig till en högre kulturnivå såsom något ytterst farligt. De voro arbetsmaskiner och för deras såväl timliga som andliga bästa skulle bruksherren sörja. Det var den gamla lifegenskapen i mild form. Nästan alla arbetare voro födda och uppfödda på bruket. Generation efter generation hade efterträdt hvarandra vid arbetet i masugn och valsverk, i såg och i brädgårdar. Ljusne var ett kungarike för sig och den tyska grefven kunde med lika stor rätt som någonsin en rysk furste räkna med "själarna" å sin domän.

Skall full rättvisa skipas och skall man fullt förstå hvad som sedan följt, måste man söka sätta sig in i den mans betraktelsesätt hvilken nu bär ansvaret för hvad som under det senare året gjorts och för den massutvandring som nu pågår. Han har efter all sannolikhet icke förutsättningar att förstå en nyare tids rörelser och kraf, och han har kanske icke heller af sina närmast underlydande och förtroendemän blifvit upplyst om hvad som rört sig hos denna befolkning, hvilken han betraktade som sin personliga egendom. När spänningen därför kom, när tidens rörelser äfven nådde Ljusne och arbetarna började handla med självständighet under entusiasm och kanske äfven gingo åtskilligt bröstgänges till väga, då såg han icke klart. Han ville skrufva tillbaka tiden, ville tvinga in orosmännen i samma former som förut varit rådande å Ljusne, och han tillgrep kanske de sämsta utvägar som funnos, nämligen våldets. Hans domän, hans rike, skulle vara laglydig under högsta viljan.

Det är denna styrelseform och dessa betraktelsesätt som framkallat det tillstånd som nu råder och med den smittande fruktan som en farsot åstadkommer drifva unga och gamla i frivillig landsflykt. I ett par följande artiklar skola vi närmare redogöra för de senaste händelserna i denna märkliga svenska folkvandringsrörelse.

K. N.

14

Ljusne.
1906. December.

Dagens Nyheter.
21.12

Ljusnesamhällets affolkning.

Interiörer från grefve von Hallwyls domän.

Ljusne stora sågverk.

Socialdemokratiska ungdomsklubben bildas.

När tidens stora rörelser nådde Ljusne funno de således en ovanligt tacksam jordmån. Där tryoket känns hårdast, där motståndet mot det nya är starkast, där svårigheterna äro störst gripa idéerna fortast kring sig och omfattas med en entusiasm som nästan närmar sig religiös fanatism. Så skedde vid Ljusne. Nykterhetsrörelsen hade beredt marken och hade under årslånga strider vunnit fäste inom det Hallwylska kungariket. Det är orätt påstå att den någonsin fick officiell hallstämpel, men den trängde sig fram, och vederbörande kunde i längden icke sluta ögonen för den stora nytta de själfva hade af att folket blef nyktert. Ifrån att ha ställt sig helt afvisande mot äfven denna rörelse tolererades den alltmera och under de senare åren ha just inga hinder att tala om lagts i dess väg. De olika nykterhetslogerna fingo lokal upplåtna åt sig, godtemplarordens distriktsmöte hölls därute, och den ena nykterhetstalaren efter den andra tilläts uppträda inom brukets område.

Men när arbetarna blifvit nyktra samt å loge- och diskussionsmöten fått smak för någon andlig kultur började de syssla med sociala frågor. Arbetarrörelsen nådde äfven Söderhamnstrakten, och den fick under de goda åren i slutet af 1890-talet ett oerhördt uppsving. Man räknade under dessa tider de organiserade arbetarnas antal till betydligt öfver 1,000. Vi ha till och med hört uppges en mycket, mycket högre siffra. Det var under dessa tider som Folkets hus i Lervik, en mil från Ljusne, kom till.

Det var ju klart att äfven Ljusnearbetarna skulle gripas af den allmänna rörelsen. Fackföreningar bildades och vunno stort medlemsantal. Högsta vederbörande hade funnit sig i att folket blef nyktert, men att det äfven började visa tänderna var alldeles för mycket. För det motstånd som fackföreningsrörelsen då mötte föll den snart. En hel del af de ledande männen fingo sitt afsked och utvandrade till Amerika, och när ledarne voro borta försvann snart entusiasmen. En hel del för denna rörelse ogynnsamma förhållanden inträffade också i Söderhamnsdistriktet, så att den allmänt gick ganska mycket tillbaka. Men den dog dock icke helt. Fackföreningarna höllos vid lif, äfven om medlemsantalet var ringa och svårigheterna att få lokal för sammanträdena stor. Man samlades hvar som helst, på kolbottnar i skogen, å den riksbekanta landsvägen vid "Fejan", ett stycke ofvanför Ljusne vid älfven och, framförallt, i Folkets hus i Lervik.

En ny generation hade under tiden vuxit upp, och den var kanske af hårdare virke än den förra. Mycket arbetades ock i tal och skrift för att väcka och organisera Ljusnearbetarna, och den säd som under de första åren af 1900-talet såddes bar nog i sinom tid synliga frukter. Ljusnearbetarna organiserade sig väl icke, fackföreningarna gingo mycket långsamt uppåt, men de följde med på ett sådant sätt att man mången gång stod slagen af häpnad. Prenumerationen å olika tidningar nådde en mycket hög siffra. Det fanns ej ett hem som icke höll något blad, oftast flera stycken.

Ljusneverken hade äfven i andra afseenden ganska mycket förändrats. Ledningen hade något litet gifvit efter på de strama tyglarna. Man var icke heller här helt okänslig för tidens åskådning. Möjligt är att disponenten Lindström, som lär vara en relativt moderat anlagd person, fått upp blicken för att allt icke var bra som det var och utverkat sig grefve von Hallwyls tillåtelse till smärre reformer; möjligt torde ock vara att andra personers verksamhet, i främsta rummet kapellpredikantens, pastor Pihl, bidrog. Alltnog, en något friare anda började göra sig gällande. Föreläsningar och diskussionsmöten höllos. Det var visserligen knappt med samlingslokaler, men man hade ju alltid kyrkan att tillgå, och öfver den bestämde pastor Pihl ensam.

Arbetarnas ekonomiska villkor förbättrades äfven, och de hade på det hela taget icke sämre här än vid de andra verken i distriktet, Marma möjligen undantaget. Det var dock dåligt ställdt med bostäderna. All mark rundt hela bruket ägdes af grefve von Hallwyl, och det var således ogörligt att skaffa ett eget hem eller att hyra hos någon utom bruket boende. Man måste alltså ta det i detta afseende som förvaltningen fann för godt. De flesta familjer disponera också endast ett rum utan kök. Det är alls inte ovanligt att finna 6 à 7 personer instufvade i ett kyffe, som borde vara afsedt för en person. Och så detta att nödgas laga maten i samma rum där man ligger, äter och dagligen vistas. Läkare, som besökt platsen, ha också skarpt fördömt dessa bostäder, och flera som vi talat med försäkra att de äro de sämsta de sett. Dock, de sämsta äro de likväl inte, men näst de sämsta. Det finns ett bruk till i Söderhamnstrakten, nämligen Långvinds, hvilket i detta liksom i så många andra afseenden torde slå rekordet.

Man hörde dock ingen klagan från arbetarna. De togo förhållandena som de voro och väntade på bättre tider. De små reformer och förbättringar som genomförts lofvade godt, och man trodde på såväl förvaltningens som grefvens goda vilja. Man begärde inte heller så mycket af lifvet, knappt mera än tillåtelsen att arbeta, rätten att existera och rätten att tänka och tala fritt och sjalfständigt.

— Det var under dessa tider roligt att arbeta vid Ljusne, säga nu arbetarna. Entusiasm, arbetsglädje och offervillighet funnos rikligen, och de yngre af oss kände sig mäktiga att storma himlen. Vi trodde och hoppades att nya tider ändtligen stundade för oss och att vi slutligen fått rätten att lefva ett fritt lif.

Man såg dem ock gå milsvidt för att bevista ett möte och ovanligt var visst icke att ända till tusen personer i snöstorm och 30 graders kyla samlades vid något friluftsmöte å landsvägen vid "Fejan" för att åhöra ett agitationsföredrag. "Fejan" var och är den enda plats öfver hvilken icke grefve Hallwyl förfogar, och arbetarna riskerade ej där att få sina möten upplösta. Äganderätten till marken närmast landsvägen är omstridd. Man har alla skäl anta att den är allmänning Grefve von Hallwyl har gjort åtskilliga försök att komma öfver densamma, då den som en kil tränger in i hans ägor, men misslyckats.

Otaliga äro de möten som hållits där, och det finns icke många bland arbetarpartiets ledare och agitatorer som ej någon gång från den stora stenen midt å platsen talat till en entusiastisk folkskara. Hjalmar Branting och Hinke Bergegren, Kata Dalström och C. A. Tholin samt många, många andra ha därifrån sagt sitt ord i dagens frågor och uppmanat arbetarna att organisera sig.

Särskildt de yngre rycktes med, och man bildade en diskussionsklubb. Lokal för denna skaffade man sig å en kolbotten i skogen. En massa arbetare gingo genast in i klubben. Det torde för öfrigt icke vara många af dessa som nu finnas kvar å Ljusne. Det var idel ungt, kraftigt folk, och hur olika än meningarna varit om denna klubbs verksamhet, alla omdömen stämma dock öfverens i en sak, och det är att klubbmedlemmarna voro de bästa, de skickligaste, nyktraste och ordentligaste arbetarna. De allra flesta af dem tillhörde för öfrigt nykterhetsorden Verdandi.

Denna klubbs bildande var signalen till den stora striden vid Ljusne och man måste gå tillbaka hit för att finna anledningarna till den stora massutvandringen. Klubben bildades för öfrigt under vintern 1903—1904. Medlemsantalet sprang hastigt upp och omfattade snart all den ungdom vid Ljusne och Bergvik-Ala sågverk vid Ala som hade sinne för föreningsarbete och diskussioner.

Den gick till en början ganska måttfullt till väga. Sammanträdena höllos hemliga. Man samla'es än här och än där i skogen, och snö eller kyla verkade i ingen mån afskräckande. Tillförsikten växte dock med framgången. Man började uppträda mera öppet, ändrade namnet till Ljusne-Ala socialdemokratiska ungdomsklubb samt gjorde allt mindre hemlighet af sin tillvaro. Anmärkas bör dock att klubben aldrig dryftat förhållandena vid Ljusne eller att den framkommit med några som helst kraf. Det ends är att den ett par gånger ingått med begäran att få, särskildt vintertiden, någon lokal åt sig upplåten. Svaret härpå har alltid varit ett bleklagdt nej.

Personer, som i grund kände förhållandena vid Ljusne, varnade gång efter annan ungdomen för att gå för bröstgänges och öppet till väga. De visste alltför väl att grefve v. Hallwyl aldrig i längden skulle finna sig i att arbetarna lade sig till med politiska och sociala åsikter och äfven buro fram dem. Om de på sina fritider drucko, spelade kort och arrangerade något stilla slagsmål, det må så vara. Detta vore häfdvunnet bruk å Ljusne, och sådana arbetare voro icke heller svåra att styra. Men att de lade sig till med åsikter, detta var redan i och för sig alltför mycket för den som i arbetaren icke såg något annat än en arbetsmaskin.

Grefve von Hallwyl lär redan från första stund han fick kännedom om klubbens bildande ha velat att den skulle sprängas. Disponenten Lindström närde nog samma önskan, men han var emot kraftåtgärder. Man skulle fara varligt fram med ungdomen, leda den i andra spår och med lämpor förmå ledarne att lämna klubben. Afsikten var i grund och botten densamma. Det var endast i fråga om taktiken som man divergerade.

Men arbetarna togo miste härpå. De trodde att nyare tider randats, och de lade sitt ord i dagsfrågorna, afgåfvo sina resolutioner eller gjorde uttalanden som i fråga om skärpa och kraft ingenting öfrigt lämnade att önska. På de få allmänna diskussionsmöten, till hvilka lokal kunnat anskaffas inom brukets område, uppträdde äfven enskilda klubbmedlemmar och förfäktade åsikter som måste stöta en så konservativ man som grefve W. von Hallvyl för pannan. Det var annat än forna tiders arbetare, för hvilka grefven var ett slags halfgud, om inte mera, och för hvilka hans ord var lag i smått som stort. Det låg konflikt i luften.

K. M.

15

Ljusne.
1906. December.

Dagens Nyheter.
22.12.

Landsflykten från Ljusne; kungatelegrammet från Fejan.

1,500 arbetare, samlade på landsvägen...

Det möte vid Fejan, hvarifrån kungatelegrammet afsändes.
(Efter en vid tillfället tagen fotografi.)

Man hade hunnit fram till det stora kamp- och brytningsåret 1905. Diskussionsklubben i Ljusne omfattade nu närmare 300 arbetare. Den anordnade det ena offentliga mötet efter det andra, och dessa annonserades genom anslag inom brukets område. Allt hemlighetsmakeri var kastadt öfver bord. Utomstående stodo undrande och spörjande. Hade grefve von Hallwyl ändrat skaplynne i så hög grad att han tolerade detta? Eller komme inte det förintande slaget att snart falla?

Personer, hvilka intresserade sig för arbetarnas sak, rådde dem att i främsta rummet se till att fackföreningarna blefvo starka. Klubben hade nog sin uppgift att fylla, menade de, men den vore intet kampmedel. Stundade strid sväfvade den fullständigt i luften. Men dylika röster drunknade i den allmänna hänförelsen. Ljusnebefolkningen ryckte med som aldrig förr.

Det berättas nu vid Ljusne nästan som en saga från flydda tider hur arbetarna där företrädda af musik tågade två mil till en kommunalstämma i Söderala och med sina röster afgjorde utgången samt efter väl förrättadt värf återvände på samma sätt de två milen till hemmet. De ifrigaste bland dem tågade dagen därpå den lika långa vägen till Söderhamn för att delta i en 1 maj-demonstration. Och de gingo till sitt arbete med samma entusiasm och samma ifver.

Det är ju klart att händelserna i fjol skulle rycka äfven dessa arbetare med sig, och unionsfrågan dryftades gång efter annan. Det var dock endast indirekt denna som gaf anledning till den ifrågasatta razzian.

Klubben hade beslutat att söndagen den 16 juli anordna en års- och faninvigningsfest med tillträde för allmänheten. Disponenten E. Lindström uppvaktades genom en kommitté och den förfrågan framställdes om icke klubben, som var i saknad af samlingslokal, kunde till denna fest få använda någon lämplig kolbotten i skogen, förslagsvis en af de platser hvilka förut varit upplåtna åt religiösa och nykterhetsföreningar. Svaret på denna anhållan blef ett bleklagdt nej. Men disponenten nöjde sig icke härmed. Han uttalade hotelser om att klubben skulle upprifvas. Den hade gått för långt, och det skulle nu tas itu med densamma. Kommittéen fick i uppdrag att framföra denna disponentens hälsning och klargöra för klubbmedlemmarna hvad de hade att vänta samt den risk de löpte genom att tillhöra klubben. En fest nu skulle för öfrigt betraktas som trots, om inte rent af som hot.

Kommitterade återvände med detta besked. Klubben beslöt då enhälligt att festen på förut bestämd dag skulle gå af stapeln och landsvägen vid "Fejan" bestämdes som plats. Man beräknar att omkring 2,000 personer bevistade denna fest. Det var en fullkomlig vallfärd dit. Sinnena voro i starkt uppror, och de tal som höllos präglades just icke af någon moderation.

När stämningen var som lifligast riktades mängdens uppmärksamhet på det fredsarbete som konungen utfört och förslag väcktes att afsända en hyllning. Det var fattiga, olärda arbetare som författade det telegrammet och tanken därpå väcktes fullkomligt spontant. Det var halfa en stundens ingifvelse, som ögonblickligen omsattes i handling. Man bör icke glömma detta, bör icke förbise att dessa arbetare hade liten möjlighet att bedöma verkningarna häraf. Det för arbetarna så ödesdigra telegrammet lydde:

Till konungen,

Stockholm.

Ers majestät!

Femtonhundra fattiga arbetare vid Ljusne och Ala, i brist på annan plats samlade till fest på landsvägen, sända Eders Majestät och regering en hjärtlig hälsning och ett innerligt tack för ådagalagd vishet och fredskärlek.

Minnet af densamma skall sent gå ur folkets minne.

C. J. Lindahl. Aug. Gillberg.

Verkan af detta telegram var för grefve von Hallwyl synnerligen obehaglig. Det uppges, vi ha dock icke kunnat kontrollera riktigheten däraf, att hans måg, kammarherre von Eckermann, tjänstgjorde vid hofvet när telegrammet kom och att konungen vändt sig till honom med förfrågan hur hans svärfar for fram med sina arbetare, efter de icke kunde få en plats å hans domän, när de samlades för att hylla konungen.

Telegrammet väckte öfverallt i landet det största uppseende och uppmärksamheten riktades på Ljusneverken som aldrig förr. Detta hade förvaltningen alls icke åsyftat med sin vägran. Slagen föllo här blixtsnabbt och sedan de väl voro utdelade var en återgång omöjlig. Grefve von Hallwyl kände sig träffad i sitt innersta och det blef för honom en hederssak att rensa Ljusne från orosämnen och återföra allt i de forna, lugna förhållandena. Men någon förklaring måste afges och det framfördes då att man icke visste af att ett telegram till konungen skulle afsändas. Hade man känt till detta, skulle naturligtvis plats upplåtits.

Förvaltningen kunde ju inte gärna ha någon kännedom om en sak som arbetarna själfva icke visste om på förhand. Som vi härofvan berättat, var denna kungahyllning en ögonblickets ingifvelse. Arbetarna ha både då och sedan förklarat detta, och man har ingen som helst anledning att betvifla sanningen häraf. Det anmärktes också att telegrammets affattning var försåtlig. Klubben hade samlats för att inviga en fana och icke för att bringa kungen en hyllning. Men man må läsa telegrammet hur mycket som helst, det står dock däri att de femtonhundra arbetarna voro samlade till fest å landsvägen. Att de verkligen voro där, lär väl ingen kunna förneka.

Telegrammet väckte äfven på Ljusne stor oro. Man kände där alltför väl grefve von Hallwyls sinnelag för att tvifla på att represalier skulle komma att tas, och man fruktade att hämnden skulle gå ut öfver alla. En storm väcktes mot klubben, och man yrkade att denna skulle upplösas. Klubben sade dock nej och var beslutan att ta alla konsekvenserna.

Det dröjde inte länge innan bestraffningarna kommo. Början gjordes med träarbetarna, hvilka man ansåg såsom särskildt farliga. 4 stycken, bland dem den ene undertecknaren af telegrammet, Aug. Gillberg, afskedades måndagen den 24 juli, och två handelsbiträden i föreningsaffären, hvilken stutit sig till klubben, fick inom kort göra dem sällskap. Klubben svarade med att hålla ett af omkring 800 personer besökt möte, vid hvilket vederbörandes taktik

16

Ljusne.
1906. December.

Dagens Nyheter. 23.12.

Landsflykten från Ljusne; 150 af ungdomen på ett år.

Hela befolkningen gripen af Amerikafeber.

De två underteckknarne af kungatelegrammet.

O. J. Lindahl.

Aug. Gillberg.

Rensningsarbetet fortsättes.

Det var relativt lugnt i Ljusne efter det första afskedandet till i midten af augusti. Ett rykte spred sig då att grefve von Hallwyl från och med 1906 ämnade nedlägga all sågverksrörelse å Ljusne och som skäl uppgafs kungatelegrammet. Husbonden ville visa arbetarna hvem som var den starkaste.

Detta rykte vann i tillförlitlighet genom ett cirkulär till olika sågverksbolag, hvari utbjödos till salu på rot stående 250,000 träd, stämplade för afverkning 1906. En ukas utfärdades strax därpå till arbetarna af innehåll att en större inskränkning skulle göras vid sågen och brädgårdarna. Den skulle drabba en 400 personer. Ett annat meddelande utskickades också att grefve von Hallwyl skulle afsätta stora summor till de äldre, som hade svårt att få annan sysselsättning, och att han skulle sörja för dem. Man lät emellertid arbetarna under hand förstå att rörelsen nog skulle kunna få fortgå som hittills, om oppositionen nedlades och socialdemokratiska klubben sprängdes.

Som förut framhållits var ett af skälen till inskränkningen att sågverksrörelsen visade sig mindre lönande. Men af grefve von Hallwyl närstående meddelades dock att arbetarnas förhållande och uppträdande var det tyngst vägande skälet. Ledande personer inom förvaltningen sade rent ut att om icke klubben sprängdes, komme all rörelse å Ljusne att nedläggas för några år. Hur som helst, arbetarna fingo klart för sig att de voro öfverflödiga vid Ljusne.

Första verkan af dessa ukaser var att möten anordnades, å hvilka riktades en uppmaning till klubbmedlemmarna att upplösa sin förening och låta all föreningsverksamhet afstanna. När grefve von Hallwyl anlände till Ljusne uppvaktades han af en del af personalen och man besvor honom att icke lägga ned driften. Svaret blef orakelmässigt och villkorligt, men arbetarna fingo det intrycket att om klubben upplöstes, skulle han ta i öfvervägande om inte något kunde göras för att vidmakthålla allt vid det gamla.

En formlig hetsjakt igångsattes mot klubbmedlemmarna från deras anhörigas sida, och man var ett tag allvarligt betänkt att nedlägga all föreningsverksamhet. Frågan debatterades å flera möten, men man stannade slutligen vid det beslutet att klubben skulle upprätthållas då den icke på något sätt sysslat med förhållandena å Ljusne och aldrig framkommit med några kraf.

Saken var därmed klar. De ledande männen inom klubben hade underskrifvit sin dom, och afskedande följde på afskedande. Den ena efter den andra styrde färden till Amerika. De kvarvarande kamraterna skaffade dem i många fall reskassa och hjälpte så långt deras tillgångar sträckte sig.

Den ena undertecknaren af kungatelegrammet, Aug. Gillberg, tillhörde de först afskedade. Den andre, C. J. Lindahl, fick vara kvar ännu ett par månader. Han tillhörde järnarbetareorganisationen, och det antogs att man fruktade en strid just då verkstadslockouten fortgick. Ljusne verkstad var ej indragen i denna, men där emot Söderhamns m. fl. Man var öfverhopad af arbete och en strejk just då skulle komma olägligt. Man anade att skällan skulle få ett annat ljud när verkstadslockouten var slut. De som räknat på detta sätt fingo rätt. Lindahl afskedades så fort konflikten var bilagd.

Han hade dock innan dess upprepade gånger blifvit uppmanad att öfverge oppositionen och förhålla sig lugn. Ingenjörerna på verkstaden skattade honom mycket högt, och man önskade gärna behålla honom. Men hans inflytande öfver kamraterna var mycket stort och han var dessutom ordförande i klubben samt hade dragit uppmärksamheten i hög grad på sig. Han måste offras och han blef offrad. Man är skyldig göra förvaltningen den rättvisan att den icke stack under stol med verkliga anledningen. Det gafs rent besked. Han var för öfrigt en alltför skicklig arbetare och hade fått alltför många förtroendeuppdrag af sina närmaste chefer för att det skulle vara lönt att komma med svepskäl. Det hade för öfrigt aldrig varit tal om att inställa eller minska arbetet på Ljusne mekaniska verkstad, där Lindahl var anställd. Hvarje man behöfdes där, och man har i de afskedades ställe fått anställa nya.

De oppositionella plockades nu bort den ena efter den andra och färden ställdes till Amerika. Omkring 30 stycken reste redan hösten 1905. Efter hvad vi inhämtat af kyrkoböckerna ha 120 sedan den 1 januari i år lämnat landet och tagit samma väg som kamraterna. Detta är siffror som tala och som tyda på att rensningsarbetet bedrifves med kraft.

Men klubben lefver och frodas. Nya medlemmar inträda i de bortgångnas ställe och den håller sig trots den stora åderlåtningen vid ett mycket stort medlemsantal. Arbetarna förklara med en mun att den icke kommer att nedläggas och att arbetet i densamma allt fortfarande skall bedrifvas på samma sätt som förut.

— Vi resa förr till Amerika än vi gå ur den, är den allmänna tanken bland dess medlemmar.

En formlig Amerikafeber har för öfrigt gripit hela befolkningen. Icke blott ungdomen vill bort, äfven män i sina bästa år samt till och med gubbar tala om att ge sig öfver. Det finns väl knappt en familj, som icke på detta sätt redan nu mist någon eller några af sina medlemmar. Många ha alla sina barn därborta eller på väg dit. Och den hemmavarande ungdomen rustar sig allt fortfarande. Åderlåtningen kommer nu att fortgå oafbrutet, och några åtgärder att hämma densamma torde knappast kunna vidtas. Folket har förlorat förtroendet för allt som har med bolaget att skaffa. Man skulle ej längre tro på några löften och försäkringar.

Man bör för öfrigt icke glömma att Marma, Långrör och Ljusne-Voxna bolag beslutit att gemensamt anlägga en storartad trämassefabrik å Ljusnenäset. Det sägs att den skall bli en af de största i landet och den kommer att sysselsätta flera hundra man. Arbete kommer således inte att tryta, äfven om hela sågverksrörelsen nedlägges. Men icke ens denna utsikt kan hålla arbetarna kvar.

— Förhållandena där bli nog desamma som här, blir svaret, när man för talet in på den nya fabriken och de ljusnande utsikterna där.

Det gör på främlingen ett ohyggligt intryck att komma i beröring med en hel befolkning som uppgifvit allt hopp och endast vill lämna landet. Alla tankar koncentrera sig på Amerikaförhållandena och på hur man skall få medel till resan. Allt tal rör sig om de bortfarna och hur de nu ha det, om man inte snart får bref från dem och om de icke skola sända biljett. Och hvarje bref som kommer betraktas nästan som en gemensam egendom. Slitningarna mellan arbetarna själfva ha i det närmaste upphört. De ha sett att det icke endast varit klubbmedlemmarna, utan äfven andra af deras märkesmän som fått ge sig i väg. Olyckan har närmat dem till hvarandra och jämnat ut misshälligheterna.

Men stämningen är dyster och tryckt, entusiasmen och arbetsglädjen borta. Man samlas gång efter annan å Ljusnekajen i hundratal för att vifta ett sista farväl till någon grupp kamrater, som ger sig i väg. De fara vanligen en 10 à 15 tillsammans, och när skaran skiljs åt för att återvända till sitt arbete, ligger den frågan på alla läppar: hvilka af oss blir det härnäst som fara?

Man tror allmänt att sågen kommer att nedläggas till våren. Inskränkning i driften har ju redan skett och skeppningen i sommar torde endast ha uppgått till högst 15,000 standard. Förvaltningen själf vill eller kan inte lämna några upplysningar i det fallet. Det är grefve W. von Hallwyl som ensam vet hvad som skall ske. Men hvilka åtgärder han än må vidta, den bästa, kraftigaste, ordentligaste ungdomen får han icke tillbaka. Hvad som ännu återstår af den vid Ljusne kommer med säkerhet att ge sig i väg. Det är en åderlåtning som känns hårdt för denna ort särskildt, men den har med det omfång den redan tagit och hotar ta ett mera allmänt intresse. En hel ortsbefolkning på väg till Amerika hellre än att den böjer sig för ett grefligt maktspråk. Och socialisterna! Ja, de frodas å Ljusne kanske bättre nu än någonsin förr. Deras föreningar och klubbar ha nu blifvit dem alltför kära. Alltför många ha blifvit martyrer i kamraternas ögon för sin tro för att någon tanke skulle ens våga framkastas att upplösa klubben eller att inställa arbetet i densamma. Detta har nu blifvit så godt som en religion. Utgången är för öfrigt ganska vanlig och var lätt att förutse.

K. N.

Ljusne.
1906. December.

Landsflykten från Ljusne; kapellpredikanten berättar.

"Jag är den ende i Ljusne som är fri..."

Grefve F. von Hallwyl.

Pastor C. Th. Pihl.

Det finns vid en så stor anläggning som Ljusne icke en lokal där folket kan samlas för att fritt dryfta olika frågor. Särskild lokal finns inte ens till föreläsningar. Kyrkan är så godt som det enda i den vägen. Men den lämpar sig icke till allt. Förvaltningen har lofvat år efter år att ställa en kasern till disposition, men fast åtskilliga stå lediga, har det stannat vid tomma löften. Om arbetarna och speciellt den hatade klubben således icke fått någon samlingsplats, är detta mindre underligt. Man har icke velat upplåta lokal till något annat än sådant som fått förvaltningens direkta hallstämpel och står under dess speciella kontroll.

Det kan ha sitt kulturhistoriska intresse att se klubbens samlingslokal under senast förflutna vinter. Det är en gammal fallfärdig och öfvergifven ladugård långt in i skogen. Att den begagnades utan förvaltningens hörande behöfva vi väl knappt påpeka. Men vederbörande fingo slutligen reda på saken och huset refs i somras, så att nu får klubben se sig om efter annan sal för sina möten.

Mycket belysande för den anda som råder vid detta bruk är berättelsen om hur en af de bästa arbetarna, G. V. Berglund, i höst kom att lämna Ljusne och fara till Amerika, ehuru han betydligt öfverskridit 40-talet.

Disponenten Erik Lindström har sedan någon tid haft ett projekt att bilda egna hem åt arbetarna i Ellne och Lynäs i Söderala samt i Skog. Arbetarna ha ställt sig mycket tveksamma häremot. De äro ju fullkomligt oerfarna i allt som rör jordbruk. De flesta af dem ha vuxit upp på bruket och äro ej vana vid annat än arbetet där. Och så fordras kapital. En 8- à 10,000 kr. kräfvas till hvarje s. k. eget hem. En af verkmästarna, som också blifvit erbjuden ett sådant, yttrade betecknande nog: "Om jag lyckats skrapa ihop den erforderliga summan och får en något så när dräglig lägenhet, kan jag ändå inte tänka på att föda mig på den i min lifstid. Det är då större uträkning att sätta in pengarna i en bank och skaffa mig ett arbete som ger mig mitt bröd". Och de resonera alla på samma sätt. Följden har blifvit att ännu ingen anmält sig som spekulant på de egna hemmen. Läget är också bra aflägset och jorden icke den bästa.

Disponenten utskickade hösten 1905 G. V. Berglund till södra och mellersta Sverge för att studera egna hems-frågan. Han fullgjorde uppdraget till disponentens belåtenhet, och allt var godt och väl. Inga arbetare anmälde sig emellertid till de egna hemmen, och disponenten ville ovillkorligen ha någon lägenhet brukad, så att man hade något att peka på. Han kom därför till Berglund och sökte öfvertala honom att ta en. Berglund svarade att han vore för gammal och att han icke ville riskera det lilla kapital han samlat på ett så osäkert företag som detta. Disponenten var envis, men Berglund lät inte öfvertala sig.

Innan de skildes åt sade då disponenten att han nog skulle ha Berglund i minne.

— Det vill säga, sade denne, att jag får se mig om efter annat arbete?

— Berglund vill ju inte göra som jag önskar, blef svaret.

Denna arbetare var fullkomligt öfvertygad om att det efter detta samtal var slut för honom i Ljusne. Han hade sett många kamrater under senaste året få afsked på grund af en misstanke att de hade någon beröring med klubben eller därför att de kommit på spänd fot med någon förman eller dylikt. Det behöfs inte mycket i dessa dagar för att få sitt respass vid Ljusne.

Berglund själf tyckte det vara tungt att lämna en plats där han tillbragt hela sitt lif och där han skaffat sig en för en arbetare mycket god ställning. Han åtnjöt stort förtroende och var känd långt utom Ljusne gränser.

— Men hvad skall jag göra, svarade han dem som sökte öfvertala honom att stanna, här är det slut för mig. Hvilken dag som helst får jag mitt afsked, och det kan vara fördelaktigare för mig att själf välja tidpunkten.

Det förtjänar kanske påpekas att denne man icke var socialdemokrat, han var en ifrig och inflytelserik godtemplare, men hade alltid ställt sig afvisande mot klubben och fackföreningarna. Han fick lämna landet, emedan han inte ansåg sig ha råd att motta ett af Ljusne-Voxna bolags egna hem för arbetare.

Innan vi lämnade Ljusne uppsökte vi kapellpredikanten, pastor Pihl, för att h[ö]ra hans uppfattning om händelserna och ställningen i öfrigt. Han förklarade rent ut att förhållandena nu vore olidliga inte blott för arbetarna, utan för alla som vistades å bruket. Vederbörandes politik mot socialdemokraterna vore afvita och kunde inte leda till något godt. Pastorn var ingen vän af klubben, och han yttrade sig ganska skarpt om dess taktik, som han fann vara alltför bröstgänges och i många fall hänsynslös och oklok. Men han skonade visst icke förvaltningen heller. Hans åsikt var att felen till det nuvarande tillståndet icke låge på enbart ena sidan. Båda de krigförande makterna hade sin del däri.

Han fann det orimligt att på en så stor plats som Ljusne ingen samlingslokal fanns där folk kunde mötas för att fritt dryfta olika frågor. Han hade för sin del i tio år framhållit nödvändigheten häraf, men kyrkan vore ännu den enda lokal som fanns. Och den lämpade sig ju inte till allt. Han hade för sin del trötnat och sökte sig därifrån.

— Det är omöjligt att arbeta under dessa förhållanden och uträtta något, tillade han med ett vemodigt leende.

— Om det är sant att grefvinnan von Hallwyl stämplat mig som den värsta socialisten på Ljusne för en predikan jag höll i somras om penningen och de förpliktelser den medför? fortfor han. Visst är det så. Men inte låter jag inverka på mig af slikt och inte rättar jag mina predikningar efter folks tycken.

Han gaf Ljusnearbetarna det vitsordet att de äro ett präktigt folk, och hvad särskildt klubbisterna angick, nödgades han ge dem det betyget att de tillhörde de bästa af ungdomen. Han ogillade deras offentliga uppträdande och åsikter, men han gaf dem som enskilda personer sitt erkännande. Det är också det bästa folket som rest till Amerika. De flesta som fara äro i åldern 18—25 år.

— Det är hyggliga, vakna, nyktra och ordentliga arbetare, sade han. Många af dem känner jag personligen såsom riktigt präktiga karlar.

Han trodde för sin del att inskränkningen i sågverksdriften icke helt förorsakats af kungatelegrammet och ungdomens uppträdande. Grefve von Hallwyl hade i ett par års tid haft tankar på att lägga ned denna, emedan administrationen ställde sig så dyr, och han ansåg sig kunna förtjäna lika mycket på att sälja skogen. Pastor Pihl hade dock haft det intrycket att förändringen icke skulle komma att ske så snart. Men kungatelegrammet hade med all säkerhet påskyndat beslutet.

Han bestyrkte för öfrigt den uppfattningen att en formlig Amerikafeber rasade samt att folket förlorat allt förtroende för ledningen. Och misstämningen var utbredd icke blott bland arbetarna utan ock bland förmännen. Han kände sig ock fullt öfvertygad om att allt det bästa folket frivilligt eller tvunget komma att lämna Ljusne och landet. Det gjorde för öfrigt ett djupt intryck när han vid vårt afsked tillade:

— Jag är den enda personen i Ljusne som är fri.

K. N.

Walther von Hallwyl.

1906.

Dagens Nyheter. 24.12.1906.

Hvad få de

Dagens Nyhete

Mittag-Leffler, fru Jungstedt, Montelius, af Wirsén, Ru enson, Lindman, Ankarkrona

Ni ser härofvan tolf personer fridfullt samlade omkring ett julbord. Som ni kan förstå, hå de icke blifvit lottlösa i den stora julklappsutdelningen. Det är nu er sak att ådagalägga er vakenhet visavi dagshändelserna genom att rätt tyda ut hvad hvar och en af de tolf fått ur der gemensamma julklappskorgen. Personerna kring bordet äro: skådespelaren Elis Olson, kapellmästare Björn Halldén, f. d. kommissarien, numera kontrollören i Göteborgssystemet Borg, öfverhofjägmästare Ankarcrona, grefve Hallwyl, fru Jungstedt, f. d. polismästare Rubenson, professor Mittag-Leffler, missionären Tjäder, professor Montelius, C. D. af Wirsén och statsminister Lindman.

De julklappar dessa fått äro: bröstkarameller, luftbössa, napp, mutsedlar å Sundbybergs silfvergrufva, fikon, emigrantbiljett till Amerika, ett glas sockervatten,

TILLKÄNNAGIFVANDEN.

Matsalarna "Östgöten",

Brunkebergstorg 13, 1 tr.,
Rekommenderas.
För beredande af någon frihet för personalen stängas matsalarna Julafton kl. 6 e. m. och öppnas Annandagen kl. 1 e. m.
Vördsamt
A. T. 41 68. Anna Husberg.

Se upp!

och prenumerera i tid å illustrerade tidskriften

"VECKAN

"Läsning för Ung och Gammal."
✻ Fjärde årg. ——— 1907 ✻
medan alla häftena från årets början finnas att tillgå. Prenumerationsafgift för helt år:
Kr. 5: 00. Lösnummer: 10 öre.

FÖRLORADT.

Ljusne.
1906. December.

Söderhamns tidning. 24.12.

Förhållandena vid Ljusne

I D. N. pågår en artikelserie rörande forna och nuvarande arbetareförhållanden vid Ljusne, signerad K(arl) N(euman?), hvari grefve von Hallwyls regemente klandras mycket skarpt och artikelförfattaren beskyller honom för att drifva arbetarne i landsflykt.

Med anledning af dessa artiklar lämnar N. D. A. följande faktiska upplysningar, hvilka icke torde sakna intresse:

Ljusne sågverk är anlagdt för en mycket stor afverkning, och tidigare har också årliga utskeppningen uppgått till 25 à 30,000 standards. Nuvarande aktieägare funno emellertid, att man öfverskattat skogens storlek och återväxtmöjligheter, hvarför afverkningen nedbrakts till 12- à 13,000 standards. Äfven detta har emellertid befunnits vara väl mycket och sågverkets drift har vid minskningen icke kunnat bli ekonomisk, då det var anlagdt i stor stil från början. Bolagets delägare ha därför beslutat att nedlägga sågverksrörelsen från och med 1 maj 1907. Hädanefter komma årligen så många timmer att utstämplas och försäljas å auktion, som motsvara en normal återväxt.

Då sågverket haft 600 arbetare, är det naturligt, att många måste söka sig bort därifrån. Åtskilliga få visserligen ännu instundande sommar arbete i brädgårdarna, andra få anställningar vid ett sulfitverk, som skall anläggas midt emot Ljusne, en del äldre torde bli pensionerade — aktieägarne ha stiftat en pensionsfond å en half miljon. Men, som sagdt, i alla fall måste många söka anställning å annat håll.

Förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare har å Ljusne sedan gammalt varit godt. Först efter det för 4 à 5 år sedan ett socialistiskt ungdomsförbund bildades, ha då och då några slitningar förekommit, som dock i regeln de äldre arbetarne stått utanför. En och annan alltför häftig uppviglare har väl afskedats, men någon »affolkning» af den anledningen kan icke vara tal om.

De socialistiska agitatorerna ha lagt mycket an på att göra Ljusne till en agitationshärd, men hittills ingalunda med fullständig framgång.

En gammal Ljusnearbetare yttrade härom dagen till oss på tal om utvandringen: Minst femtio af de som rest ha endast en önskan, nämligen att resan varit ogjord. Det är icke ovanligt att brefven till de hemmavarande sluta med orden: »Så godt som jag hade på Ljusne, får jag aldrig». För egen del tillade han: »Man kan visserligen få mera betaldt i Amerika, men här ha vi så mycket, som ersätter detta. Vid sjukdom t. ex. står ingen utan vård och hjälp och platsen står öppen, då jag åter blifvit frisk. Dessutom är ju sörjdt för de åldriga. Sådant förekommer aldrig i Amerika».

Dagens Nyheter. 28.12.

Skarpa ord om Ljusneaffären.

Grefve Hallwyl arbetar för, icke mot socialismen.

— Privat till Dagens Nyheter. —

GÖTEBORG, torsdag. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning meddelar i dagens nummer ett utförligt sammandrag af Dagens Nyheters artiklar om förhållandena vid Ljusne, hvilka artiklar tidningen betecknar som en i sin lugna och behärskade ton starkt upprörande skildring. Tidningen slutar sin redogörelse med följande ord: Man kan icke värja sig för den uppfattningen att det är den tyskfödda magnatens bristande kännedom om svenskt folklynne som är en hufvudorsak till hela eländet. Tanke- och yttrandefriheten håller man hårdt på här i landet. Det är den värdefullaste medborgerliga friheten, hvilken det ej går för sig att undertrycka i ett af ålder fritt land. På enstaka, smärre ställen ha framgångsrika försök därtill kunnat göras till en tid af någon fåkunnig fabriks- eller godspotentat, men en undertryckning i så stor omfattning och med så landsskadliga påföljder som den hvarför Ljusne varit skådeplatsen har i denna tid icke annorstädes förekommit i vårt land.

Med hvilket förfärande eftertryck Ljusneverkens ägare, genom det hänsynslösa sätt hvarpå han begagnar sin äganderätt, inskärper och sprider just de åskådningar som han förföljer, står ju tydligt för hvar man. Sådana tilldragelser som de vid Ljusne predika socialismen så det tar. Med djupt vemod ser man också den ödesdigra stridens olyckliga slut. Skaror af praktiga svenska medborgare, hvilka med fördomsfri och klok behandling från arbetsgifvarens sida, särskildt med den hänsyn till deras rätt att tänka och tala som fria personligheter han var skyldig att visa, kunnat lefva lyckligt i hembygden, ha drifvits bort från vårt glest befolkade land, som så väl behöfver all sin arbetskraft. Tillbaka komma de nog ej. De ”fosterländska” anföranden med hvilka grefve von Hallwyl gärna plägat utbreda sig i första kammaren borde dock hädanefter fastna honom i halsen.

Ljusne.
1906. December.

Fäderneslandet. 29.12.

En arbetsgifvarematador.

Bref från Ljusne.

Lång tid har förflutit, sedan man hade nöjet att i »Fäderneslandet», den gamla, välkända demokrattidningen, läsa något bref från denna vrå af världen.

Just denna omständighet gör, att jag anser mig böra bryta den långa tystnaden.

Jag gör det just nu i midvinterstid, då jag kan disponera en smula ledighet från slitet och släpet under den öfriga delen af året.

En liten frist är i juletid äfven oss slafvar, som ha vår varelse i den riksbekante f. d. Förstakammarledamoten

grefve Hallwyls

vidsträckta domän, förunnad.

Om något rike är en parodi på »frihetens stamort på jorden», så är det väl denna domän. Det är under en smula ryska förhållanden, som vi lefva här uppe.

När jag tänker härpå, kommer jag osökt att erinra mig, huru som man i forna dagar importerade utländingar för att höja näringslifvet och konstskickligheten i landet.

Men under den storindustriella æra, dit utvecklingen fört oss, har motivet för den utländska invandringen förändrats.

På samma gång galizier och polska proletärer importerats för att till underpris och i profithungerns intresse utföra samhällsnyttigt arbete, så att landets egen friska och mest dugande arbetskraft måste begifva sig öfver hafvet och i Amerika söka sig användning, invandra mer eller mindre lycksökande individer, ej sällan med blått blod och derangerade affärer, i afsikt att, sedan de knutit äktenskapets band med någon profittagande mångmillionärs dotter tillvälla sig landets mest gifvande rikedomskällor.

Detta sker i fosterlandskärlekens namn!

För den heliga profitens skull måste tusentals människor offra sin muskelkraft och söndermalas i kung Grottes kvarn.

Namnet Ljusne för ett af landets största industriella etablissemang verkar icke så litet ironiskt.

Hur *ljust* och trefligt det än kunde ordnas för dem, som här slita ut sin kraft, »ljusnar» det sällan för någon af dem.

Det regimente, hvarunder vi här ha att förnöta vårt glädjefattiga lif, kan nämligen karaktäriseras så, att en arbetsträl, som med sitt arbete skapar guld åt andra, lika litet får råda öfver sin själ som sin kropp.

Radikala tidningar, som verka i upplysningens och den frigörande demokratiens tjänst, äro för de slafbundne ingenting mindre än kontraband, och ej nog därmed, man söker äfven efter bästa förmåga kringskära arbetarnes förenings- och församlingsfrihet, om hvilken under årens lopp förts en mycket ojämn strid.

Historien därom är lärorik och ofta tragisk. Det viktigaste kapitlet i denna historia handlar om nödvändigheten för de unga att utvandra från Ljusneverkens »köttgrytor» till något drömdt Kanaan i den amerikanska västern.

Dagen. 29.12.

Folk som drifves ur landet.

I Ljusne i Hälsingland regerar en tyskfödd grefve, som i Första kammaren plägat på sitt brutna språk föra stora fosterländska ord på tungan: hr grefve von Hallwyl.

Denne har nu med sin junkerpatriotism, som i själfva verket endast är den renaste kapitalistegoism, bragt det därhän, att de stora Ljusneverken hålla på att afstanna och en idog bygd bli öde och tyst, i det folket flyttar ur landet.

Vid Ljusne — som omfattar masugn och valsverk, såg, mekanisk verkstad och skogar — har alltid rådt ett strängt »patriarkaliskt» regemente, med nödtorftig omsorg om arbetarna, men utan tillåtelse för dem att yttra några egna tankar.

Nu hade emellertid en våg af den nutida arbetarerörelsen trängt äfven hit, och man började känna ett behof att sammansluta sig, att samlas och diskutera sina behof och erfarenheter.

Förvaltningen lade sina hinder i vägen härför, men det fortgick ändock på halft hemliga, halft öppna vägar.

Så kom »kraschen» i fjol, då 1,500 arbetare trots förbud samlades på en landsväg och då bl. a. till konungen afsändes ett telegram med tack för det han verkat för den norska konfliktens afvecklande på fredlig väg.

Men i detta telegram stod instucken en sats om att arbetarna »i brist på annan plats samlats på landsvägen», hvilket väckte ofantligt uppseende och hvilket tjänstgjorde såsom gnistan till krutdurken.

Grefve v. Hallwyl blef naturligtvis föremål för allt annat än smickrande anmärkningar, och det berättas, att t. o. m. kungen uttryckt sin undran öfver, hur grefven behandlade sina arbetare.

Grefven tog repressalier. Den ene af telegrammets undertecknare afskedades genast och den andre något senare. Och så mognade en tanke, som förut i annan form varit uppe: Ljusneverkens nedläggande. Man hade förut tänkt på deras ombyggande, emedan de äro något föråldrade, men nu börjar man sälja timret till andra sågverk och i stället anlägga en trämassefabrik, till hvilken man väl hoppas få nya arbetare, icke så anstuckna af »den nya tidens ondska».

Följden af detta har — enligt framställningar, som vi ha all anledning tro vara i hufvudsak riktiga — blifvit, att den gamla arbetarestammen börjar massvis utvandra. Arbetarna afskedas eller taga själfmant afsked, emedan de finna ställningen osäker. Det råder en verklig Amerikafeber. Man hjälper hvarandra ut och sänder resbiljetter till de hemmavarande. T. o. m. prästen i församlingen, som säger, att han är den ende frie personen där, söker sig bort, emedan han finner förhållandena olidliga. Han intygar, att arbetarna, om de än rätt naturligt på grund af organisationens nyhet gjort sig skyldiga till en del förlöpningar, äro präktigt folk: duktiga, vakna och nyktra. Och de ha hittills ej framkommit med några öfverdrifna anspråk: endast att få i ro samlas och diskutera sina angelägenheter.

*

Så »affolkas» ett stort och idogt arbetaresamhälle, och många hundra arbetare, som här bort kunna ha ett drägligt uppehälle och hvilka väl behöfdes i denna på arbetskraft fattiga tid, drifvas ur landet för att sälla sig till sina många hundratusen medbröder på andra sidan Atlanten, blott för det de yrkat på en tanke-, yttrande- och samlingsfrihet, som de flesta andra medborgare i detta land ha, men som den tyskfödde grefven tydligen ej förmår fatta och därför ej heller medgifva. Det är en vacker »fosterländsk» gärning, detta, just i en tid, då annars alla krafter anspännas för att hålla kvar folket i landet och skaffa det arbetstillgång och arbetsförtjänst samt bereda våra tegar odling och våra industrier arbetskraft. Och huru många socialister, som just skapas genom detta tillvägagångssätt, det har tydligen den ädle, föreningshatande grefven ej tänkt på.

Det är beklagligt, att i vår tid ett dylikt oklokt, fördomsfullt och i verklig mening ofosterländskt handlingssätt kan förekomma, och det från en af våra främsta magnater.

Ljusne.
1906. December.

Svenska Folket.
29.12.

2/3 million kronor — äger såsom hufvudintressent i Ljusne-Voxna familjebolag bl. a. Ljusne bruk i Norrland, som han ärft efter sin svärfar, bruksägaren Kempe. Bruket omfattar masugn, valsverk, kättingsmedja, såg, kolbränningsanläggning m. m. och sysselsätter sammanlagdt öfver 700 arbetare. Så länge arbetarna nöjde sig med att taga emot den knappa lön, som godhetsfullt bjöds dem, och när de lämnade arbetet, sofvo, söpo eller spelade kort samt läto bli att intressera sig för något annat, var allt i sin ordning. Men när nykterhetsrörelsen började utränga brännvinet och arbetarna började få intressen och en smula själfkänsla, möttes de af den suveräna husbondeviljan med en blandning af häpnad och harm öfver slikt själfsvåld, som att ha egna tankar och t. o. m. uttala dem. Diskussionsklubben, där detta ofog bedrefs, hotades med upplösning, och när den sommaren 1905 begärde att få på en kolbotten i skogen — som förut brukat upplåtas till religiösa och nykterhetsmöten — fira en fäst och inviga en fana, vägrades detta. Men arbetarna hade förlorat den gamla undergifvenheten, och när de inte fingo samlas på kolbotten, så samlades de på landsvägen. De kommo i stora skaror, besjälade af den stämning, som griper folk. när de känna sig utsatta för ett gemensamt tryck. Det var under unionsdagarna, då alla »goda medborgare ville se blod, och »de dåliga» betygade sin erkänsla åt kung Oscar för att han stått de blodiga drifterna emot. Äfven bland Ljusnearbetarna väcktes förslag därom,och ett telegram afläts med följande lydelse:

Till konungen,
Stockholm.

Ers majestät!

Femtonhundra fattiga arbetare vid Ljusne och Ala, i brist på annan plats samlade till fest på landsvägen, sända Eders Majestät och regering en hjärtlig hälsning och ett innerligt tack för ådagalagd vishet och fredskärlek.

Minnet af densamma skall sent gå ur folkets minne.

C. J. Lindahl. *Aug. Gillberg.*

Nu var måttet rågadt för den Hallwyllska förvaltningens frihetstolerans. Man hade tänkt sig att kunna undertrycka rörelsen genom att göra den husvill, men därmed i stället drifvit den till själfförsvar och utsatt sig för en motstöt, som träffade långt kännbarare än säkerligen ens arbetarna själfva afsett. Att det var förvaltningen själf, som genom sin despotiska vägran att upplåta en fläck mark för arbetarna att samlas på, utmanat dem till det svar de gifvit föll den icke in. Arbetarna hade visat en oerhörd uppstudsighet och skulle grundligt kväsas till, den tanken och ingen annan behärskade förvaltningen. Det föll sig så lägligt, att repressalierna kunde utkräfvas utan någon direkt olägenhet för verken. Sågen — där de flesta »upprorsmännen» enligt förvaltningens mening vore att söka — gaf jämförelsevis dåligt utbyte och behöfde läggas om. Tillfället var som skapadt för en rensning, och det begagnades också. Några dagar efter mötet följde de första uppsägningarna, som träffade bl. a. den ene af telegrammets undertecknare — den andre, som var järnarbetare, fick stanna ett par månader emedan man var öfverhopad med arbete och ville undvika en konflikt just då. Fram i augusti spreds ryktet, att sågen i dess helhet tillsvidare skulle nedläggas, men samtidigt lät man förstå, att om arbetarna bara ville afstå från sin förening och återgå till sin gamla medgörlighet, så skulle nog det hela ordna sig.

Men arbetarna vägrade att underkasta sig, trots de påtryckningar man lyckades sätta igång emot dem från deras anhöriga. De föredrogo att söka sig utkomst på annat håll framför att underkasta sig ett husbondvälde, som icke tillät dem att vara annat än arbetsmaskiner utan egna tankar, egna intressen egen vilja.

Hr von Hallwyl har misslyckats med sitt försök att kufva arbetarna. Men han har lyckats att drifva bort dem ej blott från Ljusne, utan från landet. *Öfver 150 arbetare ha sedan förra hösten begifvit sig till Amerika, och nya skaror stå i begrepp att följa dem.* Ingen känner sig trygg. Blotta misstanken att en person har någon beröring med den hatade klubben, är tillräcklig att aflägsna honom från hans plats. Ja, äfven de, som icke misstänkas för något dylikt rebelleri, hotas med afsked, om de endast vägra att i sina rent privata åtgöranden foga sig efter vederbörandes vilja.

Så ter sig den personliga friheten i det Hallwylska furstendömet vid Ljusne, och dessa äro deras verkningar.

Det har sagts, att regeringen vore betänkt på att åt en enda person uppdraga att undersöka, hur den svenska emigrationen i allmänhet verksammast bör motarbetas. Månne icke grefve von Hallwyl vore rätta mannen för detta kräfvande uppdrag!

V—d S.

Ljusne.
1906. December.

Svenska Folket.
29.12.

Våra husbönder.

Grefve W. von Hallwyl.

Herren till Ljusne och Frihetsgudinnan.

Under denna rubrik kommer Sv. F. att lämna en följd af skildringar, afsedda att belysa, hur de, som göra anspråk på att med fyrkväldets makt vara våra husbönder i riksdagen och på kommunalstämmorna, utöfva sitt husbondevälde på gods och gårdar, verkstäder och fabriker. Bidrag mottagas gärna, om de innehålla bestyrkta uppgifter eller angifva, hur de uppgifter, som lämnas, kunna bestyrkas.

Förmiddagen den 23 april 1898 behandlades i Första kammaren frågan om den kommunala rösträtten på landet. Kamrarna hade stannat i olika beslut, och lagutskottet hade framlagt ett sammanjämkningsförslag om begränsning af det högsta röstetalet till $^1/_{10}$ af kommunens hela. Bland dem, som dikterade kammarens beslut att förkasta detta förslag som ett fruktansvärdt attentat mot samhällsordningen var grefve *W. von Hallwyl*, hvilken året förut vunnit inträde i kammaren i kraft just af den fyrkmakt han såg hotas af det föreliggande förslaget. Hans anförande var kort, men kraftigt. Det löd:

»Jag ämnar icke taga kammarens dyrbara tid i anspråk med något långt föredrag, men jag kan icke underlåta att yttra några ord i denna för hela Sveriges framtid så viktiga fråga. Jag tror icke, att det skall finnas många ibland oss, som vilja vara med om att, med anslutning till utskottets förslag, bidraga till att allt efterhand omgestalta Första kammarens samhällsbevarande ställning, som vilja vara med om att taga det första lilla steget på den väg, som så småningom komme att föra oss till samma samhällsvådliga statsskick, som vi kunna iakttaga i Frankrike och andra länder, där den personliga friheten allt mer och mer underkufvas och där den sociala frihetens glänsande spira dominerar, men tillika äfven demoraliserar hela samhället. Jag frågar, om det intellektuella, kommersiella och framför allt det moraliska lifvet verkligen gjort framsteg i dessa länder, där den verkliga frihet är kufvad, men hvar däremot afundsamhetens och missbelåtenhetens andar släppts lösa? Har verkligen frihetens, belåtenhetens och lyckans gudinna gjort insteg i dessa länder? Nej, tvärtom, i stället hafva de skaffat sig en representation, för hvilken hela landet måste skämmas, representanter, hvilka icke nöja sig med att slunga endast grofheter, utan äfven bläckhorn, stolar m. m. i ansiktet på hvarandra. Jag hyser dock ännu den fasta förhoppningen, att riksdagens Första kammare fortfarande måtte komma att hålla fanan högt, när det gäller att bevara grundpelarna för gamla Sveriges lyckliga samhällsskick.»

Om talaren tänkt efter, skulle han kanske ha erinrat sig, att på den tid, då Frankrike hade en Första kammare, som mera liknade den svenska och ett styrelseskick annars i stil därmed, slungade man där i landet ännu farligare saker än både bläckhorn och stolar emot hvarann. De, som mest älskat att argumentera med knytnäfvar, bläckhorn och stolar i det franska parlamentet, ha för öfrigt varit talarens egna meningsfränder, och liknande uppträden ha förekommit äfven i de riksförsamlingar, Österrikes och Italiens, som jämte den svenska äro de mest utpräglade förmögenhets- och fåtalsrepresentationerna i Europa. Däremot ha några dylika skandaler icke försports från de länder, som jämte Frankrike — hvars nuvarande fria styrelseskick skänkt landet mera lugn och välmåga än det haft på hundra år och större medborgerlig frihet än någonsin — ha det folkligaste representationsskicket: England, Norge och Schweiz. Åtminstone det sistnämnda landet borde icke ha varit talaren alldeles främmande, eftersom det är hans ursprungliga fädernesland.

Men det är icke för hans missvisande framställning af det demokratiska samhällsskickets verkningar i andra länder, som vi återför i minnet grefve von Hallwyls uttalande från 1898. Med sitt utbrott af stormande kärlek till den »verkliga frihetens, belåtenhetens och lyckans gudinna» föll det oss i minnet, när vi i Dagens Nyheter läste om, hur han i sitt eget lilla furstendöme uppe vid Ljusne visat sin frihetskärlek i gärning.

Hr von Hallwyl, som har förmånen att vara en af Sveriges rikaste män — hans deklarerade *årsinkomst* uppgår till omkring

Walther v. Hallwyl.

1907.

Fäderneslandet. 5.1.1907.

Teater.

Nyårsprogrammen finnas nu löpande å de flesta teatrar.

Södra teatern

har till förpjäs för årligen återkommande nyårsrevyen upptagit ett franskt lustspel i en akt, »Den berömda restauranten» af Alfred Athis. Detta stycke har en lustig idé, som med fransmännens vanliga spiritualitet får en roande utveckling.

Rollerna, hvilka återgifvas med god fart, innehafvas af hrr *Textorius, Norée, Lundstedt, Blom, Adami* och *Ljungqvist* samt fru *Grünger*, fröknarna *Lennartsson* och *Wallström*.

Emil Norlanders nyårsrevy bär denna gång namnet »Stackars Olson eller En titt i sjöormens håla. Första akten tilldrager sig å en resebyrå, den andra på Saltsjöbaden och den tredje i sjöormens håla.

Emil Norlanders styrka ligger, som bekant, i att skrifva humoristiska kupletter, och äfven i denna revy har hr N. flere sådana, hvilka äro riktigt lustigt hopkomna. Den fyndigaste är förvisso den med ordet h-mtata, som i denna kuplett är en omskrifning för den benämning, man vill gifva en person eller sak. Valet af melodier hade kunnat vara lyckligare, men den sabla konventionen är svår att kringgå, och den seriösa kupletten om kärlek kunde Emil Norlander gärna uteslutit och öfverlämnat privatim till någon anhörig, men vi förlåta gärna Emil denna sentimentalitet därför att han var nog hygglig att reklamera för vår följetong. Tack för det, Emil, och tack för vitzen om »Halvylles-domestik», den var värd en applåd.

Elis Olson är naturligtvis »Stackars Olson» och är rolig och glad som alltid samt föredrager sina kupletter förträffligt; detsamma gör hr *Textorius*, men hvarför skall han vara basunist? Det har väl af gammal vana blåst i författaren, han, som tecknar sig Don Basuno.

Fröken *Leijman* är briljant som uniformerad taxgrefve, och fruarna *Harring* och *Lambert* föredraga sina kupletter med schwung. Fröken *Nilsson* gör sig bra som prins Sjöorm.

Dekorationerna och kostymerna voro ej så pjåkiga, men baletten synes, hvad så väl arrangemang som dans beträffar, kunnat vara bättre utförd.

*

Apropå nuv. excellensen, f. d. disponenten och Rörstrandsmågen, så har det nu förljudits, att firman Lindman & C:o beslutit att ytterligare *en månad*, uppskjuta rösträttsbetänkandets delgifvande åt allmänheten. »Först i februari», heter det nu, skall svenska folket få veta, hvad sagda herrar i sin visdom ha beslutit *à la* salig Karl XI:s: »Härefter rätter och packer Eder!»

Är det ändå inte nästan *väl* starkt, att denna landets lifsfråga på detta sätt skall behandlas som en privat familjefråga, hvarmed det skall smusslas och prutas och köpslås och intrigeras bak' kulisserna...? Hade vi inte nog med den sortens politik under den oförgätliga Östanå-regimen? Och är det verkligen så, att exemplena, erfarenheterna därifrån verka så synnerligen lockande till efterföljd?

Ja, jag bara frågar...

Men för min egen del skulle jag då nästan föredraga en statsminister — *Hallwyl!* Då visste man åtminstone hvad man hade att rätta sig efter och kunde taga sina mått och steg därefter. Men nu... nu ser det ut, som om det af alltihop inte skulle bli annat än en stor pannkaka. Och tecken börja allt mer och mer tyda på, att vederbörande söka invagga sig i illusionen, att — om de bara sköta sina kort väl — så ska' det kunna gå att få ännu åtminstone ett års uppskof. Ett år att sitta vid de egyptiska köttgrytorna och draga försorg om sina värda meningsfränders af den Hallwylska sorten intressen. Hr rik(s)grefven är — som du kanske icke vet — mycket nära lierad med hr Lindman, som visserligen blifvit litet förargad öfver vännens klumpighet som emigrationsagent, men i alla fall af flera olika intressen är bunden vid honom.

*

Riksgrefven v. Hallwyl tar också saken kallt och hade i onsdags en finfin tillställning i sitt palats vid Hamngatan. På sitt oefterhärmliga, skroderande junkers-sätt skall han därunder ha låtit sina gäster förstå, att han godt kan reda sig utan Sverge, om så vore. Tja, han lät till och med undfalla sig, att han redan vore allvarligt betänkt på att återflytta till kontinenten och vända ryggen till det här gammalmodiga, efterblifna landet, där man ännu icke lärt sig förstå den modärna »industrialismens» betydelse.

Tja, naturligtvis Det blir ju alldeles i sin ordning, alldeles på gammalt »rofriddar»-vis: att först slå under sig så mycket man kan komma öfver och sedan draga sin kos med rofvet. Draga hem till sitt land igen och restaurera sin gamla röfvarborg i den schweiziska kantonen Aargau.

Vingarne i den »riksgrefliga» ätten von Hallwyls vapen äro näppeligen att hänföra till den kungliga örnen, — utan den svarta färgen tyder mera på *korpen*...

*

Ljusne.
1907. Januari.

Fäderneslandet. 2.1.

Den charmante s. k. riksgrefven i det förbommade palatset invid Metropol har ånyo låtit tala om sig. Bördig från den fria republiken Schweiz, har tydligen hr riksgrefven satt sig det mål före, att i Sverge på allt sätt bereda jordmånen för de socialistiska för att ej säga anarkistiska frihetsteorierna. Gjorde herrarne i Folkets hus rätt, så borde de invälja riksgrefve Walter von H. till hedersledamot i samtliga socialistiska föreningar öfver hela riket.

Ty för visso kan det knappast tänkas något mera effektivt sätt för att befordra socialismens och anarkismens tillväxt här i landet, än att använda den Hallwylska taktiken: att trakrassera och uppreta dugliga och laglydiga arbetare blott för att få *sin* höga vilja trumfad igenom, äfven med risk att fosterlandet förlorar några hundra armar och klara viljor.

Den importerade kvasi-grefven — hvilkens anspråk på grefvetiteln inte ens lille kammarjunkare Tersmeden i sin »Sverges ointroducerade adel» lyckats bevisa — har här blifvit rik genom att fånga en svensk arftagerska till ur Norrland pressade rikedomar; äfven med hennes familj ha vi för resten välsignats ifrån Tyskland. Det tyckes som om hr »grefven» bort visa någon tacksamhet mot »die dummen Schweden», som han ju har att tacka för allt; men tacksamhet är nu en gång för alla icke någon tysk dygd. Våra hrr ultrahögermän accepterade för öfrigt tidigt hr grefven såsom en prima ackvisition, hvarigenom han tydligen bragtes att tro, det här i Sverge finnes god jordmån för realisering af hans ätt-traditioner från den feodala tiden, med slottsfängelser och spöslitning och skampåle och dylika agremanger.

På sistone i dessa dagar har man emellertid också på högerhåll börjat att liksom draga sig litet för den där finfina tyska *ackvisitionen*. Han har blifvit också sina ståndsbröder för svår.

Fäderneslandet. 5.1.

Ljusneaffären.

Efter att ha refererat »Dagens Nyheters» artiklar om Ljusneaffären yttrar »Karlstads-Tidn.» bl. a. följande:

Ja, här har man ett exempel på hur rikedomens innehafvare kunna uppfatta sina förpliktelser mot det land och det folk som lämnat dem tillfälle att kapa åt sig förmögenheter hvilka aldrig borde få förekomma samlade hos någon enskild. Till tack härför drifva de bort från deras föräldra- och födelsebygd landets söner, så snart dessa inte nöjas med att behandlas som ryska lifegna, utan vilja bruka sina rättigheter som fria svenska medborgare. Och det är, märk väl, företrädesvis de allra mest »fosterländskaste» som på detta sätt praktiskt bidra till den »nationella samling» som de predika. Tyskgrefven von Hallwyl är en mäkta »fosterländsk» man, som ända till de senaste åren suttit i Första kammaren och där aldrig knusslat på de stora, granna orden om (det adoptiva) fäderneslandet. Namnen Mackmyra och Ljusne ha under det nu förgångna samlingsåret burit ojäfviga vittnesbörd om de känslor och syften som förkläda sig i dessa ord.

Vår största fosterländska angelägenhet är — det visa dessa vittnesbörd — att befria vårt land från »fosterlänningarnas» tyranni. Sverges välfärd beror väsentligen på att Sverges folk får herraväldet i eget hus, innan det blir för sent. Och det är redan mycket sent.

Dagens Nyheter. 6.1.

Meddelanden från Allmänheten

Landsflykten från Ljusne.

Hr redaktör!

Anhålles om benägen plats för nedanstående förklaring:

Märket K. N., som i eder tidning i flera artiklar behandlat förhållandena på Ljusne, har därvid också redogjort för ett samtal han haft med mig.

I det stora hela känner jag igen hvad som däri säges, ehuru det fått en annan färg, därigenom att de förmildrande omständigheter, jag påpekade, ej anförts, men väl de missförhållanden jag nödgades medgifva förefunnos.

En sak kan jag dock ej kännas vid, nämligen det generella betyg jag skulle ha gifvit klubben. Man får det intrycket att jag skulle mena det all den bästa Ljusneungdomen är samlad inom klubben. Nej, min mening är nog den att klubben består af blandade element och att det finns många präktiga ungdomar här som ej slutit sig till densamma.

Jag bör kanske också nämna att jag framhöll det stämningen ej alltid varit sådan den nu är. Jag betonade att grefven för några år sedan var mycket välvilligt stämd mot sina arbetare och att många med mig hoppades det allra bästa för framtiden, men att en del af ungdomen genom sitt obetänksamma uppträdande omstämde grefven och orsakade att ställningen mer och mer tillspetsat sig.

Ljusne den 4 januari 1907.

Med högaktning
Thorsten Pihl.

Ljusne.
1907. Januari.

Figaro. 5.1.

En snygg potentat.
Riksgrefve Walther von Halfylle.
Som drifver folket ur landet. (Se art.)

En snygg potentat.

Riksgrefve von Halfylle, som drifver folket ur landet.

Dagens Nyheter har haft en serie uppseendeväckande artiklar om förhållandena vid Ljusne, lugna, behärskade, men upprörande och hjärtskärande i sak. Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning har haft en sammanfattning af artiklarne och skrifver bl. a. följande, hvari Figaro lifligt instämmer:

»Man kan icke värja sig för den uppfattningen att det är den tyskfödda * magnatens bristande kännedom om svenskt folklynne som är en hufvudorsak till hela eländet. Tanke- och yttrandefriheten håller man hårdt på här i landet. Det är den värdefullaste medborgerliga friheten, hvilken det ej går för sig att undertrycka i ett af ålder fritt land. På enstaka, smärre ställen ha framgångsrika försök därtill kunnat göras till en tid af någon fåkunnig fabriks- eller godspotentat, men en undertryckning i så stor omfattning och med så landsskadliga påföljder som den hvarför Ljusne varit skådeplatsen har i denna tid icke annorstädes förekommit i vårt land.

Med hvilket förfarande eftertryck Ljusneverkens ägare, genom det hänsynslösa sätt hvarpå han begagnar sin äganderätt, inskärper och sprider just de åskådningar, som han förföljer, står ju tydligt för hvar man. Sådana tilldragelser som de vid Ljusne predika socialismen så det tar. Med djupt vemod ser man också den ödesdigra stridens olyckliga slut. Skaror af praktiga svenska medborgare, hvilka med fördomsfri och klok behandling från arbetsgifvarens sida, särskildt med den hänsyn till deras rätt att tänka och tala som fria personligheter han var skyldig att visa, kunnat lefva lyckligt i hembygden, ha drifvits bort från vårt glest befolkade land, som så väl behöfver all sin arbetskraft. Tillbaka komma de nog ej. De »fosterländska» anföranden med hvilka grefve von Hallwyl gärna plägat utbreda sig i första kammaren borde dock hädanefter fastna honom i halsen.»

* Riksgrefve Halfylle är född schweizare, och f. d. kapten i schweiziska armén innan han gifte sig till Ljusne. *Figaro.*

Ljusne.
1907. Januari.

Söderhamns tidning. 9.1. Svenska Dagbladet. 27.1. Dagens Nyheter. 29.1.

»Affolkningen vid Ljusne», så mycket omtalad och omskrifven i dessa dagar, ter sig synnerligen blygsam belyst af de statistiska folkmängdsuppgifterna — de enda uppgifter som äga verklig grund. Enligt dessa har folkmängden i sin helhet under året minskats med 82 personer. De utflyttades antal utgör 290, (däraf 128 till Amerika) och de inflyttades 144. Under 1905 utflyttade 164 och året förut 176 personer. Under 1904 ökades folkmängden med 23 och 1905 minskades den med 8 personer. Församlingen utgjorde 1 jan. i år 4,378 personer.

Pastor Pihl, vid hvars uttalande stort afseende fästats, dementerar dock i en ins. i D. N. förvanskningen af sina ord. Han skrifver:

»I det stora hela känner jag igen hvad som däri säges, ehuru det fått en annan färg, därigenom att de förmildrande omständigheter, jag påpekade, ej anförts, men väl de missförhållanden jag nödgades medgifva förefunnos.

En sak kan jag dock ej kännas vid, nämligen det generella betyg jag skulle ha gifvit klubben. Man får det intrycket att jag skulle mena det all den bästa Ljusneungdomen är samlad inom klubben. Nej, min mening är nog den att klubben består af blandade element och att det finns många präktiga ungdomar här som ej slutit sig till densamma.

Jag bör kanske också nämna att jag framhöll det stämningen ej alltid varit sådan den nu är. Jag betonade att grefven för några år sedan var mycket välvilligt stämd mot sina arbetare och att många med mig hoppades det allra bästa för framtiden, men att en del af ungdomen genom sitt obetänksamma uppträdande omstämde grefven och orsakade att ställningen mer och mer tillspetsat

Ljusneaffären inför riksdagen. Socialdemokraterna i andra kammaren motionera om sådan ändring i lagen om jords och lägenhets afstående för allmänt behof af den 14 april 1866, att denna lag må gälla i stationssamhälle, vid sågverks-, bruks- eller annan fabriksanläggning, grufva, fiskläge och lastageplats eller annan ort å landet, där sammanträngd befolkning bor, eller å bolag eller enskild man tillhörig egendom, hvars sammanhängande ägoareal uppgår eller öfverstiger 300 hektar, förening med ekonomisk verksamhet med minst 25 i orten boende medlemmar behörig jord eller lägenhet för uppförande af samlingslokaler för socialt, politiskt eller religiöst bruk eller folkbildnings- eller nykterhetsverksamhet eller lokaler för bedrifvande af kooperativ handelsrörelse.

Efter att ha påvisat att tidens bärande tanke är solidaritetsidén, framhålla motionärerna att samhället åtminstone bör trygga de första betingelserna för de stora tidsrörelsernas utveckling och växt. Detta sker i första rummet genom att undanrödja de främsta hindren för att dessa rörelser kunna skaffa sig fast mark på en plats. I detta sammanhang erinra motionärerna om vissa förhållanden vid Ljusne sågverk i Norrland, där enligt en skildring i en hufvudstadstidning den ena arbetaren efter den andra blifvit skild från sin plats och nödgats emigrera till Amerika hufvudsakligen som straff för att de under unionsbrytningsdagarna 1905 undertecknat ett telegram till konungen, hvari de tackat honom för hans fredsvänlighet. Telegrammet innehöll äfven orden: i brist på annan plats samlade på landsvägen.

Riksdagsmotion med anledning af Ljusneaffären.

Den motion som i lördags frambars af det socialdemokratiska partiet genom hr Rydén och som afsåg rätt för ekonomiska föreningar att i vissa fall expropriera mark grundar sig i hufvudsak på den artikelserie om förhållandena vid Ljusne som förekommit i Dagens Nyheter. I motionen erinras sålunda om att den ena arbetaren efter den andra vid Ljusne sågverk blifvit skild från sin plats och nödgats emigrera till Amerika, hufvudsakligen som straff för att de under unionsbrytningsdagarna 1905 undertecknat ett telegram till konungen, hvari de tackat honom för hans fredsvänlighet och hvilket äfven innehöll orden: i brist på annan plats samlade på landsvägen.

Det är med anledning däraf motionären föreslår sådan ändring i expropriationslagens första paragraf att förening af ekonomisk verksamhet må inom samhällen på landsbygden med sammanträngd befolkning eller på bolag eller enskild person tillhörig jordegendom med minst 500 hektars areal äga rätt att expropriera behöfligt område för uppförande af samlingslokaler för socialt, politiskt eller religiöst bruk, för folkbildnings- eller nykterhetsverksamhet eller ock lokaler för bedrifvande af kooperativ handelsverksamhet.

Walther v. Hallwyl.

Fäderneslandet. 12.1.1907.

Bref till syster Ulla.

Min kära Ulla!

kan besluta sig för, om man i »samlingens» intresse ska' göra några medgifvanden alls. Månne den där riksdagen ska' afhållas i Hallwylska palatset? Den ädle riks-grefven ger f. n. så godt som hvarje afton fest i sitt aristokratiska men fängelseliknande hôtel vid Hamngatan, i det han alltför väl förstår sig på konsten att »skaffa sig vänner med den orätta mammon».

Kanske går han i detta nu och känner sig som mannen »som ska' göra't» — en käjsar Wilhelm i miniatyr, — eller snarare en Ivar Blå, som är medveten om att kunna under sin kappa skaka fram en kung, om så skulle behöfvas.

Konung Walter I... Hm!

*

Fastän vi således på nu antydda håll se föga som erinrar om 1905 års berömda s. k. samling, — så bringas vi ännu mer att tänka på söndring och splittring i stället för sagda samling, om vi vända oss till den lilla återstoden af proportionalistiska pressen. Dess ledande organ kifvas för närvarande väldeliga om, hvilket af dem som vid den här årsprenumerationen — förlorat minnet! I alla afslöjandena om den tragikomiska »självprenumeringen» ligger ett så direkt och kraftigt erkännande af medveten svaghet, att därigenom intrycket i högst betydlig mån stärkes af proportionalismens små utsikter vid den blifvande riksdagen.

Och excellensen Lindman ser allt gråare och gråare ut, medan han går och — *staaff*-var och lägger ihop!

Tja, hvad allt de närmaste månaderna ska' bära i sitt sköte, det ligger i gudarnes och i riksdagsfarbrödernas knän. Dom ä' redan i starkt antågande. Och låtom oss hoppas, att de nya kandelabrarne, som anbringas framför pålpalatset på Helgeansholmen, må upplysa dem så pass i frågan om deras görande och låtande, att dom *inte* följer de Hallwylska strids- och splittringssignalerna.

*

Ljusne.
1907. Januari.

Söndags-Nisse. 13.1.

NYKTERHET.

Jag är ingen nykterist. Jag dricker nämligen S:t Eriks lättöl till frukost, Stora Bryggeriets pilsnerdricka till middag och en kvarts Lindgrens punsch på min födelsedag. Jag blir förfärligt berusad af pilsnerdrickan (tror Heüman) och när jag fått i mig punschkvarten måste jag åka hem (tror Wawrinsky). Detta med att stänga restauranterna klockan 10 är mycket förnuftigt. Det kommer nämligen att lära stockholmarna att gå opp tidigare om morgnarna. Källarmästarna komma ej att förlora på förordningen — de höja bara biffsteken till 6 kr. Och biffstek måste alla stockholmare äta för att få styrka att efteråt dricka punsch till 7,50 halfvan.

Men skulle Rubenson motsätta sig den förhöjningen ja, då måste källarmästarna emigrera. Ty ingen källarmästare kan i Stockholm lefva under 40 tusen om året. De köpa naturligtvis biljetter på Halvyls emigrantkontor.

Stängningen klockan 10 kommer dock olämpligt för teaterpubliken. Man kan inte längre gå ut och supera. Familjen Johansson kan inte längre gå och ställa sej i Operakällarens tambur och skrika:

— Här ä fullt! Kom så gå vi på Grand! För att i stället gå hem till Badstugatan och lägga sej. Men saken kommer naturligtvis att ordnas så att Ranft och Frippe servera smörgåsar och pilsner i sista mellanakten. Är det en revy så tar man limpa med glad rökt lax och är det en tragedi så ber man om tunga på svart bröd.

AUGIER FRÈRES & C:o
COGNAC

Ljusne,
1907. Februari.

Aftonbladet. 6.2.

Infördt som annons.

Förhållandena vid Ljusneverken.

Mot slutet af förra året och äfven under början af det innevarande har uti dagspressen, hufvudsakligen i en härstädes utkommande radikal morgontidning — förekommit rad af artiklar angående förhållandena vid Ljusneverken. Dessa artiklar hafva innehållit en mängd oriktiga och vrängda uppgifter; men då det tendentiösa i framställningen var uppenbart och någon tvekan ej heller kunde råda om hvarifrån samtliga artiklarna inspirerats, ansågo vi oss böra, åtminstone tills vidare, lämna dem i sitt värde.

Nu har emellertid förhållandet blifvit ett annat, då en hel grupp af ledamöter i riksdagens Andra kammare icke aktat för rof, att till stöd för en afgifven motion åberopa innehållet uti ofvanberörda tidningsartiklar, därutur till och med en stor del i motionen ordagrannt intagits. Vid sådant förhållande och då saken sålunda på visst sätt dragits under riksdagens omprövning, anse vi det vara vår skyldighet att i korthet belysa frågans hela innehåll.

Förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare har vid Ljusneverken tills för några år sedan varit synnerligen godt. Mycket har där successive gjorts och uppoffrats för arbetarnas bästa, och äro vi förvissade om, att detta utan tvekan skulle bestyrkas af flertalet af Ljusne arbetare.

Bland arbetarna var äfven belåtenheten allmän. Sönerna trädde i allmänhet uti fädernas spår, och om utvandring till Amerika eller på annat håll var ej fråga. Men så uppträdde socialisterna på skådeplatsen.

Att dessa icke med blida ögon skulle se det goda förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare vid Ljusneverken var ju gifvet; och sedan uti partiets härvarande organ uttalats beklagande öfver, att socialismen ej vunnit mark vid Ljusne, började därstädes en våldsam agitation, bland annat genom från hufvudkvarteret dit uppsända emissarier. Dessa lyckades blott alltför väl att utså missnöje hos en del, hufvudsakligen af de yngre, arbetarna. Trots föreställningar från den besinningsfullare delen af arbetarna bildades vid Ljusneverken en ungsocialistisk klubb, och den oförsynt drifna verksamhet var signalen till ständigt kif och upprepade misshälligheter mot olika tänkande arbetskamrater. Det torde ligga för öppen dag, att förvaltningen vid Ljusne icke kunde anse sig böra gynna utveoklingen af ett sådant tillstånd.

Under sådana omständigheter var det, som frågan af den ungsocialistiska klubben väcktes om den omskrifna festen eller mötet. Därvid begärdes af klubben hos förvaltningen, dels att plats skulle till klubben upplåtas för invigning af en nyanskaffad, röd fana, och dels att klubben skulle få anordna ett demonstrationståg genom brukets gator. Därmot nämndes intet om, att någon hälsning till Konungen var afsedd. Då här således var fråga endast om socialistisk agitation, afslog förvaltningen klubbens begäran. Mötet hölls då vid ett fiskläge, benämndt Fejan, invid landsvägen, men att en sommardag där samlas i det fria kunde ju ej för mötesdeltagarna medföra större obehag än t. e. för Stockholms socialister att hålla möte i Lilljansskogen, hvartill kommer att, därest antalet deltagare endast tillnärmelsevis uppgått till det i telegrammet mycket för högt angifna, någon täckt lokal af tillräcklig storlek i allt fall ej fanns att tillgå.

Vid detta möte beslöts telegrammet till Konungen. Hvar som erinrar sig den hållning, socialistpartiet intog under år 1905, kan lätt uppskatta verkliga innebörden och värdet af denna hyllning. I hvad saken oss särskildt rörde, uppfattade vi telegrammet endast såsom en akt af vanligt socialistiskt okynne och ägnade däråt icke någon synnerlig uppmärksamhet. Det är därför fullkomligt stridande mot sanningen, att telegrammets undertecknare, på grund af denna sin åtgärd, blifvit afskedade, eller att eljes någon blifvit af förvaltningen trakasserad för sitt deltagande i mötet. Icke för telegrammet, utan för en under lång tid vid Ljusne bedrifven systematisk agitation och uppvigling är det, som vi nödgats afskeda såväl de båda telegramundertecknarna som några andra af socialistledarna därstädes. Således helt enkelt en akt af självförsvar.

Lika litet sant och därjämte till sin innebörd fullkomligt absurdt är påståendet, att vi skulle låtit ett så svederhäftigt tilltag, som telegrammet, i någon mån inverka på vårt beslut i en fråga af den stora vikt och betydelse, som Ljusne sågverks nedläggande har både för oss och för andra. Det gäller där alltför betydliga intressen, för att någon tillfällig misstämning öfver ett pojkaktigt telegram kan få tagas i betraktande. Det var efter grundliga undersökningar och kalkyler, som vi, redan mer än ett halft år förr än telegramhistorien gick af stapeln, beslöto oss för att under år 1907 tills vidare nedlägga sågverket vid Ljusne. Grunden till detta beslut är mycket enkel. Den är, att Ljusne sågverk för att kunna drifvas med fördel, erfordrar en betydligt större mängd timmer, än som med rationell skogshushållning kan erhållas på bolagets egna skogar, och att köptimmer numera

Ljusne.
1907. Februari.

Dagens Nyheter. 21.2.

Ett nytt Ljusnetelegram. Till riksdagsman Värner Rydén, som på basis af Dagens Nyheters artiklar om förhållandena vid Ljusne väckt motion om expropriationsrätten för byggande af Folkets hus och andra därmed jämförliga byggnadsföretag, ha Ljusnearbetarna sändt ett tacksägelsetelegram af följande lydelse:

Partikamrat!

500 arbetare vid Ljusne, samlade under bar himmel vid Fejan i och för åhörande af föredrag, sänder eder härmed sina hjärtligaste hälsningar och ett varmt tack för eder behjärtansvärda motion om expropriationsrätten för byggande af Folkets hus och andra därmed jämförliga byggnadsföretag.

Å mötets vägnar:
Emil Johansson. Ernst Lindley.
Thorwald Zetterling.

Svenska Dagbladet. 26.1.

Fria uttalanden.

Ljusne-affären.

I nr 36 af Svenska Dagbladet finnes införd en förklaring af Ljusne-Voxna aktiebolags styrelse rörande styrelsens åtgärd att nedlägga Ljusne sågverk och afskeda där anställda arbetare, en åtgärd, som äfven inom riksdagen väckt uppmarksamhet.

Vi fästa här icke något afseende vid förhållandet mellan bolaget och de socialistiska arbetarne, men vi finna det stora sågverkets nedläggande vara af så stort allmänt intresse för såväl industrien som våra arbetare och så betecknande för den norrländska skogspolitiken, att vi våga anhålla om plats för några ord.

Bolagets styrelse förklarar, att sågverket lagts ned därför att bolagets skogar ej längre förmå lämna timmer för rörelsens uppehållande och säger rent ut, att en dylik åtgärd "bör af hvarje god patriot hälsas icke med klander, utan med loford", då härigenom den kvarvarande skogen räddas på "betydliga vidder" af Norrland.

Det är af förklaringen uppenbart, att en fortsatt sågning skulle haft till följd skogarnas skövling, men hafva vi verkligen kommit därhän, att goda patrioter — ty dit vilja vi räkna bolagets styrelse — rent af fordra berömmelse därför att de icke skövla "betydliga vidder af Norrlands skogar", och detta nu sedan vi ändtligen fått en skogslag, som åtminstone i någon mån skyddar våra skogar och sålunda gifver dygden till viss grad karaktär af nödvändighet?

Skall för öfrigt valet stå mellan klander eller loford ifråga om sågverkets nedläggande, blir ju tal om, hvilketdera man skall förorda, om nämligen frågan ses i hela dess sammanhang. Uppenbart är att detta bolag liksom så många andra icke baserat sin rörelse på uthålligt skogsbruk. Man har tydligen vid Ljusne som på flera andra håll byggt upp ett stort sågverk utan beräkning om det motsvarar egna skogsresurser och så hålles sågen i gång så länge det är möjligt att skaffa timmer, tills skogarna tryta, då man nödgas lägga ned hela inrättningen och afskeda arbetarne och så fordrar man loford för att man varit så hygglig att icke afverka den rest timmerskog, som kan finnas kvar.

Hvar och en bör dock inse, hvilken lycka det varit för alla parter, om sågverksrörelsen i stället inrättats efter skogstillgångarna och kunnat bestå för framtiden. En sådan förvaltning skulle utan tvifvel lofordats af alla.

Det är en för landet betänklig svaghet hos vår trävaruindustri i allmänhet, att den icke hvilar på uthålligt skogsbruk, och Ljusne är det senaste sorgliga exemplet, som ger starkt stöd för fruktan att vår storartade sågverksrörelse är ett välde på lerfötter. Vi söka på allt sätt och med betydande kostnader skaffa landets söner god utkomst och egna hem inom landet för att hämma emigrationen och samtidigt måste man bevittna huru stora industriella anläggningar helt plötsligt läggas ned blott därför att de anlagts för tillfällig vinst, men icke med tanke på framtiden. Detta är att bygga med ena handen och rifva ned med den andra.

Beklagligt nog har en alltför stor del af de norrländska hemmanen öfvergått till sågverksbolagen och så stor betydelse har dock detta för landet och af så vitalt intresse är trävaruindustriens uppehållande för Norrlands ekonomiska bestånd, att det icke vore en för stor fordran om staten, sedan de f. d. hemmanen ej längre kunna gifva lifsuppehälle åt själfägande bönder, sökte skaffa garanti för att den industri, som nu lefver hufvudsakligen på dessa hemmansskogar, åtminstone grundades på så pass sunda principer, att befolkningen tillförsäkrades stadigvarande arbetsförtjanster inom landet. Sådan garanti vunnes, om bolagens afverkningar stode under statskontroll.

P. O. Welander.

Walther v. Hallwyl.

Karbasen. 9.3.1907.

Nordstjärneriddaren W. v. Hallwyl.

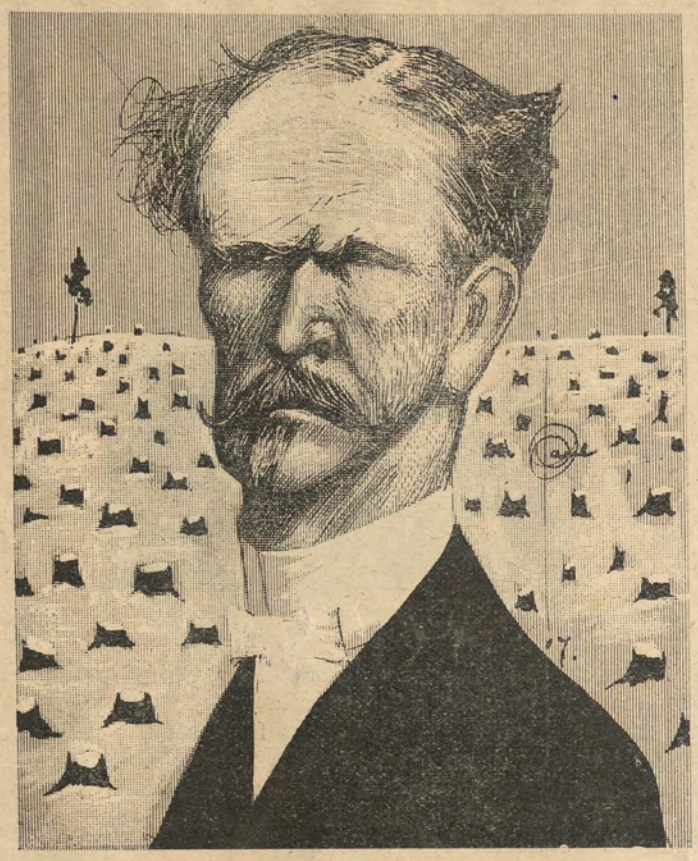

En Hallwylle-greve.

Skåda med tjusning, o värld, de härliga dragen!
Blicken är lömsk — herr greven vid ljuset är ovan ..
Vet, att du skådar en son av de hulda behagen:
blånande blod och anor och klingande kovan!

Redligt — så säger han själv — han "Kempat" för lycka
välgång och fröjd åt Sverige, det dyra, det kära.
Ja, de stubbar, som norrlandsbackarna smycka
kunna därom ett talande vittne nog bära...

Frihet han dyrkat — mest kanske ändå sin egen,
andra må gärna ha sin — på andras domäner.
Ack ni minnas så väl ett möte på vägen,
vittnande ljuvt, att greven av frihet en vän är!

Ljusneverken ock tala ett språk, som är tydligt
om den satsen, att adelskapet förpliktar,
ty däruppe det börjar bli folktomt och prydligt,
snart platt öde — han når visst det mål, dit han siktar!

Sverige, jag prisar dig! Riddersmän har du tillräckligt,
tarvas det fler — fler finns det att importera.
Tryggt du mot framtiden seglar. Om skeppet är bräckligt,
finns det dock gossar, som skickligt förstå manövrera.

När han är borta engång den "halvwylde" storman,
kanske man söker hans bild i vännen Karbasen,
ser på porträttet, så likt, som de vore av Florman,
kliar sitt hår och mumlar: ä' de' ej fasen!

Felix.

Ljusne.
1907. Mars.

Nya Dagligt Allehanda. 11.3.

Arbetarne och Ljusne.

Förr och nu.

Några opartiska ord.

En af våra korrespondenter, nu bosatt i sydvestra Sverige, sänder oss följande artikel:

Med vemod och harm har jag läst de tendentiösa artiklarne i den mer eller mindre socialistisk färgade pressen om den sociala miss-sämjan vid det stora industrisamhället Ljusne. Med vemod, ty fastän snart 8 år gått, sedan jag vistades på nämnda bruk, hägrar ännu för mitt minnes blick dess härliga och friska natur, den arbetsamhet och den förnöjsamhet, som då funnos där, och det goda, ömsesidigt förtroendefulla förhållande, som då rådde mellan brukets ägare och hans talrika underhafvande. Jag gripes jämväl af harm, ty jag vet, att de hatfulla och illvilliga angreppen mot grefve von Hallwyl äro orättfärdiga.

Huru jag kan veta detta och hvarför jag anser mitt vittnesbörd förtjäna afseende? Därför att jag under den jämförelsevis långa tiden af 12 år vistats på nämnda bruk och då såsom statens tjänsteman där intagit en självständig ställning samt nu, boende i en annan trakt af landet, är alldeles oberoende af bruket och dess ägare.

Åtminstone torde mina ord vara lika mycket värda som vittnesbörden från dem, hvilkas lifsgärning är att utså missnöjets och tvedräktens tistelfrön och fröjda sig, när de se sådden ymnigt spira.

Arbetarne i Ljusne voro som helhet en mönsterkår den tiden jag hade tillfälle iaktta dem. Sannolikt funnos här som annorstädes missbelåtna själar, men en lugn förnöjsamhet, som ingalunda uteslöt självkänsla, tycktes vara det förhärskande draget. De politiska debatterna inskränkte sig till de lugna och lidelsefria samtal, som utspunno sig, när de efter dagens arbete sutto rökande aftonpipan å förstugukvisten till sina bostäder. Bästa beviset på deras aktningsvärda uppförande och på den goda ordning, som då rådde vid Ljusne, är att för hela bruket, som ägde en befolkning, uppgående till närmare 4,000 personer, det endast fanns en polisman, och tillbragte denne, som tillika var ångbåtskommissionär, sin mesta tid vid ångbåtskajen.

Arbetarnes ekonomiska ställning var enligt min uppfattning god, och nog skulle mången skollärare eller mindre jordbrukare skattat sig lycklig, om han i ekonomiskt hänseende haft det lika bra ställdt. Den kontanta aflöningen var naturligtvis för de olika yrkena, som brädgårdsarbetare, smeder, masugnsarbetare m. m., olika, men jag tror, att den i allmänhet uppgick till omkring 900 kronor pr år, snarare mer än mindre. En uppsats om Ljusne under rubrik "Ett industriellt storverk" af M. R. i Aftonbladet för den 1 februari 1889 säger härom: "Arbetarens ställning är i pekuniärt afseende relativt god, hans arbetsförtjänst varierar mellan 3, 4 och 6 kr. om dagen. Några strejker ha här icke heller förekommit."

Men utom den kontanta aflöningen hade arbetarne äfven en hel del förmåner, hvilka ej nläga tillkomma arbetare i en stad. Så hade de, och jag förmodar de ha så ännu, fri bostad, fritt potatisland, fri läkare och medicin (den senare förmånen såsom missbrukad sedan borttagen), fri affallsved, som de dock själfva fingo bära hem från brädgården, och sin kooperativa handelsförening. I denna sistnämnda voro de själfva aktieägare, och aktierna gåfvo i allmänhet 7 procent och rabatt vid ägarnes inköp af varor. Nu voro visserligen icke alla arbetare innehafvare af dylika aktier (deras nominella värde var 20 kronor), men mången var en lycklig ägare af flera aktier. Dock hörde jag aldrig omtalas, att någon tillämpade de kommunistiska teorierna att dela med sig till dem, som inga hade. För att uppmuntra till sparsamhet anbefallde grefve von H., att hvarje arbetare, som så önskade, skulle få insätta sina besparingar på särskildt konto å brukskontoret mot 5 proc. ränta.

Om det goda förhållande, som ännu för 10 à 15 år sedan rådde på Ljusne emellan brukets ägare och dess befolkning, kan jag som bevis nämna, att arbetarne och deras familjer alltid med oförställd glädje emotsågo von Hallwylska familjens årliga ankomst och vistelse där under sommarmånaderna. Också räckte uppehållet där hvarje sommar flere månader, och jag hörde själf en gång grefvinnan yttra, att det var med verklig saknad hon lämnade sitt kära, vackra Ljusne, med dess hyggliga befolkning. Men det lär vara annat nu.

"en annan tid har kommit se'n, hur olik emot den som var", som det heter i visan.

Grefve Hallwyl hade mycket snart satt sig in i alla grenar af de stora brukens och skogarnas förvaltning. Aldrig hörde jag någon klaga öfver omild behandling från hans sida. Tvärtom präglades alltid hans uppträdande äfven mot den ringaste af förbindlighet och vänlighet, utan all affektation. Nöd fanns ej på Ljusne, inga bettlare, inga trasigt klädda eller under den kyliga årstiden barfota barn, och om genom sjukdom eller dödsfall ömmande omständigheter skulle uppstå, kunde man vara viss på, att den lifliga och varmhjärtade grefvinnan von Hallwyl ej skulle dröja med att söka hjälpa den eller de betryckte. Då lungsoten där som flerestädes i Norrland var ett plågoris, sände grefvinnan på egen bekostnad de af sjukdomen angripne till fjällsanatorierna, och om platserna på ett sådant voro upptagna, brukade hon själf verkställa förfrågningar om ledigheter å andra.

Vid de årliga stora kyrkohögtiderna, konfirmation och nattvardsgångar, ställdes såväl brukets ångare som löfklädda prämar till arbetarnes disposition för färden till kyrkan, och förströelser för ungdomen fattades ej heller. En dansbana fanns åtminstone under några år, innan dansen urartade, att tillgå, bruket hade sin egen musikkår bland arbetarne, ja, till och med sin egen lilla teatertrupp, och under sommaraftnarne rådde ofta, särskildt söndagseftermiddagarne, ett muntert lif, då ungdomarne, försedda med gitarrer och dragspel, svärmade omkring i båtar på den vackra, af Norrlands storslagna natur omramade Ljusneälfven.

Hvem är det, som gjort slut på de goda, man kunde säga mönstergilla förhållandena, vid Ljusne liksom vid det nordligare belägna Domsjö? Den socialdemokratiska propagandan. Redan under min Ljusnetid gjorde den bekante socialistagitatorn August Palm ett försök att införa det sociala hatets välsignelser på Ljusne, men detta slutade ganska tragikomiskt. Platsens förut omtalade polisman, en jätte till växten, befann sig på kajen vid agitatorns ankomst och gick fram till honom med fråga om hans ärende. Då svaret blef, att detta var att "tala till folket", sade polismannen: "Det är otacksamt, det är bäst herrn far tillbaka, dit herrn är kommen ifrån", och tog honom så helt lugnt, som man tager en packe under armen, och bar honom, trots hans lifliga protester, ombord på den lille ångaren, som i samma ögonblick lämnade kajen för att afgå till Söderhamn. Den lille, med sitt korta ben sprattlande skräddaren gjorde därvid en så komisk effekt, att mängden brast i gapskratt och jubel, och han fann för godt att aldrig mera komma igen.

Att agitatorerna längre fram dock fingo en fruktbar jordmån inom denna arbetarestam är förklarligt genom den stora svaghet föräldrarna på denna plats som på så många andra hyste för sina uppväxande barn och som stod tillsammans med den i andra stycken befogade självkänsla, hvarom jag förut talat. Om t. ex. en pojkslyngel blifvit för dåligt uppförande agad i skolan, sprang han genast hem att klaga, hvarefter morsgrisen afklädde och noga synades, om han hade något märke efter agan. I alla händelser skyndade sig någon af de ömsinta föräldrarne upp till läraren eller lärarinnan och ställde till ett fasligt rabalder.

På detta sätt vande sig ungdomen vid ett självsvåld, som till de äldre arbetarnas äfven i vänsterpressen omtalade harm och förbittring tog sitt första politiska uttryck, då de socialisiskt anstuckna ungdomarna, samlade vid Fejan, afsände sitt beryktade telegram.

Att grefve von H., då han märkte de unge arbetarnes tendenser, ej ville på sin bekostnad uppföra något "folkets hus" på Ljusne, är för hvarje tänkande person självklart, och påståendet, att han genom att inskränka sin förra vidsträckta verksamhet vid Ljusne skulle "drifvit hundratals svenska arbetare i landsflykt" är ohållbart, ty äfven om flera hundra arbetare blifva uppsagda vid ett bruk, råder likväl nu på arbetsmarkanden så stor efterfrågan på g o d a och o r d e n t l i g a arbetare, att sådana ej behöfva för sin utkomst lämna landet. En tidnings (G. H.-T.) utsago att dessa till Canada utflyttade arbetare "som kunnat lefva lyckliga i hembygden, ha drifvits bort från vårt glest befolkade land, s o m s å v ä l b e h ö f v e r s i n a r b e t s k r a f t" tyckes äfven, fast det nog ej var meningen med den patetiska utgjutelsen, bekräfta detta.

Men de, som lockade af emigrantvärfvarens sirensånger, lämnat sitt hemland få nog nu i Canadas skogar och träsk lära sig, hvad lifvets allvar vill säga och sända nog mer än en gång en saknadens suck till barndoms- och ungdomshemmet vid Ljusneälfvens idylliska strand.

Hvad beträffar såväl det förut omnämnda, sannolikt af utomstående inspirerade, telegrammet som det i dagarne till en riksdagsman afsända, var nog den egentliga meningen med dem, icke att gifva uttryck för några lojala känslor eller att därmed försöka förbättra afsändarnes ställning, utan snarare att göra en inför hela landet storartad effekt och på så sätt förklena en arbetsgifvare, som visserligen visat sina arbetare godhet och rättvisa, men ej ville underordna sig deras ledares politiska och samhällsomstörtande planer.

Då jag, som skrifver dessa af uppriktigaste hjärta gående ord, nu uppnått den ålder, då man ej gärna längre gör några utflykter från boet, därför ej hyser förhoppning om, att någonsin få i lifvet återse grefve von Hallwyl, skall jag dock alltid med tacksamhet och tillgifvenhet minnas min Ljusnetid. Och är jag förvissad om, att alla rättänkande, forna eller närvarande Ljusnebor skola göra detsamma, ty grefve von Hallwyl var en god husbonde.

En f. d. Ljusnebo.

Dals sågverk.
1907. Mars.

Svenska Dagbladet 13.3.

Patriarkalism i vårt framtidsland.

Det tycks, som om Norrland ännu i vissa afseenden skulle vara samma afkrok af riket som i "den stora vredens" tid. Under det att det ekonomiska lifvet däruppe i många fall rör sig kraftigare och i större former än i det öfriga Sverige, så befinner man sig å andra sidan på flera ställen midt uppe i en social principstrid om arbetarnes föreningsrätt, som så godt som öfver allt annorstädes är för länge sedan utkämpad. Man söker på arbetsgifvarehåll alltjämt häfda en del gammaldags föreställningar om förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare i och för sig vackra och välmenta, men som utvecklingen för länge sedan vuxit ifrån. Följden blir gifvetvis upprepade kollisioner med arbetarnes moderna kraf på fri sammanslutning, dessa i sin ordning resulterande i allvarliga rubbningar och ekonomiska förluster.

De bedröfliga förhållandena vid de stora Ljusneverken, grefve Hallwyls domän, ha ju gång på gång varit före och diskuterats i pressen allt sedan den dag, då "ett tusen fattiga arbetare samlade på landsvägen" telegraferade sin hyllning åt konung Oscars fredskärlek sommaren 1905. Telegrammet fäste den allmänna uppmärksamheten på en typisk strid om föreningsrätten, utan några egentliga ekonomiska bimotiv och utan några andra förmildrande omständigheter. Arbetarne ha blifvit väckta till uppfattning om den solidaritet, som är deras styrka och kampmedel. Och arbetsgifvaren har föresatt sig, att den socialistiska fackföreningssmittan skall utrotas. Här finns för ingen af parterna någon återvändo. Striden måste utkämpas. Och det synes ju, som skulle arbetsgifvaren i detta fall afgå med segern, förutsatt att han i längden håller fast vid sitt uppsåt att, om det inte går för mindre, lägga ner arbetet vid det verk det gäller, d. v. s. sätta in hela sin rörelse som insats i striden. Men det är nog också enda utvägen. Och den betecknar dessutom i själfva verket snarare ett nederlag än en seger.

Hittills är stridens påtagligaste resultat en nästan epidemisk emigration, som bland Ljusneverkens arbetare rycker med sig allt flere af dem som kunna komma i väg, särskildt de yngre, och som redan fått de dimensioner, att man kunnat börja tala om den Hallwylska domänens affolkning.

Nu i dagarna går det genom pressen redogörelser för en annan likartad, om också icke på samma sätt elakartad, konflikt vid Dals sågverk uppe vid Ångermanälfven, tillhörigt grosshandlaren Seth Kempe. Arbetarne vilja organisera sig i en fackförening med anslutning till sågverksarbetareförbundet, men arbetsgifvaren vägrar bestämdt att godkänna föreningsrätten. Han vill själf stå utanför arbetsgifvarnes sammanslutning för att icke bli indragen i konflikter, som icke angå honom, och kräfver, att äfven arbetarne å sin sida skola afstå från att ansluta sig till arbetareorganisationen. Men det är uppenbart att arbetarnes och arbetsgifvarens uppoffringar icke härigenom skulle bli på något sätt likvärdiga. Organisationen är ett af arbetsgifvarnes vapen — och ett i många fall tveeggadt — men den är arbetarnes enda. Läget är alltså i princip detsamma som vid Ljusne, afvecklingen torde också bli i det hela densamma, om inte arbetsgifvaren förstår att böja sig — icke för sina arbetare, utan för den utveckling, som tenderar att bestämma förhållandet mellan arbetare och arbetsgifvare öfver hela världen, och som ingen enskild i längden har makt att motsätta sig. Det är emellertid att vänta, att sammanstötningen vid Dal icke skall bli af den svåra art som vid Ljusne. Arbetarnes villkor äro vid de Kempeska verken helt andra än hos grefve Hallwyl. Arbetsgifvarens sträfvan synes vara patriarkalisk äfven i god mening, hvarigenom hans motvilja mot föreningsväsendet blir mera ursäktlig, om också icke principiellt försvarlig. Det kan otvifvelaktigt tänkas ett sådant förhållande mellan arbetare och arbetsgifvare äfven i våra dagar, att de förra kunna afstå från sin föreningsrätt, och då det är oklokt af dem att kräfva den — exempel härpå kunna anföras både från Sverige och utlandet — men kräfva de den, så får den icke förvägras dem.

Vi understryka uttryckligen, att vi här uttala oss endast om kärnan i de nämnda konflikterna, själfva principen om arbetarnes föreningsrätt såsom oberoende af arbetsgifvarens mer eller mindre välfuntade samhällsuppfattning och okränkbar; men vi ha icke med ett häfdande af denna principiella rätt velat prestera något som helst försvar för arbetarnes sätt att sköta striden. Detta må dock vara hvilket som helst, och det må i öfrigt till förmån för arbetsgifvarne anföras än så vältaliga förmildrande omständigheter, det är dock arbetsgifvarne som i sin kortsynthet bära ansvaret för striden och för dess konsekvenser af ökad bitterhet samhällsklasserna emellan och oundvikliga rubbningar i de ekonomiska förhållandena i de trakter, som beröras af konflikterna.

Men det är just ansvarskänslan mot det allmänna, som i dylika fall brister arbetsgifvarne. När de rida spärr mot utvecklingen, så är det inte bara sina intressen och pengar de sätta på spel. "Vill man inte arbeta hos mig på de villkor jag erbjuder, så lägger jag i värsta fall ner min fabrik, det är hela saken" — så får man höra resoneras. Men det resonemanget godkännes icke af ett modernt medvetande, som i äganderätten ser allt mindre en oinskränkt dispositionsrätt än en förvaltningsrätt, som skall handhafvas i samhällets intresse. Men det är icke i enlighet med samhällets intressen, att en arbetarebefolkning sätts på bar backe eller drifves i landsflykt för en envis arbetsgifvareföreställning från 1700-talet.

Det lider heller intet tvifvel, att kunna icke de gång på gång upprepade specifikt norrländska arbetstvisterna om föreningsrätten tillfredsställande afvecklas, så kommer samhället att reagera och söka reglerande ingripa genom lagstiftningen. Yrkanden, delvis högljudda nog, ha redan låtit höra sig i denna riktning. Det är emellertid att hoppas, att detta skall kunna undvikas, och att den tingens nya ordning, som gjort sig gällande annorstädes i Sverige, skall lyckas bryta igenom äfven i Norrland genom utvecklingens egen makt, utan något särskildt ingripande från statsmakternas sida.

Dals sågverk.
1907. Mars.

Folkbladet 16. 3.

Från den upp- och nedvända världen.

Stackars Sverge! Det är nu av alla europeiska nationer det land, vars befolkning står lägst när det gäller utövandet av medborgarrätten — Ryssland har som bekant nu hunnit framom Sverge i detta hänseende, vilket valen till den nya duman nogsamt utvisar.

Men icke nog härmed — även på andra områden stå vi långt efter. I vilket annat land skulle exempelvis ett par sådana utlänningar som de sorgligt beryktade herrarna Hallwyl och Schmitz — ägare till yllefabriken i Malmö — få uppträda som de få göra här?

Den förre har genom sitt oförsynta tillvägagående tvungit hundratals av "sina" arbetare att lämna fosterjorden och den senare har avslagit det av den av regeringen tillsatta medlingsmannens anbud att medla i de tvistigheter, som tack vare Schmitz' trakasserier utbrutit mellan honom och arbetarna.

Jag undrar i vilket annat land folket skulle ha tålt att ett par invandrade äventyrare uppträdde så mot folkets söner!

Ja, vi äro illa däran här i landet. Äventyrare, jobbare, pliktförgätna domare, lagstiftare och polissjälar regera fullkomligt ansvarslöst — varpå otaligt många exempel skulle kunna framdragas.

Det senaste i skandalväg är att i den krigsrätt, som dömt i den ryktbara flottleveransskandalen, satt en ledamot, kaptenen i flottan Fredrik Carlsson, som är omyndig. Och dock har han suttit i krigsrätten och dömt. Är icke detta i hög grad upprörande?

Men en fråga: hur kan en person, som blivit förklarad omyndig, få föra befäl? Vilken aktning kan man begära att manskapet skall ha för en överordnad, som av rätten blivit förklarad oduglig att sköta sina egna affärer och följaktligen är oansvarig? Detta är även en skandal och det är att hoppas att någon i riksdagen väcker en motion om att dylika absurditeter — om de nu verkligen äro tillåtna i lagen — bli avskaffade.

* * *

Seth Kempe — svåger till den så sorgligt beryktade Hallwyl — vilken bedriver stor sågverks- och baggböleriaffär i Norrland, har nu sökt träda i sin sorgligt beryktade svågers fotspår genom att förbjuda sina stackars utpinade arbetare vid Dals sågverk att gå in i Svenska sågverksarbetareförbundet samt hotat en var med avsked och vräkning som vågar trotsa förbudet.

Bland annat skall han nu söka få en strejkbrytaretrupp av — religiösa arbetare. Hm! Det är alltså det nyaste i kristlig anda att uppträda som förrädare mot egna kamrater, som icke begära något annat än att få sluta sig till vilken organisation de önska. För övrigt tillhör Seth Kempe själv arbetsgivarnas organisation och dock har han icke mera hut i sig än att han nekar sina arbetare den rätt som han själv begagnar sig av.

Det är en oförsynthet utan like, men det är att hoppas att Sverges klassmedvetna arbetare skola lyckas att rida ut även den stormen samt efter förtjänst tillbakaslå anfallet. Det får icke avskräcka dem att det är en Kempe som kastat stridshandsken. Men vad säga de verkligt religiösa om sina trosbröder, ifall de verkligen ställa sig i Kempes grottekvarn som förrädare mot sina klasskamrater?

* * *

Arbetarerörelsen.

Den bålde Kempen.

Föreningsrättsstriden vid Dal.

Vi meddelade i lördags att förtroendemannen Danielssons försök till uppgörelse med den stordryge grosshandlaren Kempe blev fruktlöst.

Vid ett av hr Kempe hållet möte med sina trogna har han förmått dessa att underskriva eller godkänna ett uttalande att de anse, att »en a ckförening är skadlig för arbetarna vid Dal under nuvarande förhållanden».

De ha sålunda tagit förrädarelönen! Det lär vara ett hundratal, som på detta sätt krupit till hr Kempes fot.

Vid det möte som förtroendemannen O. Danielsson i fredags afton höll med arbetarna vid Dal i anledning av föreningsrättsstriden därstädes, antogs efter en stunds mycket livlig diskussion, under vilken samtliga talare varmt yttrade sig för, att man borde hävda föreningsrätten, följande:

»Med anledning av den situation som uppstått genom grosshandlare Kempes avslag å det senast gjorda medlingsförslaget besluta mötesdeltagarna, att hända, vad som hända vill, stå fullt solidariska med varandra i kampen för sin borgerliga rätt, föreningsrätten. Vi uppfordra härjämte de utom organisationen stående arbetarna vid Dal att ställa sig solidariska med oss i denna rättfärdiga kamp.

I fråga om taktiken under den förestående striden beslutar mötet med fullt förtroende överlämna till ledningen för avdelningen, distriktets samorganisation, förbundet och landsorganisationen att därom besluta».

Sedan därefter hr D. hållit ett föredrag om arbetareorganisationernas utveckling i Sverge avslöts mötet med ett fyrfaldigt leve för föreningsrätten.

Alla föreningsmedlemmar uppsagda.

SUNDSVALL söndag. Direktör Kempe lät i går utdela till samtliga de organiserade arbetarna ett cirkulär av följande lydelse:

Dals ångsågs aktiebolag uppsäger härmed arbetaren — — — — att avflytta från den av bolaget åt honom överlåtna lägenheten två månader efter delgivandet härav och meddelar såjämte, att arbete för framtiden ej kan erhållas i bolagets tjänst. Rätt att under två månader kvarbo i bolagets hus upphör dock för den arbetare, vilken uppträder som agitator eller annorledes stör arbetsfreden.

Dal den 9 mars 1907.

Förvaltningen.

De frireligiösa bli förrädare.

Som ovan omtalats ha de frireligiösa beslutat böja sig under oket och stå kvar i arbetet och i hr Kempes »egen» fackförening.

Det är »Kristi efterföljare», som på det sättet taga parti för den rike mannen mot den fattige Lazarus.

Ett väldigt protestmöte uttalar sig mot hr Kempes tillvägagående.

HERNÖSAND söndag. Ett protestmöte hölls i dag i Kramfors vid Ångermanälven med anledning av föreningsrättsstriden vid Dal.

Efter en rätt livlig diskussion gjorde mötet enhälligt följande uttalande:

Arbetare och medborgare i Ådalen, samlade till ett antal av c:a 800 på Babelsborg i Kramfors, uttala sin skarpaste protest mot grosshandlare Seth Kempes beteende mot arbetarna vid Dal.

Mötet anser sig ha så mycket mer skäl för denna protest som Sverges arbetsgivare och industriidkare numera allmänt erkänt sina arbetares rätt. Harmen och oviljan mot detta hr Kempes tillvägagående äro också så mycket mera berättigade som hr Kempe är just en bland de främsta bland dem, som tillskansat sig sin rikekom på nationalrikedomens — skogens — bekostnad och därför borde vara den som främst beaktade tidens utveckling och arbetarnas krav beträffande sammanslutningsrätt.

Mötet uppfordrar till sist alla rättänkande män och kvinnor att göra allt för att detta attentat mot arbetarnas och synnerligast Norrlands arbetares heligaste rättigheter må kunna tillbakaslås. Dessutom framställer mötet en vädjan till alla hr Kempes organiserade arbetare att ställa sig solidariska med sina kamrater i kampen för den fria föreningsrätten.

Mötet avslöts med avsjungandet av »Arbetets söner» och leve för föreningsrätten.

Dals sågverk.
1907. Mars.

Dagesn Nyheter. 21 Mars.

Striden vid Dals sågverk.

När handsken upptogs.

Några interiörer.

(Från Dagens Nyheters specielle korrespondent.)

Utvecklingen af konflikten vid Dals sågverk är redan känd för Dagens Nyheters läsare. Striden går nu sin gång och slutar förmodligen ej så snart, ty båda parterna äro beslutna att icke ge sig.

Men det kan kanske vara af intresse att höra något om hur det tillgick när arbetarna fattade sin position. Undertecknad fick tillåtelse att bevista öfverläggningen och jag bekänner öppet att jag blef imponerad af hvad jag hörde och såg. Jag skulle önska att många af dem som tro att större arbetarmöten äro mer eller mindre tumultuariska hade varit närvarande. Kanske hade deras föreställningar om ''ledarnas'' fanatism och ''de leddas'' osjälfständighet fått en behöflig korrigering.

Vid fackföreningens möte hade förtroendeman O. Danielsson först ordet, därvid han redogjorde för de strandade underhandlingarna med hr Kempe och betonade önskvärdheten af att nu såsom ett sista underhandlingsförsök söka få till stånd ett allmänt uttalande för den fria föreningsrätten och en förbindelse från fackföreningens sida att icke ansluta sig till det socialdemokratiska partiet och att icke trakassera någon af de andra arbetargrupperna. Talaren framhöll hurusom numera i Norrland bröderna Kempe tyckas vara ensamma om att rikta direkta angrepp mot föreningsrätten — icke ens deras släkting, grefve Hallwyl, hade begått något direkt attentat mot fackföreningen vid Ljusne.

Hr Danielsson lämnade sin redogörelse och framställde sina synpunkter lugnt och sakligt. Han verkar icke agitator. Men just den behärskade måttfullheten och säkerheten i hans uppträdande verkade tydligen mera imponerande än stora ord på dessa arbetare, hvilka tydligen voro djupt medvetna om allvaret i situationen. Den följande diskussionen blef också inledningen lik. Lugnt och värdigt, fast ofta med en verkningsfull underström af patos, framhöll den ena talaren efter den andra att det nog vore lönlöst att söka få till stånd ett uttalande. Dels vore det osäkert, om man finge alla med sig på ett sådant och dels antogs att hr Kempe ''i sin höghet'', såsom en och annan uttryckte sig, icke skulle gå ifrån sin en gång intagna ståndpunkt äfven med de mest tillmötesgående underhandlingsvillkor. Alla talare ansågo emellertid att man skulle söka kunna erbjuda hr Kempe ett allmänt tillkännagifvande af ömsesidigt respekterande de olika arbetargrupperna emellan samt en förbindelse i ofvan angifvet syfte från fackföreningen, för att åtminstone visa att man velat göra allt för att undgå strid. Mötet resulterade också i beslutet att erbjuda följande förslag till uppgörelse:

Arbetarna garanteras fri och oinskränkt föreningsrätt, men förbinda sig att ej hindra icke-föreningsmedlemmar att arbeta och icke genom hot eller ofredande tvinga andra att ingå i någon förening som de icke önska tillhöra eller att lämna förening som de önska tillhöra. — Fackföreningen som sådan förbinder sig dessutom att i politiskt afseende intaga en helt och hållet neutral ståndpunkt.

Dagen därpå var utlyst allmänt möte, till hvilket infunnit sig bortåt 300 personer, däribland åtskilliga kvinnor. Sedan fackföreningens ordförande hälsat de närvarande välkomna samt Arbetets söner unisont sjungits, lämnades ordet till hr Danielsson, som under dödstystnad afgaf det betydelsefulla meddelandet att äfven det sista och yttersta erbjudandet till samförstånd afvisats. Det var med fullkomligt lugn, men med gripande allvar som han yttrade ungefär följande: ''Kamrater! I går hade vi ännu något hopp att kunna undgå den strid som hotat oss. I dag är det hoppet förbi, ty i dag har hr Kempe helt enkelt afvisat vårt i går beslutade medlingsförslag, som jag framlagt för honom''. Talaren påvisade härpå hurusom genom detta förslag alla hr Kempes anmärkningar mot tillvaron af en organisationen tillhörig fackförening bort kunna bortfalla samt framhöll att man sålunda nu hade att välja mellan underkastelse — uppgifvande af en medborgerlig rätt — eller en strid som säkerligen skulle bli mycket kännbar för mången, men där man dock hade att påräkna stöd från hela arbetarorganisationen.

I den följande diskussionen förklarade alla att de icke ville vika; föreningsrätten borde försvaras såsom en af arbetarnas dyrbaraste rättigheter. Det var en verklig vältalighet som här i månget anförande utvecklades. Flera af talarna vände sig också till de närvarande kvinnorna med uppmaningar sådana som denna: ''Och ni hustrur, stödjen era män i den strid som nu stundar! Må ni betänka att vi nu skola kämpa icke blott för oss, utan för en bättre framtid för kommande generationer, för lyckligare och friare förhållanden för våra barn! Ty hvad vi hoppas på och sträfva för är icke blott vår egen seger i denna strid, utan också att våra hustrur och sedan våra döttrar i kommande dagar skola kunna fostra barn som få öfverta det arf af frihet och lycka som vi i svåra dagar kunnat lämna åt dem!'' Det var egendomligt att iaktta huru hvarje talare som riktade sina ord till kvinnorna alltid därvid också förde talet på barnen. Och kvinnorna lyssnade girigt och med af mod glänsande ögon till männens ord och deltogo med demonstrativ kraft i applåderna efter de bästa anförandena.

Mot Waldenströmarna, ''de religiösa'', riktades harmen i en del anföranden nästan starkare än emot hr Kempe, och man fick här en tydlig inblick i huru hr Kempe förstått att beräkna deras betydelse.

Daniel.

Ljusne.
1907. Mars.

Vårt land. 21.3.

Fria ord.

Något om förhållandena vid Ljusne.

Under sistförflutna december månad var i Dagens Nyheter införd en serie artiklar, undertecknade K. N. och behandlande förhållandena vid Ljusne.

Dessa artiklars partiska, för att icke säga hatfulla hållning ha väckt misstämning bland de flesta bland brukets arbetare.

Det är icke meningen att i detalj bemöta hr K. N:s skrifverier, utan fastmera i sanningens intresse framvisa några ljusa synpunkter, så att den allmänhet, som ej känner till förhållandena vid Ljusne, måtte få en riktig föreställning om desamma. Undertecknad har en följd af år varit anställd vid Ljusne, och känner således förhållandena.

Vill man se Ljusne utan en pessimists mörka glasögon, är åsynen af Ljusneverken imponerande och ljus. Man finner vid första anblicken, att det hela ger ett mäktigt intryck, och att det ej är så afskräckande, som hr K. N. funnit det.

Gör man så vidare en rund omkring på bruket *för att på nära håll taga förhållandena* i betraktande, skall man icke behöfva söka med 'ljus och lykta" för att finna ljuspunkter. I nästan alla fönster finnas hvita gardiner, och fönsterborden prydas af vackra krukväxter. Gör man en titt in uti bostadslägenheterna, blir också intrycket godt. Man ser enkla, men prydliga möbler, och där är merendels rent och snyggt; intet finnes, som talar om fattigdom och förtryck. Dock bör det erkännas, att i nera hem vid Ljusne behöfde man studera Elsa Törnes bok om renhet. Denna brist i snygghet och renhet i hemmet bör dock ej tillskrifvas arbetsgifvaren, ty den är individuell och finner sitt motstycke öfverallt.

Arbetarna vid Ljusne äro i hvardagslag väl klädda, hustrur och barn likaså, bättre än vid de flesta brukssamhällen i landet. Ser man Ljusnearbetaren i söndagshabit, så är han, med få undantag när, så snygg och välklädd som det är möjligt finna en arbetarekår i Sverige, likaså öfriga familjemedlemmar.

Totalintrycket af Ljusne befolkning torde i stort sedt blifva, att där icke bo förtryckta, fattiga arbetare i usla förhållanden, utan arbetare, med i genomsnitt taget goda inkomster, och som förståndigt sköta sig.

Arbetarebostäderna äro i allmänhet byggda så, att de ligga så nära arbetsplatsen som möjligt. Bostadshusen äro ordnade efter gator, och den s. k. Nygatan med sina två rader planterade löfträd gör ett ljust och gladt intryck. Vid andra gator äro också löfträd planterade.

I hygieniskt hänseende är ordnadt så, som det relativt taget kan ordnas vid ett brukssamhälle.

Då i detta sammanhang lämpligen bör nämnas något om arbetarnas lönevillkor vid Ljusne såg och brädgård, sker detta för att allmänheten skall kunna bedöma äfven den saken.

Stabbläggarnas årsinkomst belöper sig i regel till 11 à 12 hundra kronor och däröfver. För klampare, som tjänstgöra vid sorteringen hela året, gälla samma lönevillkor som för stabbläggare. De klampare, som tjänstgöra endast vid utlastning, ha något lägre, eller 1,000 à 1,175 kr. Lastare ha i genomsnitt en inkomst af 11 hundra kr., och justerare 950 à 1,000 kr. Försågarnas inkomst utgör 1,000 kr. och därutöfver. Fullvuxna vagnkarlar ha 800 à 875 kr. För icke fullvuxna och minderåriga gäller dagpenning från 1.15 till 1.90. Eldare ha daglöner från 2.65 till 3.95. Kolare ha en årsinkomst af mellan 1,150 och 1,450 kr. Därtill komma fri bostad och vedbrand för alla. Från och med maj månad 1906 godtgöras arbetarna vid årets slut 6 proc. på årsinkomsten.

Grefve v. Hallwyl var troligen den förste bland vårt lands arbetsgifvare, som olycksfallsförsäkrade sina arbetare. Detta skedde 1885 vid Ljusne norra verk och 1886 vid Ljusne södra verk, som då inköptes. Försäkringsgifvare var bolaget Fylgia.

Ungefär samtidigt öfverlätos till arbetarna rättigheterna att idka diversehandel vid Ljusne, och upplätos mot moderat hyra präktiga lokaler för handelsrörelsen. Af arbetarna bildades nu Ljusne sågverks arbetares handelsaktiebolag. Sedan det lyckats att få denna handelsrörelse under en framsynt affärsmans ledning, har affären vuxit till en af de största i sitt slag i Sverige.

Under de senaste 15 åren har till aktieägarna utbetalats 7 proc. på aktiekapitalet och 10 à 12 proc. i handelsvinst årligen. Dessutom hade af uppstådd vinst bildats en s. k. vinstregleringsfond, som för några år sedan så fördelades, att aktieägarna fingo utdelningen i form af en ny aktie för hvarje gammal.

Från sina stora ladugårdar levererar grefven mjölk till brukets folk, i den utsträckning, den räcker, till lägre pris än det på orten gällande.

I ganska stor utsträckningar ha lämnats arbetarna jordlotter till potatisland.

För några år tillbaka utstyckades en del af en stor åker midt inne på bruket, till kökträgårdar för arbetarna, mot en årlig afgift af en krona. För idoga trädgårdsodlare bestämdes premier, som hvarje år utdelats. Detta för att egga till odlingsflit.

Hvad som af nämnda åker ej utstyckades till trädgårdsland, ordnades till en vacker park, med en mängd olika löfträd och buskar, hvilken med tiden, då träden hunnit bli någorlunda växta, kommer att bli en vacker tillflyktsort för både barn och äldre.

Under sommarmånaderna spelar i parken på söndagseftermiddagarna en hornorkester, till glädje för befolkningen. Instrument och noter bekostas af bolaget.

För sjukvården har gjorts mycket vid Ljusne. Förutom den praktiserande läkaren finnes en utbildad sjuksköterska, hvilkas *hjälp* och råd kostnadsfritt få anlitas. För dem, som behöfva vård å sjukhuset, är vistelsen där också fri. För personer, som behöft vård vid badort, har sådan vård också kostnadsfritt åtnjutits. Vid bruket lämnas fria sjukbad, och en baderska, som på bolagets bekostnad utbildats härför, är anställd.

Särskildt för bröstsjuka har grefve v. Hallwyl på ett synnerligen tilltalande sätt sörjt genom byggandet af sanatoriet Hälsan i Jämtland. Vid sanatoriet finnes plats för 16 patienter på en gång. Vistelsen vid sanatoriet är fri, likaså resan fram och tillbaka. Önskar en patient under sanatorievården göra ett besök i hemmet, bekostar bolaget äfven en sådan resa.

En sådan institution kostar nog tiotusentals kronor om året.

Under 1904 uppförde bolaget en särdeles treflig byggnad vid Ljusne ström, ofvanför bruket, kallad Lugnet, uteslutande afsedd för pensionerade arbetare. Byggnaden innehåller 12 stora, ljusa enkelrum. Läget är friskt, med vacker utsikt öfver Ljusnan. Till byggnaden höra källare, brygg- och tvättstuga samt vedbodar. Det är endast i undantagsfall några familjemedlemmar vid Ljusne kommit på kommunens fattiggård.

Till arbetare, som vid årets slut haft innestående af sin arbetsförtjänst, har bolaget betalat ränta pr år, och har denna ränta alltid brukat ställa sig något högre än bankernas depositionsränta. Detta, som ett eggande medel till sparsamhet, hvilket också beaktats af många bolagets arbetare.

Under förlidet år erbjöd bolaget dem af sina arbetare, som önskade ett eget hem, att på billiga villkor bilda sådana på bolagets egendomar, hvilka i detta syfte styckats. För ändamålet af bolaget lämnade lån beläggas icke med högre ränta än $3^1/_2$ procent, och amortering sker efter billiga grunder. Byggnadsmaterial från Ljusne sågverk utlofvar bolaget till sina låga priser.

För att bibringa befolkningen en god kyrklig själavård är en prästman anställd vid Ljusne kapell i Söderala pastorat. Uppförandet af kapell och trefligt boställe samt anläggande af kyrkogård m. m. utgöra en icke liten ekonomisk uppoffring från bolagets sida.

Nykterhetsverksamheten har också af bolaget beaktats, och bolaget har i flera afseenden gifvit stöd och uppmuntran åt denna verksamhet. Lokal har fritt upplåtits och underhållits af bolaget. Vid utflykter i skärgården under somrarna lämnar bolaget bogserbåt och pråm fritt.

Det ena med det andra gifver tydligen vid handen, att grefve v. Hallwyl hyst personligt intresse för sina arbetare.

Det torde alltså bli svårt för den verkligt besinningsfulle arbetaren vid Ljusne att instämma i hr K. N:s klagovisor öfver Ljusneförhållandena.

Att icke den Hinkeanska ungdomsklubben vid Ljusne mottagits med öppna armar af grefve v. Hallwyl, det förvånar icke många, och att lokal ej upplåtits åt densamma, förvånar ännu mindre.

Dessa klubbars fosterlandsfördärfliga verksamhet är nogsamt känd. Den är en frukt af det hatets evangelium, som predikats för den svenske arbetaren af den socialistiska rörelsens förtroendemän.

Om vid Ljusne bildats en arbetareförening utan politiskt program, skulle helt visst intet motstånd mött från arbetsgifvarens sida för dess verksamhet.

Det är en offentlig hemlighet, att meningen varit att i den förut omnämnda parken bygga ett arbetarnas hus med bibliotek, läsrum och hörsal, hvilket dock tills vidare uppskjutits, med all sannolikhet till följd af klubbverksamheten.

Det är tydligt, att klubben utfört björntjänster vid Ljusne. Klubbverksamhetens förespråkare göra stor affär af, att något motstånd möter. Strax är det förtryck, olidliga förhållanden etc., och för att göra martyrglorian så mycket större, framställas vrångbilder af förhållandena.

Hoppas, att dessa rader må komma under ögonen på dem, som läst K. N:s artiklar och af dem dragit sina slutsatser. De fakta, som här framlagts, böra bidraga till ett helt annat omdöme om Ljusneverken och lifvet där.

Arbetare vid Ljusne.

37

Walther von Hallwyl.

1907.

PUCK

№ 18.

Den 1 Maj 1907.

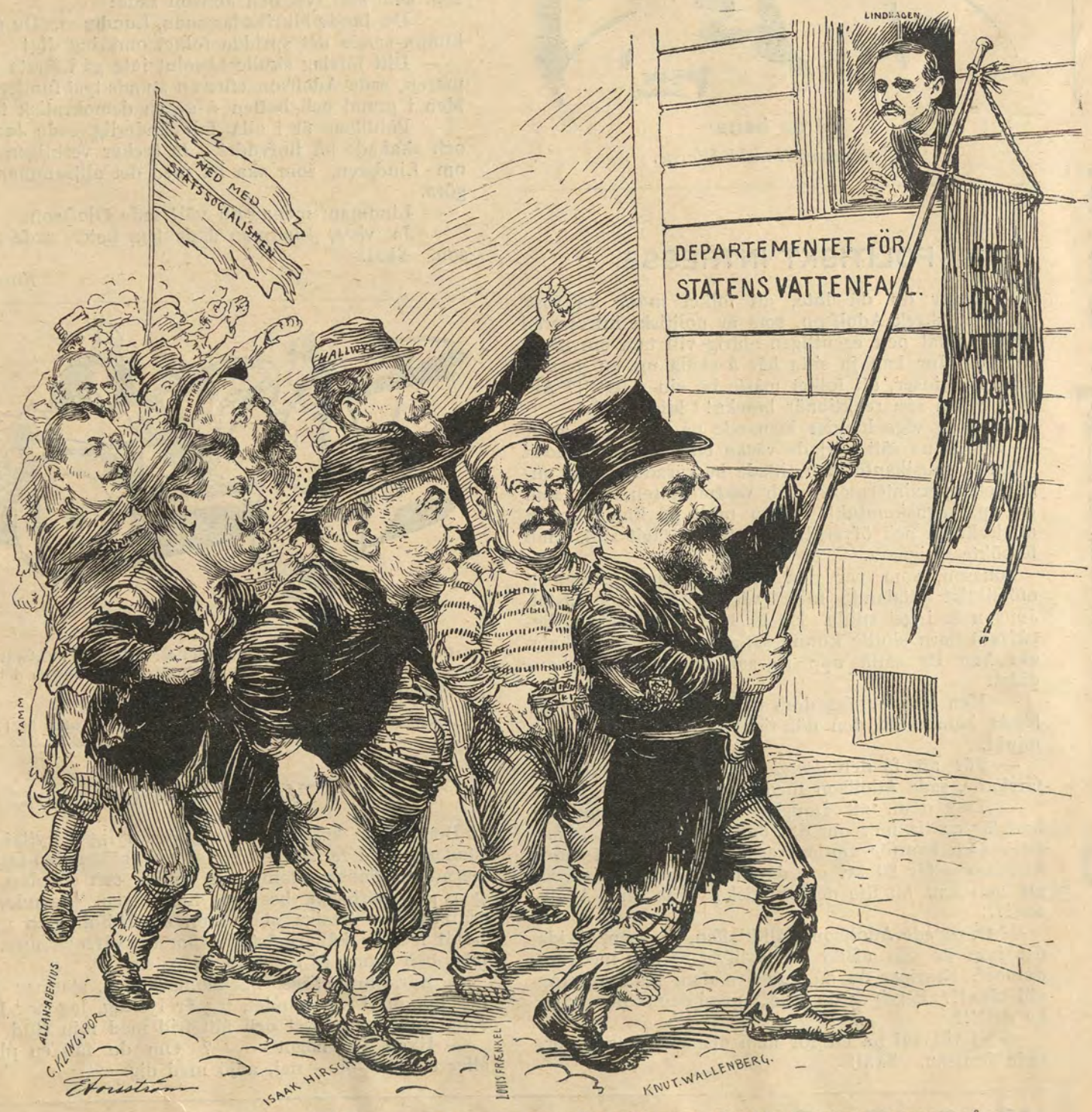

VATTEN OCH BRÖD ELLER MILJONÄRERNAS DEMONSTRATIONSTÅG.

»När statssocialisterna gjort oss alla till trashankar» (Knut Wallenberg. 1:sta kammarens vattenfallsdebatt).

Dagens Nyheter.

Riksdagsman M. Sundström och Ljusneaffären.

c. 19/5-1907

Till redaktionen af Dagens Nyheter.

I sitt inlägg i riksdagens debatt om expropriationsrätt för anskaffandet af församlingslokaler anförde hr Sundström ungefär följande, enligt referaten:

De tidningsartiklar hvilka åberopats i motionen äro icke skrifna med opartisk penna. I Ljusne hade arbetarna uppträdt på ett sätt som gjorde det förklarligt att förvaltningen dragit sig för att tillåta möten. I ett föredrag hade sålunda sagts att arbetsgifvarna bort sitta inom lås och bom eller på annat sätt undanskaffas. Man kan ej undra på arbetsgifvarnas uppträdande, om man ock ej gillar det. Det mångomtalade telegrammet till konungen hade ej affattats af arbetarna själfva, utan af en föredragshållare. En af telegrammets undertecknare hade sedan för talaren beklagat sig öfver sin dumhet att skrifva under. I tidningsartiklarna påstods att 120 personer af förhållandena drifvits att emigrera till Amerika. Nu är det så att häri inräknats emigrationen både från Ljusne och från det närbelägna Ala, därifrån emigrationen varit betydligt större. Från Ljusne ha endast omkring 40 arbetare emigrerat.

Hr Sundström påstår att arbetarna uppträdt på ett sätt som gjorde det förklarligt att förvaltningen dragit sig för att tillåta möten. Hr Sundström har dock, äfven som kretsens riksdagsman, flerfaldiga gånger å möten betygat sina stora sympatier för just Ljusnearbetarna. Undertecknad vill äfven erinra hr Sundström om att det fanns en tid, dock innan någon socialistisk organisation fanns vid Ljusne, då såväl hr Sundström som dåvarande redaktören för Söderhamns-Kuriren, hr A. Björkman, voro portförbjudna vid Ljusne. Hr Sundström påminner sig säkert också den hänsynslösa agitation som bedrefs från de styrandes å Ljusne sida då fråga var om riksdagskandidaturen. Det var på den tiden då hr Sundström var hållen för röd, men nu är förhållandet något helt annat. Det är dock visst att hr Sundströms egna valmän vid Ljusne, arbetarna, ha bra mycket mindre att förebrå sig än bolaget.

På tal om det telegram som afsändes bör man ock erinra om hvad som gick före detsamma. Arbetarna anhöllo att för den beramade festen vid utkanten af bruket få disponera ett slätt område, som för andra organisationer stod till disposition vid mötens hållande. Disponenten Lindström, till hvilken förfrågan ställdes af kommitterade, afslog begäran. Icke nog med detta; han sände med kommitterade till klubben en med ed bekräftad hälsning att han skulle slå ihjäl föreningen.

Genom detta svar förlades mötet till landsvägen, hvarifrån telegrammet afsändes, visserligen författadt af föredragshållaren, men antaget med rungande ja-rop af de till 1,500 personer uppgående festdeltagarna.

Bolaget har i själfva verket i alla tider försökt förkväfva alla försök till organisation. Hr Sundström torde kanske erinra sig ordensbröderna Per Törnblom och V. Berglund, som från bolagets sida behandlades på det mest brutala sätt i och för sin öfvertygelse. Det torde ej heller vara ur vägen att erinra hr Sundström om hvilken taktik bolaget användt när unga, självständiga arbetare skulle kväsas.

Vid Ljusne funnos under 1905 tre unga arbetare, komna till myndig ålder, som med intresse deltogo i organisationsarbetet. Dessa arbetare voro en nagel i ögat på bolaget och skulle därför näpsas. Bolaget lät nu uppkalla på kontoret, ej de unga männen, utan deras fäder, hvilka voro i ålder af 53—68 år, med tjänsteår vid bruket som ej understego 40 år, samt tillsade dessa att ta bukt på sina söner, i annat fall så — — — man förstår slutmeningen.

Hvad beträffar emigrationen är hr Sundströms uppgift löjlig och ej med sanningen öfverensstämmande. Antalet af dem som emigrerat direkt från Ljusne uppgår med all säkerhet mot hundra, om också de som emigrerat från Ala fråndras. De som känna Ljusne arbetare, och undertecknad tror sig göra detta, kunna försäkra att denna arbetarkår har varit och är bland de mest exemplariska som kunna uppvisas vid något brukssamhälle. Bolaget har i den konflikt som uppstått visat den minsta förståelsen och utöfvat en despotism som Ljusne arbetare aldrig mer komma att böja sig under.

F. d. Ljusnebo.

Ljusne.
1907. Augusti.

Söderhamns tidning. 19 augusti.

Sorgligt. En sådan mängd berusade personer som i går befolkade våra gator och ölkrogar har sällan setts. Bråkiga uppträden med slagsmål o. d. förekommo, särskildt vid djurförevisningen å Vändningen, hvaromkring ett veritabelt buslif fördes. Största antalet fyllerister voro sorgligt att säga — unga män och ynglingar, hvaraf de flesta lära hafva kommit från Vansäter och Ljusne. Menageriägaren, hr Cuneo yttrade, att under de många år han besökt alla Sveriges städer och köpingar, hade han aldrig sett så mycken fylla bland de unga som i går. En ingalunda smickrande orlofssedel. Det är nog möjligt, att starkare spritvaror varit tillgängliga, men nog ha stadens många ölkrogar största skulden i förhållandet. Flera af de värsta bråkmakarne togos i förvar af polisen.

De »pensionerade» på Ljusne ha, sedan pensionsbrefvens utdelande, gått under den tryckande ovissheten huruvida de skulle få stanna kvar vid Ljusne eller ej. Vid därom för några dagar sedan begärdt besked har nu utslaget fallit: alla lägenheter, bebodda af de pensionerade, skola vara utrymda den 1 jan. 1908. Det är mycket svårt att vid ett sådant handlingssätt återhålla hårda ord och den annars så lofvärda pensionen sjunker betydligt i värde. Utom det att många respektabla och allvarliga element härmed utdrifves ur samhället äro ju äfven de flesta genom 30 à 40-årigt troget och träget arbete förbundna vid platsen och samhället, så att den varma hembygdskänslan måste rifvas ut. Någon förmildring i dessa förhållanden skall ju gifvas i erbjudandet utaf egnahemslotter samt äfven fria byggnadsplatser i Ellne, men då egnahemslotterna ställa sig ganska dyra och äfven byggnadsvirket är dyrt, så är klart att ej många kunna komma åstad därmed. Besynnerligt är ock, att ej herr grefven vill tala med sina gamla arbetare, skrifver en meddelare till Söd. Tidn.

Som bedröfligt må det betecknas att en äldre man, som denna gång undgått domen, högljudt, å öppen gata gifvit luft åt sin skadeglädje öfver det skedda.

Walther v. Hallwyl.

1908. Oktober.

Fäderneslandet. 3.10.1908.

Bref till syster Ulla.

Min kära Ulla!

»Noblesse oblige» tänker emellertid f. d. sågverksbokhållaren, som för fyrtio år se'n kom till träpatronerna, herrarne Kempe uppe i Norrand, blef gift med »firmans dotter» och i tidernas fullbordan vardt mångmillionär och lagstiftare i detta arma land. Nå, han har inte haft glädje af vare sig det ena eller det andra — och inte häller af sitt magnifika marmorpalats, som ingen af döttrarna och mågarne vill öfvertaga, emedan bara dess underhåll skulle kostat en stor förmögenhet. Inte ens den konstnärligt intresserade docenten, som nyligen blef den ena dotterns »successor matrimonii» (phyn omskrifning för: 2:e man).

Därför får nu Stockholms stad hela härligheten: palats och skulpturer och taflor. Så att af trävarupengarne från Norrland komma således ändå en del att stanna inom landet. Hvilket är allt erkännande värdt och i någon mån försonar oss med ex-senatorn, äfven om vi inte kunna gå med på att han har rätt till sin grefvetitel. Förty hans farfars mor var visserligen en *grefvinna* v. Hallwyl, tillhörande en i Österrike uti grefligt stånd upphöjd gren af familjen, men hennes grefliga värdighet kunde ej gå i arf på hennes afkomlingar. Nu ha visserligen välvilliga genealoger sökt påstå, att äfven den schweiziska grenen af ätten, som vår f. d. senator påstår sig tillhöra, skulle en gång i tiden innenehaft och »regerat» ett grefskap, men i så fall har detta blott varit tillfälligt och kortare tid. I Schweiz buro de under de senaste seklen aldrig grefvetitein, hvarjämte 1799 därstädes alla titlar och privilegier afskaffades.

Härligheten uppstod inte ånyo förrän det norriändska timret lämnat tillräckligt guld till den gamla kronans nyförgyllande. Att inte alla släktled kunde påvisas hela vägen uppåt, betydde mindre — och oss gör det ju inte häller något, nu sedan vi fått oss en stilig present.

»Man skall inte skåda gifven häst i munnen», säger ju ett gammalt ordspråk.

41

Walther v. Hallwyl.

1912. Mars.

PUCK

N:o 9.

Den 2 Mars 1912

Kägelklubben "Sverige åt . . ."

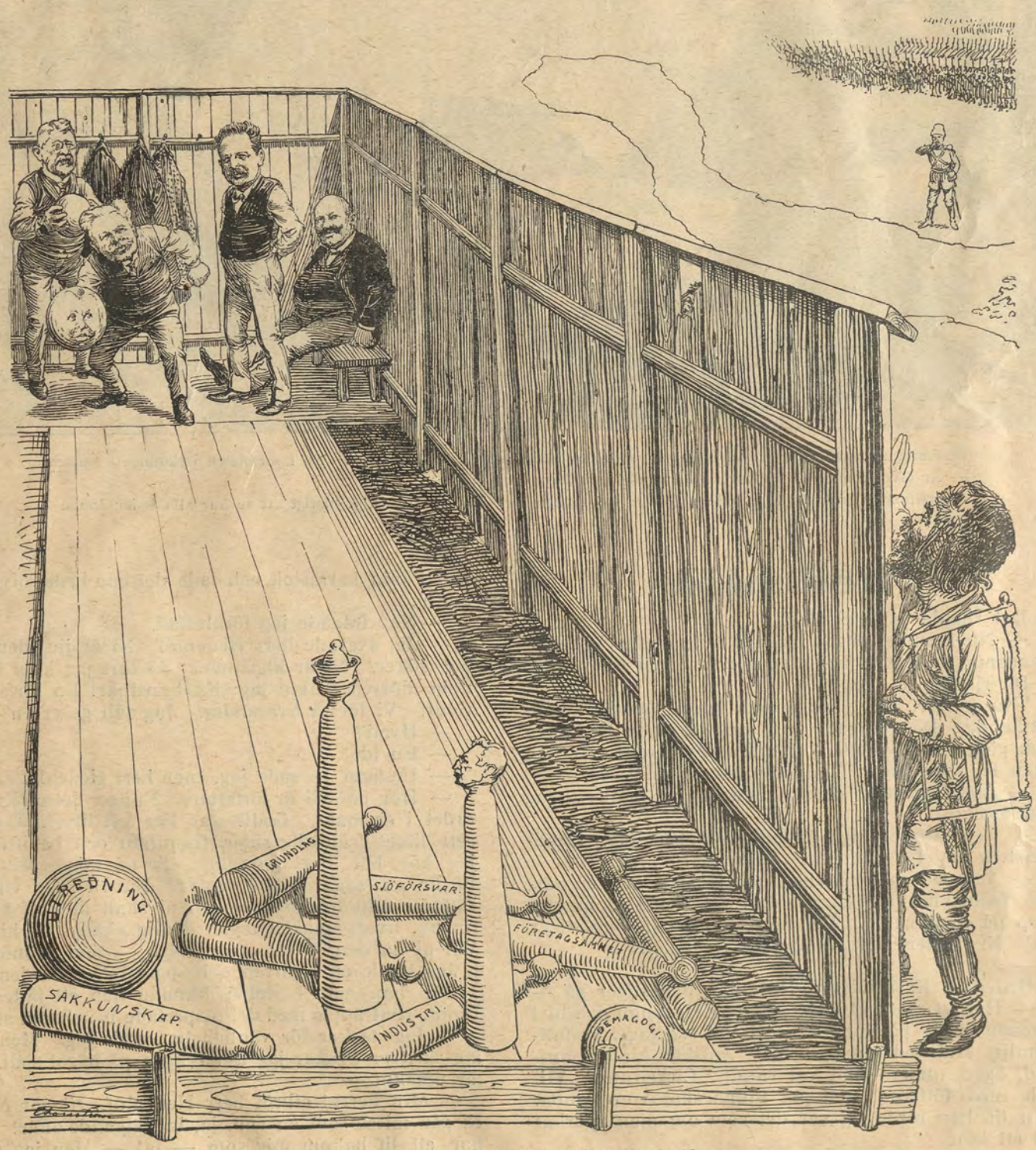

Han på andra sidan: Nå, hur går det? Kan vi komma snart?
Utkiken: Ja, får det här partiet hålla på litet till, så . . . .

Hallwyl — Lantto — Cordosa.

(Brev från Hisingen.)

Hallwyl.

Svallvågorna efter den nykteristiskt-socialdemokratiska riksdagsskandalen Lantto, tyckas icke vilja lägga sig så snart. Det är lika löjligt som skamligt detta skenfäkteri, hvarmed hycklande vattumän och ljus- och sanningsskygga socialdemokratiska pressorgan söka vältra skulden på hvarandra, i stället för att sin plikt likmätigt dela skammen broderligt. Dock törs man kanske hoppas att denna svenska Albertiaffär i miniatyr framkallat en välbehöflig och helsosam sjelfransakan hos Herr Senatorns båda faddrar, fastän Svenska folket ännu väntar på de båda ansvariges offentliga afbön.

Om det således icke råder någon tvekan, hur denna *skam* bör delas, torde det å andra sidan icke vara så alldeles tvärsäkert, att man dömer rättvist, om man lägger den egentliga *skulden* på nykteristerna + den socialdemokratiska ledningen.

Enligt min mening äro hvarken vattumän eller sossar de egentligen skyldige. Nej, skulden bör läggas först och främst på den allmänna opinionen, som icke ögonblickligen uppreser sig mot ett så skamligt tilltag, som att vilja föreslå en utländing till säte och stämma i Svensk riksdag, och för det andra Sveriges Rikes Grundlag, som tillåter en utländing att väljas till svensk riksdagsman.

Stortjufven och Senatorn Lanto var visserligen född i en f. d. svensk provins, men hur pass svensksinnad han var, bör man kunna förstå, då man hör att han i Åbo utgifvit en finskspråkig tidning; han måste således hafva räknats till svenska språkets och den svenska odlingens bittraste fiender. Det är nästan otänkbart, att vederbörande här i landet icke kände till detta svarta blad i hans antecedentia. Lika oförlåtligt är det, att Her Senatorns svenska val- och talemän icke skaffat sig underrättelse om, eller kanske rent af icke låtsade sig känna till de »oegentligheter», som tvingade herr Lantto att hastigt lämna sitt ursprungliga fosterland. Men härför bör man icke lasta enbart vattumän och socialdemokrater. Lade den biltoge gynnaren utgifvit s. för högerman, nog hade Allm. V.- och kvalmansförbundet visat sig visavis honom lika omisstänksamt ridderlig och blundande. Derpå tviflar nog ingen. Ty här i landet har det aldrig ansetts som god ton att misstänka utländingar, vare sig utländska anarkister eller utländsk välklädd öfverklasspöbel. Men att kasta sten på hvarandra, att misstänkliggöra eller förlöjliga de ärlige och rättsinnade svenske medborgare, som på något sätt kunna vara för de magthafvande besvärliga, det är svenskmannased och svenske mäns nöje.

Förste Kammaren har ju alltid låtsat sig företräda de nationella idéerna, de nationella intressena. Nog är det egendomligt, nog är det sorglustigt, att det alltid varit denne kammare, denna den »nationella» högerns fasta borg, som på ett undantag när*) haft den tvetydiga äran att innesluta de utländingar hvilka på ett eller annat sätt lyckats lista sig in i den svenska riksdagen sedan de genom guld eller lögner skaffat sig svenskt medborgerskap. I Förste kammaren satt den norske grefve Trampe, (som flyttade öfver till Sverge för att få behålla sin grefvetitel, då adelskapet i Norge afskaffades). Denne hade så mycken ambition att han efter ett år själfmant afgick. I Förste kammaren satt grefve Hallwyll (den stackars millionären, som är så trångbodd att sänggaflarne måste stå utanför fönstren). Under en lång följd af år satt denne tyske eller österrikiske mångmillionär och gjorde allt hvad hans sedelpackor förmådde för att bromsa och hejda allt som möjligen kunde tydas som uppspirande svenskt frisinne. Sådan gerning anses ju icke som brottslig enligt strafflagen och herr Hallwyll har nog ingen fläck på sitt vapen och har det möjligen funnits någon fläck, så har det också funnits guld tillräckligt för att förgylla den, det måste derför anses alldeles förskräckligt oridderligt att sätta hr Hallwylls namn på samma rad som herr Lanttos. Herr Hallwyll kunde aldrig lära sig det svenska språket. Under en lång följd af år stod denne utländing, som endast tack vare sina millioner blef svensk senator, med den ohyggligaste rotvälska stod han der och misshandlade världens vackraste språk. Det skorrade i öronen på de inhemske ädlingarne, men ingen vågade knorra, ty rotwälskaren var rik och var utländing.

Om nu också Hallwyll och Lantto äro i juridiskt afseende ojemförbara storheter, så böra dock af olika anledningar dessa båda namn aldrig utplånas ur svenska folkets medvetande, de böra aldrig utplånas förrän de tvingat vårt svenska samvete att ändra vår svenska grundlag: endast infödt svenskt medborgarskap berättigar till valbarhet som svensk riksdagsman.

När om några år, som vi alla hoppas, Förste kammaren kommer att afskaffas, då måste också den s. k. unghögern, om den innan dess lyckats krypa ur sin löjliga mantel af akademisk yfverborenhet, då måste unghögern af den dåvarande socialdemokratiska riksdagsmajoriteten fordra denna lösepenning för de nationella värden som genom Förste kammarens afskaffande möjligen kunna tänkas gå förlorade.

Egendomligt huru ytterligheterna beröra hvarandra. Halwyll — Lantto; ytterstå högern och yttersta vänstern. Så vidt jag vet, hafva de »antinationelle» liberalerna ännu icke valt in i riksdagen någon utländing.

(Cordosa — kommer i nästa »bref från Hisingen».)

Erik Tretow.

*) Christiansson från Helsingborg, född finne, som bekant medlem af A. K.

Walther v. Hallwyl.

1914. Februari.

43

PUCK

Nº 8.

Den 21 febr. 1914.

Den sista resan.

Staaffkarlarna flytta.

Walther v. Hallwyl.

1915.

Aftonbladet. 10.6.1915.

Greve von Hallwyl firar guldbröllop.

En ståtlig present, modellerad av hans dotter, fru Johnny Roosval.

Greve Walter von Hallwyl kan i dag fira guldbröllop med sin maka, född Kempe. Dagen till ära har deras dotter fru Johnny Roosval velat överraska med en i sitt slag unik guldbröllopspresent, ett par skulpturarbeten, modellerade av den begåvade konstnärinnan själv. Det är två marmorsocklar med de yppigaste reliefer med motiv ur antikens sagovärld. Huggningen i marmor är verkställd på bildhuggare E. Sandins berömda ateljé vid Värtan.

*

Grevinnan von Hallwyl har efter det svåra automobilmissöde, vilket drabbade henne och hennes sällskap för någon tid sedan, vårdats av dr Aleman tillsammans med husläkaren dr Thure Hellström. Enligt vad den förre upplyst, har grevinnan i måndags kunnat börja vistas uppe. Det elakartade armbrottet synes läkas normalt, medan revbensskadorna och höftskadan ännu förorsaka obehag. Grevinnan befinner sig emellertid nu betydligt på bättringsvägen, och allmäntillståndet är gott. Även de övriga deltagarna i olycksfärden förete stadigt fortskridande förbättring.

Walther v. Hallwyl.
1917.

Politiken. 1.3.1917.

Politiken, 1 Mars 1917.

Greve Hallwyl ger bort 24 miljoner?

En uppgift om jättedonation till hans underlydande.

Enligt vad Politiken erfarit ska greve W. von Hallwyl, som lär vara Svärges rikaste privatman, i dessa dagar ha låtit lagfara sitt testamente, vari han ska ha bestämt att två tredjedelar av hans förmögenhet, som beräknas till 36 miljoner netto, ska tillfalla arbetarna vid Jusne och alla hans övriga värk och egendomar. Är det sant så är det rättvist och är det icke sant så är det bra påfunnet. Hans arvingar blev mångmiljonärer utan eget arbete ändå.

Walther v. Hallwyl.

1917.

Aftonbladet 2 Mars 1917.

EN ANKA OM 24 MILJONER.

Tidningen Politiken lämnade i sitt torsdagsnummer ett meddelande av rätt uppseendeväckande art. Tidningen hade erfarit, att greve W. von Hallwyl i dagarna låtit lagfara sitt testamente, vari han bestämt, att två tredjedelar av förmögenheten, vilken uppskattas till 36 miljoner kr., skulle tillfalla arbetarna vid Ljusne och andra grevens verk och egendomar. Det skulle alltså bli icke mindre än 24 miljoner, som arbetarna skulle få dela.

St.-T. har ansett saken förtjäna en förfrågan hos greve Hallwyls homme d'affaires, kassör B. Glaumann. Såsom det var att vänta, hänförde hr Glaumann genast uppgiften till de fria fantasiernas område. Greve Hallwyls testamente, som uppgjorts för många år sedan, innehåller ingen bestämmelse, som kunnat lämna stoff för dessa spekulationer. Detta kunde hr Glaumann desto bestämdare försäkra, som han själv sett testamentet i fråga.

* * *

Stockholms-Tidningen 2 mars 1917.

En anka om 24 millioner.

Dementerade funderingar om innehållet i greve Hallwyls testamente.

Tidningen Politiken lämnade i sitt torsdagnummer ett meddelande av rätt uppseendeväckande art. Tidningen hade erfarit, att breve W. von Hallwyl i dagarna låtit lagfara sitt testamente, vari han bestämt, att två tredjedelar av förmögenheten, vilken uppskattas till 36 millioner kr., skulle tillfalla arbetarna vid Ljusne och andra grevens verk och egendomar. Det skulle alltså bli icke mindre än 24 millioner, som arbetarna skulle få dela.

Stockholms-Tidningen har ansett saken förtjäna en förfrågan hos greve Hallwyls homme d'affaires, kassör *B. Glaumann*. Såsom det var att vänta, hänförde hr Glaumann genast uppgiften till de fria fantasiernas område. Greve Hallwyls testamente, som uppgjorts för många år sedan, innehåller ingen bestämmelse, som kunnat lämna stoff för dessa spekulationer. Detta kunde hr Glaumann desto bestämdare försäkra, som han själv sett testamentet i fråga.

47

Walther v. Hallwyl.

1919.

SVENSKA DAGBLADET Lördagen den 25 Januari 1919

Walter von Hallwyl 80 år.

Bruksägaren, greve Walter von Hallwyl fyller den 26 januari åttio år.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern i Schweiz och ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburg åt den militära banan och var under 1860 och början av 1870-talet kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarerätt. Genom sitt år 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och sågverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Han har därjämte varit styrelseledamot i Dala—Hälsinglands järnvägs a.-b. m. fl. företag. Åren 1896—1905 var han ledamot av riksdagens första kammare.

Greve von Hallwyl har gjort sig känd för frikostigt mecenatskap beträffande konst och konstindustri och vid många tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. Särskilt uppmärksammade ha han och hans maka blivit genom deras år 1908 gjorda testamentariska donation till svenska staten av deras magnifika, efter ritningar av I. G. Clason uppförda palats vid Hamngatan med dess dyrbara konstsamlingar.

Walther v. Hallwyl.

1919.

Nya Dagligt Allehanda. 27.1.1919.

Nya Dagligt Allehanda den
27 Januari 1919.

Hyllningar. Bruksägaren grefve Walther von Hallwyl fyllde på söndagen 80 år. Under dagens lopp anlände öfver ett 100-tal telegrafiska hälsningar från underlydande på grefvens bruk samt lyckönskningar från ett stort antal personliga vänner. På kvällen var en enkel familjefest anordnad i grefvens hem vid Hamngatan.

Walther von Hallwyl.
1919.

Saisonen . 15.2.1919.

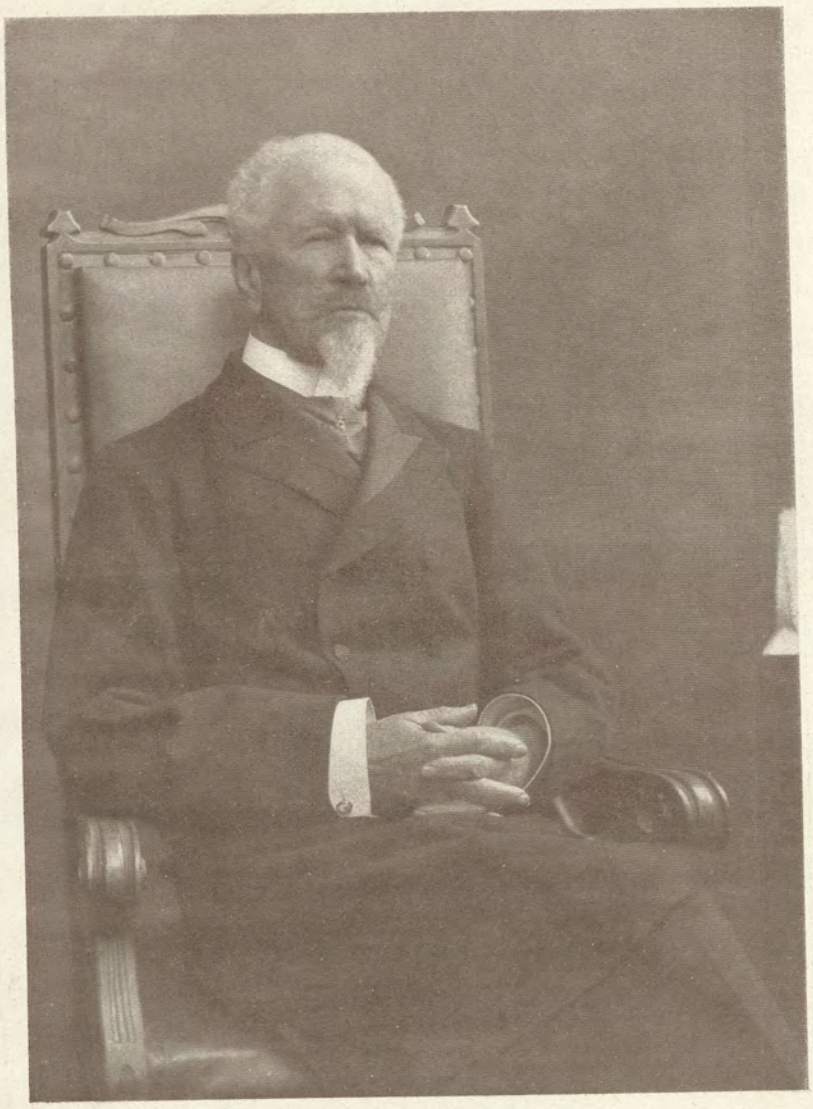

Greefve WALTER von HALLWYL
Efter fotografi af Ferd. Flodin

Walther von Hallwyl.
1919.

Saisonen. 15.2.1919.

WALTER VON HALLWYL

Hvarje stockholmare känner det v. Hallwylska palatset vid Hamngatan, men hvad som rör sig bakom de nästan ständigt stängda portarna och de förnämt slutna murarna förblir för den oinvigde en hemlighet.

Dess herre, grefve Walter von Hallwyl, är af schweizisk börd och tillhör en af Europas äldsta släkter. Hans fader Theodor von Hallwyl hade genom gifte med Cecilia von Imhoff blifvit ägare af egendomen Rörswijl nära Bern, hvarest Walter von Hallwyl föddes den 26 januari 1839. På släktens gamla stamgods Hallwil, i kantonen Aargau lefde nämligen ännu hans farfars broder Franz von Hallwyl, och först efter dennes död 1852 tillföll stamgodset hans brorson och dennes arfvingar.

Slottet är beläget i ett af det nordschweiziska låglandets allra fagraste dalfören, i Seethal, hvilken ungefär från Vierwaldstättersjön sträcker sig rakt norrut till Aar. Af hvad de här under de sista åren anställda byggnadshistoriska undersökningarna visat, kan slottet med säkerhet räkna sin tillvaro från Karl den stores tidehvarf. Redan dessförinnan hade emellertid en mäktig allemannersläkt varit bofast här, enligt vittnesbörd af präktigt utstyrda ryttargrafvar från 600-talet, utgräfda endast 1 km. öster om slottet.

Sin mäktigaste tid ägde detta under 1200- och 1300-talen. Det är vid denna tid, som det schweiziska edsförbundet grundas, och af de små uppåtsträfvande schweiziska staterna eröfrades kanton Aargau och därmed äfven Burg Hallwil år 1415 från Österrike.

Första gången släkten uppträder i historien är år 1113, men af flere skäl måste den redan då vara af betydande ålder och i århundraden hafva innehaft det gods, efter hvilket den har sitt namn. Vid medeltidens slut möta vi i Hans von Hallwyl en af förgrundsgestalterna i Edsförbundets kamp mot Karl den djärfve af Burgund.

Från en broder till honom Dietrich von Hallwyl härstammar den nu lefvande grenen af släkten i rakt nedstigande led, och under alla de århundraden, som gått, har stamborgen aldrig varit ur släktens ägo, tack vare arfsöfverenskommelser, som träffats redan under medeltiden, och som sedan oupphörligt förnyats.

Walter von Hallwyl växte upp i Schweiz och fullbordade i likhet med andra ynglingar af landets högre samhällsklasser, sina studier utomlands, i Berlin och Edinburgh. År 1864 kom han till Sverige, ett land, som han redan 1859 under vistelsen i Berlin tillsammans med sin äldre broder Hans von Hallwyl hade berest. Här ingick han år 1865 äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter till bruksägaren Wilhelm Henrik Kempe i Stockholm.

De närmaste åren tillbragte han nu jämte sin familj på egendomen Erikslund i Södermanland, men kvarstod ännu till år 1874 som officer i schweiziska generalstaben. Efter svärfaderns död 1883 öfvertog han ledningen af de stora Ljusne—Voxna-verken i Norrland, i hvilkas styrelse han fortfarande är ordförande.

Walter von Hallwyl har vid sidan om sin praktiska verksamhet tagit liflig del äfven i sitt nya fosterlands kulturutveckling, både i riksdagen, hvilkens första kammare han under flere år tillhörde, och såsom enskild person genom ett vidsträckt mecenatskap. Hans hem har genom hans och ännu mer hans makas rika konstintressen blifvit en af vårt lands yppersta konstsamlingar. Genom vidsträckta resor har han samlat en rik erfarenhet af världen. Och ännu vid sina fyllda 80 år har han bevarat den själens och kroppens fulla spänstighet, som är ålderdomens högsta lycka.

Walther v. Hallwyl.

Fäderneslandet. 26.5.1920.

Rikt folk.

»RIKGREVE» HALLWYL'S MILLIONER.

Ett gammalt ordspråk säger som bekant, att »kärt barn har många namn». Detta gäller onekligen också om den herre, vilkens höggrevliga namn läses i rubriken härovan. Vi gitta ej uppräkna alla de »smeknamn»(!) varmed han hedrats; vi nöja oss med att anföra dels det namn han erhöll av den kvicke publicisten Jörgen, vilken döpte honom till »halvylle-greven» (detta tydligen för att antyda den mindre tillförlitliga gedigenheten i herr grevens förnämitet), — dels den t i t e l, som återfinnes här ovan: »rik-greve», en travestering av det gentila »riksgreve», varmed karlen vill antyda, att hans grevliga värdighet är mycket phynare gu'nå's än våra vanliga svenska katt- och andra grevars, ithy att hans förfäder skulle ha varit »grevar av det heliga Romerska Riket».

Nå, om det där »riket» sade man som bekant på slutet att det var »varken heligt eller romerskt eller ett rike» — och om den »riks-grevliga» titeln torde man kunna säga att den smäller ungefär lika högt — om den ens kan anses v e r k l i g e n e x i s t e r a. Men därom mera sedermera.

Fastän sålunda som sagt de Hallwylska familjetraditionerna äro uteslutande utländska — liksom herr greven själv är född utomlands och först vid rätt mogna år (t. o. m. som ä n k l i n g!) inkom hit till Sverge — så äro emellertid de (numera) Hallwylska m i l l i o n e r n a ingalunda av utländskt ursprung! Ack nej! de äro tvärtom så rent(?!) s v e n s k a som möjligt, — så sant som tit. Hallwyl bekommit dem genom sin svenskfödda fru förlåt: grevinna.

Nåja, i själva verket var det inte så noga med g r e v e-titeln, då Walther v. Hallwyl först gjorde oss den äran. Det var egentligen först sedan han fått den nödiga 'k o v a n' med sin principals, patron Kempes, enda dotter som han letade fram sina (mer eller mindre mystiska) »grevliga» förfäders vapen och satte på sina visitkort — samt till sist ovan porten till det famösa »Hallwylska palatset».

De Hallwylska millionerna äro emellertid sålunda helt och hållet av s v e n s k t ursprung, så visst som herr greven, då han först kom hit bara som ett slags bättre bokhållare åt Wilhelm Kempe, inte hade mycket mer än vad han gick och stod i samt sin då ännu skrinlagda greve-titel. Jo, det är sannt: han hade också titel och uniform som kapten i schweiziska armén. Den gamla Hallwylska rövarborgen är nämligen belägen i Schweiz, men tillhörde på den tiden ((början av 1860-talet), då herr greven kom hit, ännu främlingar; numera har dock greven för svenska pengar inköpt och uppfiffat borgen, så att denna blivit nästan lika gentil som slottet Hohenzollern, sedan detta uppfiffats av Wilhelm II.

Med den skillnaden bara att Wilhelm Hohenzollern som bekant skött sig så dåligt att han numera aldrig kan hoppas på att få se sin nämnda borg, medan Walther Hallwyl däremot när det honom lyster kan visitera sitt »stamslott».

Då Walther v. Hallwyl anno 1865 äktade »mamsell» (frökentiteln var inte ännu »demokratiserad» på then tiden) Mina Kempe, hade pappa Kempe just blivit rik 2:a gången — efter den stora konkursen 8 år förut, som slöt med... 25 procents ackord!

Men därom mera nästa gång.

(Forts.)

Fäderneslandet. 2.6.1920.

Rikt folk.

»RIKGREVE» HALLWYL'S MILLIONER.

(Forts.)

Vi nämnde förra gången att den i början av 1860-talet hit till Sverge inflyttade Walther v. Hallwyl, som då ännu var en fattig och okänd tysk dussin-junker, vilken helst ignorerade sin grevetitel, som det senare gjorts så mycket väsen av, — vi nämnde att hans »uppkomst» (d. v. s. inom plutokratiens värld) förskriver sig från det »kristliga äkta förbund» som han anno 1865 — d. v. s. för nu ett halvt sekel och ytterligare ett halvt decennium sedan — ingick med sin principal träpatronen och mångmillionären Wilhelm Kempes enda dotter, mamsell (såsom titulaturen då ännu lydde) Mina Kempe.

Men vi nämnde också samtidigt, att den gången ännu ej 8 år förgått sedan svärpappan gjort en hejdundrande konkurs, fast densamma »avvecklats» medels ett futtigt (25 procents) ackord.

Det där låter ju nästan som en saga för oss, »sena tiders barn» (såsom Selma Lagerlöf brukar skriva) — för oss som vant oss att se herrarne Kempe med barn, mågar och barnbarn så att säga förgyllda... Herr »rik»- eller »riks»-greve v. Hallwyl — en av de Kempeska mågarne — finnes upptagen i senaste taxeringskalendern för den lilla nätta årsinkomsten av över 1 1/4 million, — vilket motsvarar ungefär 100,000 kr. i veckan eller över 14,000 kr. om dagen. Hans grevinnas kusiner, doktor Frans och grosshandlare Seth Kempe, vilka försiktigtvis »självdeklarera »i Västernorrlands län, »värderades» före världskrigets utbrott till 4 1/3 resp. 2 3/4 millioner — vilka siffror emellertid förvisso numera måste mångfaldigas. En av deras systrar, änkefru Bruzelius (änka efter den fenomenalt snåle läkaren med detta namn), taxeras till en årsinkomst på cirka 2/3 million.

Men fastän sålunda numera den Kempeska rikedomsglorian är så väl befästad — så har det som sagt funnits en tid då så ingalunda var fallet. Och innan vi direkt »ta om hand» Kempe-mågen v. Hallwyl, torde det ej vara ur vägen att erinra om den Kempeska förmögenhetens ursprung och utveckling.

Wilhelm Kempe, som var född 1807 i den då ännu under Sverge lydande f. d. Hansestaden Stralsund i Pommern, inflyttade tillika med en 8 år äldre broder vid tidiga år hit till Sverge. Fadern var köpman i nämnda stad (där han dog 1836), medan modern var född Wallis och och tillhörde en annan, likaledes hit till Sverge senare överflyttad pommersk familj.

I Stockholm blev Kempe engagerad hos den då florerande ansedda firman Ludvig Tydén & C:o, men började snart göra affärer för egen räkning — företrädesvis på Norrland, vars egenskap av att kunna göras till en guldgruva han var en av de förste att upptäcka.

Emellertid kunde han ej undgå att bli indragen i 1857 års svåra handelskris, en av de värsta sådana som övergått vårt land och huvudstaden. Det blev, såsom vi redan antytt, en hejdundrande konkurs. Men emellertid lyckades det den smarte köpmannen att under den allmänna villervallan, när ingen visste vare sig ut eller in, få tillstånd att göra upp sina passiva med bara 25 procent. Av rådhusrätten hade han förskaffat sig anstånd med att ingiva och beediga sin konkursstat — och en vacker dag överraskade han så rätten med att lägga fram svart på vitt att ha »förnöjt» (!) sina kreditorer med nyssnämnda anspråkslösa utdelning.

(Forts.)

— ◆ —

Fäderneslandet. 16.6.1920.

Rikt folk.

»RIKGREVE» HALLWYL'S MILLIONER.

(Forts.)

Vi nämnde förra gången, att aktiernas ursprungliga värde i det Kempeska familjebolaget »Mo & Domsjö Aktiebolag» var under de tio första åren (räknat från grundandet 1872) 3,000 kronor, men att värdet därpå höjdes till 5,000.

I över fyra årtionden eller ända till ett par år efter utbrottet av »världskriget» nöjde man sig med det ursprungliga blygsamma aktiekapitalet: 1,810,000 kronor. Utdelningen höll sig småningom oförändrat till 20 procent. År 1915 var utdelningen 25 procent, — men redan följande år, 1916, sprang den med ens upp till fyrtio (40) procent, varjämte en gratisaktie lämnades på varje gammal aktie, vadan i själva verket utdelningen vart ett hundrafyrtio (140) procent).

Aktiekapitalet hade följaktligen härigenom fördubblats till kr. 3,620,000. Och året därpå, 1917, utdelades ej blott å detta sålunda fördubblade kapital 20 procent (vilken utdelning följaktligen till fullo motsvarade fjorårets 40 procent), utan dessutom företogs en ny utdelning av gratisaktier, varvid man icke längre nöjde sig med att bara fördubbla aktiernas antal, d. v. s. ge bara en (1) gratisaktie för var gammal aktie (vilket ju för resten på grund av den året förut redan skedda fördubblingen skulle blivit liktydigt med tre nya aktier på var och en av de ursprungliga aktierna), utan man gick så långt som till att med en gest av obeskrivlig flotthet utdela nio (9) gratisaktier på två gamla aktier (eller aderton — 18 — på var ursprunglig aktie)!!

Hur många hundra procent den maskerade ockervinsten motsvarade — ja, det må läsaren själv räkna ut...

Faktiskt höjdes sålunda 1918 aktiekapitalet med ett slag från kr. 3,620,000 ((året därförut, såsom nämnts, bara kr. 1,810,000) till kr. 19,410,000 eller i det närmaste 20 millioner.

Men så ansåg man sig också detta samma år icke kunna... nej: böra utdela »officiellt» mer än blygsamma... fyra (4) procent. Det lät så anspråkslöst i de dumma tidningarna...

— — — Arvingarna till den Kempeska millionförmögenheten voro många flera än arvingarne till Mo och Domsjö-Kempes bror Wilhelm, vilken såsom vi veta ärvdes av blott sin enda dotter och måg, grevinnan och greve v. Hallwyl, — medan däremot den äldre av de invandrade bröderna Kempe efterlämnat en hel massa barn i sina många (3) äktenskap. Förutom en son, som dött före fadern, fanns det ej mindre än fyra överlevande söner; av de fyra döttrarne hade en, den första professorskan Bruzelius (prof. B. gifte om sig med en hennes syster), avlidit före fadern, — medan justitierådinnan Hernmarck, professorskan Bruzelius (n:r 2) och professorskan (Mauritz) Sahlin överlevde fadern.

Apropå dessa Kempeska arvingar kan ju här i förbigående nämnas, att ensamt de två yngsta sönerna (doktor Frans K. och grosshandlare Seth K.) med sina söner skattade i Västmanlands län för tillsammans mellan 8 och 9 millioner — före världskriget! Vid samma tidpunkt skattade (enligt bokjuden Bonniers ökända skandalbok »Svensk Förmögenhetskalender») svågern Salin för en förmögenhet på 1 2/3 million, systern fru Hernmark med familj för åtskilligt över 1 million och änkefru Bruzelius med sitt enda barn (en ogift dotter) för över 8 millioner.

Men vad var dock detta mot kusinen Mina v. Hallwyl, f. Kempe, och hennes »rik-» eller »riks-greve», som redan då taxerades till mellan 16 och 17 millioner...

Och därför skola vi nu härnäst återvända till denne tvåbente »guldkalv» (förlåt!).

(Forts.)

— ◆ —

M..... N° 16

Argus Suisse et International de la Presse S. A.
23, Rue du Rhône - GENÈVE
Adr. télégr.: *Coupures-Genève* — Tél. Stand 40.05

Bureau International de coupures de journaux.
Traductions de et en toutes langues.

Correspondants dans toutes les grandes villes.

Extrait du Journal:

Adresse: TAGESANZEIGER ZÜRICH

Date:

4. AOUT 1920

Aus Stadt und Umgebung.

Aus Zürichs Fremdenliste.

Im „goldenen Buch" des „Baurau lac" findet sich unter den handschriftlichen Namenseintragungen hochstehender Persönlichkeiten aus letzter Zeit u. a. Wilhelmina, Gräfin von Hallwil, die letzte Gräfin von Hallwil. Die alte Dame zählt zufolge ihres vornehm-liebenswürdigen Wesens zu den beliebtesten, auch vom Personal allgemein verehrten Gästen. Unter den Gästen dieser Tage werden angeführt Erzherzog Theodor Salvator von Bettweich-Lothringen; Daria, Princesse Kara-Georgevitch; Carl Ferdinand, Fürst Hohenlohe-Bartenstein; Prinzessin Marie von Hohenlohe; Princesse Aicla Aziza Hassan von Kairo; Prinz Leopold von Preußen; S. Exz. von Neurath, deutscher Botschafter in Rom; S. Exz. J. Morris, amerikanischer Botschafter in Stockholm.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP — Sv. ARGUS, BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Aftonbladet

27/2 1920

55.

Greve Walter von Hallwyl död.

27

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl har sedan många år tillbaka varit en av vårt lands mest kända förgrundsfigurer och föregångsmän. Stora äro de insatser han gjort för sitt nya fosterlands konst och industri.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverge och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägsa.-b. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av Första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer avsedd för underhåll av det blivande museet.

GREVE

Walter von Hallwyl

avled lugnt och stilla

på morgonen den 27 Februari, djupt sörjd och saknad av mig, döttrar, svärsöner, barnbarn, barnbarnsbarn, mångåriga tjänare, vänner och anförvanter.

WILHELMINA VON HALLWYL,
f. Kempe.

Ebba von Eckerman, f. v. Hallwyl.
Wilhelm von Eckerman.

Ellen Roosval, f. v. Hallwyl. **Johnny Roosval.**

Irma von Geijer, Wilhelm von Geijer.
f. v. Hallwyl.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP — Sv. ARGUS, BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Nya Dagl. Allehanda

27/2 1920

†

Riksgrefve WALTER v. HALLWYL

Industriman och donator.

Bland de åldringar, som synts i Stockholmslifvet och öfverallt hälsats med igenkännande och vördnad, är Sveriges ende riksgrefve icke längre; hans eleganta gestalt med det markanta hufvudet skall icke längre visa sig på Operan, där han var en trogen gäst, eller inom sällskapslifvet.

Han uppnådde 82 år af en omväxlande och verksam lefnad. Född i Schweiz — modern tillhörde den äfven i Sverige bekanta tyska familjen v. Imhoff — blef han efter omfattande universitetsstudier militär och avancerade till kapten i schweiziska generalstaben, från hvilken tjänst han tog afsked år 1870. Redan nio år tidigare hade han trädt i äktenskap med en svensk dam, grefvinnan Adelheid von Stackelberg. Efter hennes bortgång trädde han i nytt äktenskap med sin nu efterlefvande maka, Wilhelmina Kempe, och blef därigenom ägare till Ljusna-Woxna-verken, där han skulle utföra sin lifsgärning.

Han mottog dem i den svenska industriens barndom och lämnade dem efter sig som ett mönster för modern storindustri. År 1881 bildades Ljusne-Woxna aktiebolag med ett kapital af 7,8 millioner kronor med masugn, sågverk och allt hvad därtill hörer. Vid sidan af affärsverksamheten ägnade sig grefve Hallwyl åt ett intresseradt socialt arbete, byggde arbetarebostäder, sjukhus och skolhus, och tillhörde de patriarkaliska arbetsgifvarne af gammal cert.

Gefleborgs läns landsting valde honom till en af sina representanter i Första kammaren, där han hade säte och stämma åren 1896—1905.

Särskildt bekant i hufvudstaden var den aflidne som byggherre till Hallwylska palatset, hvilket genom donation af år 1908 med sina rika konst- och konstindustriella samlingar öfvergår till Stockholms stad.

Vid sin bortgång sörjes grefve Hallwyl närmast af sin maka samt tre döttrar, fruarne v. Eckerman, v. Geijer och Roosval.

57.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Arbetar Blad

28/2 1921

Greve Hallwyl död.

Riksgreve Walter von Hallwyl avled i söndags morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet. Med von Hallwyl bortgår en av Sverges mäst beryktade industriledare. Inte minst i våra trakter är hans namn känt. Det gamla s. k. "patriarkaliska" systemet vid arbetsplatserna hade i von Hallwyl en entusiastisk beundrare, och Ljusnearbetarnas kamp mot hans maktpolitik torde vara i friskt minne hos våra läsare. Tillhörande en av den gamla österrikiska-schweiziska ätton von Hallwyl, föddes han i Bern 1839.

Efter åtskilliga studier och sedan avancerat till kapten vid schweiziska generalstaben, överflyttade han 1864 till Sverge och erhöll svensk medborgarrätt. Efter sedan ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av dessa och aktiebolag ombildade firman. Bruks- och sågverksrörelse.

Åren 1896—1905 var han representant för vårt län i första kammaren.

Särskilt bekant i huvudstaden är den avlidne som byggherre till Hallwylska palatset, vilket genom donation med sina rika konst- och kunstindustriella samlingar övergår till svenska staten. Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarne v. Eckerman, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Blekinge Läns Tidn.

28/9 1921

†

Greve W. von Hallwyl.

STOCKHOLM, söndag. (Ptb.)
Greve Walter von Hallwyl avled i morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjukdom.

Greve von Hallwyl var född i Bern i Schweiz 1839. Efter studier vid olika europeiska universitet blev han officer i Schweiz, men övergav snart denna bana och flyttade till Sverige, där han blev ägare till Ljusne och Voxna järn- och sågverk. Sedan han blivit svensk medborgare 1873 deltog han även i det politiska livet och var på sin tid under ett 10-tal år ledamot av riksdagens första kammare. Livligt intresserad av konst uppförde han åt sig det för sin sköna arkitektur och storartade konstskatter berömda s. k. Hallwylska palatset i Stockholm, vilket han sedermera donerat till Stockholms stad. Konstsamlingarna donerade han för kort tid sedan till staten. 21 / T 28/1

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Ballnäs Tidning

28/2 1921

Greve Walter von Hallwyl †.

Från Stockholm ingick under gårdagen meddelande att riksgreven Walter von Hallwyl avlidit. Han uppnådde 82 år av en omväxlande och verksam levnad. Född i Schweiz — modern tillhörde den även i Sverige bekanta tyska familjen v. Imhoff — blev han efter omfattande universitetsstudier militär och avancerade till kapten i schweiziska generalstaben, från vilken tjänst han tog avsked år 1870. Redan nio år tidigare hade han trätt i äktenskap med en svensk dam, grevinnan Adelheid von Stackelberg. Efter hennes bortgång trädde han i nytt äktenskap med sin nu efterlämnade maka, Wilhelmina Kempe, och blev därigenom ägare till Ljusne-Voxna-verken, där han skulle utföra sin livsgärning.

Han mottog dem i den svenska industriens barndom och lämnade dem efter sig som ett mönster för modern storindustri. År 1881 bildades Ljusne-Woxna aktiebolag med ett kapital av 7,8 millioner kronor med masugn sågverk och allt vad därtill hörer. Vid sidan av affärsverksamheten ägnade sig greve Hallwyl åt ett intresserat socialt arbete, byggde arbetarebostäder, sjukhus och skolhus, och tillhörde de patriarkaliska arbetsgivarne av gammal cert.

Gävleborgs läns landsting valde honom till en av sina representanter i Första kammaren, där han hade säte och stämma åren 1896—1905.

Särskilt bekant i huvudstaden var den avlidne som byggherre till Hallwylska palatset, vilket genom donation med sina rika konst- och konstindustriella samlingar övergår till staten.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarna v. Eckermann, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Dagens Nyheter

28/2 1921

Greve Walter von Hallwyl död.

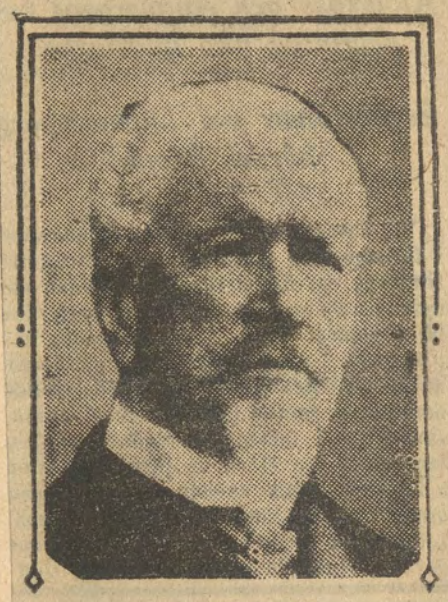

von Hallwyl.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl var född i Bern i Schweiz 1839 och ägnade sig först åt militära studier samt blev snart kapten i schweiziska generalstaben. 1864 flyttade han till Sverge, hans första maka, född grevinna Stackelberg, var svenska, där han 1873 fick svensk medborgarrätt. Efter sin första makas död ingick greve von Hallwyl äktenskap med Wilhelmina Kempe och övertog vid sin svärfaders död 1883 skötseln av Ljusne och Voxne järn- och stålverk. Ledningen av dessa industriella företag handhade greve von Hallwyl med mycken klokhet och rikt initiativ, och de utvecklade sig raskt till modern storindustri av aktningsbjudande omfång. Han hade också intresse för socialt arbete och byggde arbetarbostäder och sjukhus. Som styrelseledamot i Dala—Hälsinglands järnvägsaktiebolag gjorde han också en bemärkt insats.

Men vad som kommer att bevara greve v. Hallwyls namn åt eftervärlden är hans donation till staten av det Hallwylska palatset vid Hamngatan med dess storartade samlingar av konst och konsthantverk. För några veckor sedan gav Dagens Nyheter en utförlig skildring av samlingarna, som till största delen hopbragts av grevinnan v. Hallwyl, varför vi här inte än en gång ingå på någon närmare beskrivning av vad donationen omfattar. Huset och dess inredning skola emellertid efter båda makarna v. Hallwyls frånfälle bilda ett museum, där forskare och konstnärer kunna studera ett sällsynt vackert prov på vår högre ståndskultur. Donationen åtföljes även av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer, vars årliga avkastning, 50,000 kr., är avsedd för bestridande av förvaltningsomkostnaderna.

En annan storartad donation är den som av makarna v. Hallwyl 1919 gjordes till Nordiska museet, vilket fick mottaga 300,000 kr. för inrättandet vid museet av en professur i nordisk och jämförande folklivsforskning.

Förutom av sin maka sörjes greve von Hallwyl av tre döttrar, fruarna v. Eckermann, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Dagens Tidning

28/2 1920 21

Greve W. von Hallwyl död.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang.

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av Första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap; bl. a. har han till huvudstaden donerat det Hallwylska palatset med dess rika konstsamlingar.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarna v. Eckerman, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks 7787

Aftonbladet Tidningen

18/9 1921

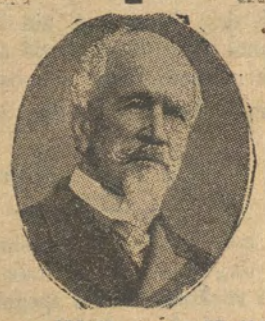

Greve Walter von Hallwyl.

Riksgreven Walter von Hallwyl avled i går morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve Hallwyl uppnådde 82 år av en omväxlande och verksam levnad. Född i Schweiz — modern tillhörde den även i Sverige bekanta tyska familjen von Imhoff — blev han efter omfattande universitetsstudier militär och avancerade till kapten i schweiziska generalstaben, från vilken tjänst han tog avsked år 1870. Redan nio år tidigare hade han trätt i äktenskap med en svensk dam, grevinnan Adelheid von Stackelberg. Efter hennes bortgång trädde han i nytt äktenskap med sin nu efterlevande maka, Wilhelmina Kempe, och blev därigenom ägare till Ljusna-Woxna-verken, där han utfört sin livsgärning.

Vid sidan av affärsverksamheten ägnade sig greve Hallwyl åt ett intresserat socialt arbete, byggde arbetarebostäder, sjukhus och skolhus, och tillhörde de patriarkaliska arbetsgivarna av gammal cert.

Särskilt bekant i huvudstaden var den avlidne som byggherre till Hallwylska palatset, vilket genom donation av år 1908 med sina rika konst- och konstindustriella samlingar kom i det allmännas ägo.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Brygellolinn Södra

1921

Grefve W. von Hallwyl.

STOCKHOLM, söndag. (Ptb.)

Grefve Walter von Hallwyl afled i morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

*

Riksgrefven Walter von Hallwyl, företrädande en gren af den urgamla schweiziska adelsätten, som har sitt namn efter slottet Hallwyl i Aargan, inflyttade 1864 till Sverige. Grefven, som var herre till stamborgen och f. d. kapten i schweiziska generalstaben, blef 1873 svensk undersåte och genom sitt andra gifte, med Wilhelmina Kempe, ägare af en större svensk förmögenhet — större delen af Ljusne och Voxne järn- och sågverk m. m. Makarna testamenterade 1908 till Stockholms stad det af dem efter ritning af I. G. Clason år 1893 uppförda palatset vid Hamngatan i Stockholm, utmärkt genom en förnäm arkitektur, en smakfull artistisk inredning och innehållande dyrbara konstsamlingar, som medföljde donationen.

Äfven på annat sätt har familjen v. Hallwyl visat sig förstå, att rikedom förpliktar, sålunda genom donationen af en professur i folklore vid Nordiska museet.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I.
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Folkets Dagblad Politiken

28/2 1920

Greve Valter von Halwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet. Han var född 1839.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Aftonbladet

1921

Greve Walter von Hallwyl död.

Riksgreve Walter von Hallwyl avled i går morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverge och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägsa.-b. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

Gefleborgs läns landsting valde honom till en av sina representanter i första kammaren, där han hade säte och stämma åren 1896—1905.

Särskildt bekant i huvudstaden var den avlidne som byggherre till Hallwylska palatset, vilket genom donation med sina rika konst- och konstindustriella samlingar övergår till svenska staten.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarne v. Eckerman, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Lule Posten

28/2 1921

†

Riksgreve W. von Hallwyl.

STOCKHOLM, söndag. (Ptb.). Riksgreve W. von Hallwyl avled i morse i sitt hem efter en längre tids sjuklighet.

* Lule P. 28/2.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839.

Efter omfattande studier i Berlin och Paris, blev han militär och avancerade till kapten i schweiziska generalstaben, från vilken tjänst han tog avsked år 1870.

År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1872 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter till grosshandlare Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Helsinglands järnvägs A/B m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska livet framträdde greve v. Hallwyl åren 1896—1905 offentligt som ledamot av första kammaren, invald av Gefleborgs läns landsting. Vid sidan av affärsverksamheten ägnade sig greve v. Hallwyl åt ett intresserat socialt arbete, byggde arbetarebostäder, sjukhus och skolhus, och tillhörde de patriarkaliska arbetsgivarne av gammal cert.

Greve von Hallwyl har vidare gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer, avsedd för underhåll av det blivande museet.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarne v. Eckermann, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⁂ Riks. 7787

Göteborgs Dagblad

28/2 1920

Grefve Walter von Hallwyl död.

28/2 21

Grefve Walter von Hallwyl afled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjukdom.

Tillhörande en gren af den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 öfverflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter af grosshandlaren Wilhelm Kempe, ägare af Ljusne och Voxna järn- och stålverk, öfvertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln af den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under grefve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri af första rang. Äfven i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägsaktiebolag m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska lifvet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot af Första kammaren.

Grefve von Hallwyl har gjort sig särskildt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitärs och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan, Hallwylska palatset.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVDELNING FÖR PRESSURKLIPP
Klara Västra Kyrkogata 12
Allm. Tel. 9104 ⁘ Rikstel. 7787

Göteborgs Handelstidning

Skriver den 28/2-21

Walter von Hallwyl död.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagen i sitt hem i Stockholm, 82 år gammal.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl föddes han i Bern 1839. Han valde den militära banan och avancerade till kapten vid schweziska generalstaben, men överflyttade 1864 till Sverige. Här ingick han äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter till ägaren av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, grosshandlaren Wilhelm H. Kempe. Vid svärfaderns frånfälle övertog H. firmans skötsel, och under hans ledning utvecklades företaget hastigt till en modern storindustri.

Även i andra företag har H. gjort betydande insatser, och vid sidan av affärsverksamheten ägnade han sig med stort intresse åt socialt arbete. Även i det politiska livet har han deltagit, nämligen som en av Gävleborgs landstings representanter i Första kammaren 1896—1905.

H. har gjort sig särskilt känd som en frikostig mecenat. För endast någon månad sedan donerade han och hans maka som bekant till svenska staten sitt magnifika palats vid Hamngatan i Stockholm med dess utomordentliga konstskatter.

Förutom av maka sörjes den bortgångne närmast av tre döttrar.

GHT 28/2

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks 7787

Göteborgs Morgon Post

25/2 1920

Walter von Hallwyl död.

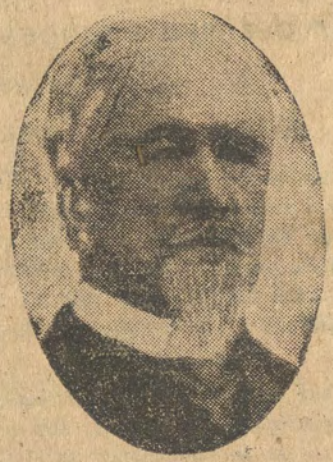

I går ingick meddelande om, att greve Walter von Hallwyl på söndagsmorgonen avlidit i sitt hem i Stockholm. G.M.P. 25/2.

Walter von Hallwyl var en ättling av den urgamla schweiziska släkten Hallwyl, som fått sitt namn efter slottet Hallwyl i kantonen Aargan i Schweiz. En gren av ätten inflyttade 1864 till Sverige med riksgreve Walter von Hallwyl. Åren 1864—1870 var han kapten vid schweiziska generalstaben. 1873 blev von Hallwyl svensk undersåte. Genom sitt giftermål med Wilhelmina Kempe 1865 blev han ägare av en stor förmögenhet. Han blev ägare av bl. a. Ljusne och Voxna järn- och sågverk.

Det är ganska nyligen som makarna von Hallwyls namn nämndes i svenska pressen. Det var i samband med den storartade donationen som de gjorde, genom att till svenska staten överlåta det av dem efter ritning av J. G. Clason uppförda palatset i Stockholm.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Helsingen

28/2 1921

Walter von Hallwyl

Från Stockholm ingår ett dödsbud, mälande att en i våra orters utvecklingshistoria under senare decennier ofta och djupt ingripande man gått ur tiden, nyss fyllda 82 år.

Riksgreven och förre chefen för de stora Ljusneverken **Walter von Hallwyl** avled lugnt och stilla i Stockholm på söndagsmorgonen. Under en lång levnad har den avlidne intagit en förgrundsplats icke blott i vår ort, utan i hela riket på grund av såväl stark ekonomisk ställning som personliga egenskaper. Medfödd aristokratisk läggning och säkerligen skarpt utpräglad gammaldags patriarkalisk syn på förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare kunde väl någon gång bringa den mäktige industrichefen i motsatsförhållande till underlydande, men det genomsunda i den patriarkalism, som var greve Hallwyls, förmäldes med ädelboren känsla av förpliktelser, som tog sig uttryck i ofta storartade åtgärder till underlydandes fromma och trevnad. Ett vittnesbörd härom utgöra icke allenast de ännu vårdade traditionerna vid Ljusne, utan också och ännu mer det, trots nya tiders åskådningar inom arbetets värld, i Ljusne ofta hörda: "På gamle grevens tid".

Greve von Hallwyl var schweizare, av riksgrevlig ätt och befryndad med talrika förnäma tyska släkter. I ungdomen egnade han sig åt militäryrket och blev kapten i schweiziska armén 1870 tog han avsked och blev 1873 svensk medborgare. Han hade då kommit in som tjänsteman i de Kempeska Ljusneverken och efter sitt giftermål med dottern till dessa verks grundläggare, Wilhelmina Kempe, blev han själv i tidens fullbordan deras innehavare. Under hans långa chefskap blevo Ljusneverken bland de mest betydande i svenskt näringsliv och särskilt en betydande faktor i våra orters ekonomiska liv. 1881 bildades Ljusne—Woxna aktiebolag och dess historia behöva vi icke rekapitulera.

Naturligtvis är, att en man i greve Hallwyls ställning innehaft en mängd allmänna förtroendeuppdrag.

Han har sålunda varit ledamot av Första kammaren och mycket annat. I Dala—Helsingebanan intog han en ledande ställning och var en tid dess ägare.

I Stockholm har han givit sitt namn åt det ståtliga Hallwylska palatset, vilket med dess rika samlingar av konst och konstindustriella föremål jämte en miljon kronor till framtida underhåll donerats till staten.

Närmast sörjes den avlidne av maka, tre döttrar, fruarna von Eckermann, von Geijer och Roosval samt dottersonen, Ljusneverkens nuvarande chef, hr H. von Eckermann.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Svenska Dagbladet

28/2 1921

Bortgången svensk mecenat.

Greve Walter von Hallwyl död.

Stockholm, 27 febr. (F. N. B.) Den kända mecenaten, greve Walter von Hallwyl har i dag avlidit. Han var född i Bern 1838. — N. P. C.

*

Med greve von Hallwyl har en märklig man gått ur tiden.

Född i Bern i greve Theodor von Hallwyls äktenskap med Cecilia Imkoff, blev han efter studier i Berlin, Edinburg och Paris officer i schweiziska armén, där han tjänstgjorde som kapten i generalstaben från mitten av 1860-talet till 1870.

Några år senare blev greve Hallwyl svensk medborgare. Från 1883 var han direktör för Ljusne—Woxna aktiebolags järn- och sågverk, vilka stora domäner och anläggningar han genom gifte till större delen var ägare av.

Under åren 1890—1905 var greve Hallwyl ledamot av riksdagens första kammare för Gävleborgs län.

Greve Hallwyls namn är dock mest känt genom den stora donation han och hans maka, f. Kempe, för några år sedan gjorde, då de donerade sitt förnäma palats vid Hamngatan i Stockholm, med dess gedigna inredning och dyrbara konstskatter till Stockholms stad, på villkor att skatterna ej skingras, utan att palatset får stå orubbat som museum. För dess underhåll har anslagits en summa av 100,000 kr.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Kjämnarsd Aftonbl.

28/2 1921

Greve v. Hallwyl död.

Stockholm 27 (Ptb):

Greve Walter von Hallwyl avled i morse i sitt hem i Stockholm efter längre tids sjukdom.

*

Greve von Hallwyl, som tillhörde en urgammal schweizisk adelsätt, var född i Bern 26 januari 1839. Efter studier i Berlin, Edinburg och Paris blev han kapten vid schweiziska generalstaben 1864 och kvarstod i denna grad till 1870. Efter att 1865 ingått äktenskap md Wilhi-Wmina (Mina) Kempe, dotter av grosshandlare Wilhelm Kempe, blev han genom sitt giftermål ägare av en större förmögenhet bl. a. omfattande större delen av Ljusne och Voxna järn- och sågverk. 1873 blev han svensk medborgare och ägnade sig med intresse åt förvaltningen av sina stora industriföretag. Även i det politiska livet deltog han och var åren 1896—1905 ledamot av Första kammaren. Sitt namn har han dock framförallt fått knutet vid det av honom uppförda, ytterst dyrbara och förnäma Hallwylska palatset i Stockholm, i år jämte betydande konstsamlingar donerat till svenska staten.

Närmast sörjande äro maka och dotter gift med professor J. Rooswal.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Jämtlands Tidning
28/2 1921

Greve Hallwyl avliden.

(Ptb) STOCKHOLM, 27.

Greve Walter von Hallkyl avled i morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve Hallwyl var född 1839 i Schweiz och tillhörde en urgammal adlig släkt. Han blev efter fullbordade studier kapten vid schweiziska generalstaben, men kom i slutet av 1860-talet över till Sverige och blev svensk medborgare år 1873. Han var en följd av år ägare till Ljusne—Voxna järn- och sågverk. Bredvid sin verksamhet såsom industri- och affärsledare ägnade han också sin uppmärksamhet åt politiken och var åren 1896—1905 ledamot av riksdagens första kammare.

Ägare till en för svenska förhållanden mycket betydande förmögenhet, har han och hans maka född Kempe, visat stor frikostighet och donerat betydande belopp. Särskilt bekant är den donation, varigenom svenska staten efter båda makarnas död blir ägare till det bekanta Hallwylska palatset i Stockholm med dess dyrbara och magnifika konstsamlingar.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Stockholms Aftn

28/9 1921

Greve Walter von Hallwyl.

Stockholm den 27.

Greve Walter von Hallwyl avled i morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjukdom.

*

Greve Walter von Hallwyl var född i Bern i Schweiz den 26 jan. 1839 och hade bl. a. varit kapten vid schweiziska generalstaben. Svensk medborgare 1873 var han ägare av Ljusne och Voxna järn- och sågverk samt det bekanta Hallwylska palatset vid Hamngatan, uppfört efter ritning av professor Clason och vilket som bekant med dess dyrbara konstsamlingar donerats till Stockholms stad. Åren 1895—1905 var han ledamot av Första kammaren.

Greve Hallwyl var gift tvänne gånger, första gången med grevinnan Adelheid von Stackelberg och därefter med Wilhelmina Kempe, som nu står som närmast sörjande.

Aftonbl. Ca 28/9.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM 1
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Stockholms Tidning
28/2
1921

GREVE W. v. HALLWYL DÖD.

STOCKHOLM den 27.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Dagl. T. 28/2.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve von Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang.

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan i Stockholm, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum. Donationen åtföljdes av en gåva på kronor 1,128,660 i svenska statsobligationer, avsedd för underhåll av det blivande museeet.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :-: Riks. 7787

Landskrona Fidning

28/2 1921

Walter von Hallwyl †.

Enligt telegram från Stockholm afled i sitt hem därstädes i går morse efter en längre tids sjuklighet grefve Walter von Hallwyl i en ålder af öfver 82 år.

Tillhörande en gren af den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern i Schweiz och ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburg åt den militära banan och var några år på 1860-talet kapten vid schweiziska generalstaben. Mot slutet af nämda decennium öfverflyttade han till Sverige o. erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Genom sitt år 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter af grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare af bl. a. Ljusne och Voxna järn- och sågverk, har han deltagit i skötseln af dem tillhöriga industriella anläggningar m. m. samt äfven varit styrelseledamot i Dala—Helsinglands järnvägs a.-b. m. fl. företag. Åren 1896—1905 var han ledamot af riksdagens första kammare.

Grefve von Hallwyl har gjort sig känd för frikostigt mecenatskap beträffande konst och konstindustri och vid många tillfällen understödt humanitära och allmännyttiga företag.

Mest bekant för den nu lefvande generationen torde han vara genom den storartade donation, hvarigenom hans dyrbara och ståtliga palats vid Hamngatan i Stockholm jämte de däri förvarade storslagna konstsamlingarna öfverlämnats i statens ägo jämte en större fond för palatsets o. samlingarnas vård.

Grefve von Hallwyl var sedan flera år tillbaka ägare af Hildesborgs slott invid Landskrona.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ✕ Riks. 7787

Lunds Dagblad

28/2 1921

WALTER VON HALLWYL DÖD.

STOCKHOLM (Sv. T.) den 27. Greve Walter von Hallwyl avled i morse i sitt hem i Stockholm.

28/2 * Lunds D.

Greve Walter von Hallwyl föddes i Bern den 26 januari 1839 och var alltså vid sin bortgång 82 år gammal. Han var son till greve Theodor von Hallwyl och dennes maka, född von Imhoff. Under en följd av år studerade han i Berlin, Edinburg och Paris och tjänstgjorde åren 1864—70 som kapten vid schweiziska generalstaben. Han inflyttade 1864 till Sverige och förvärvade 1873 svensk medborgarrätt. Året efter ankomsten till Sverige ingick han äktenskap med Wilhelmina Kempe och kom därigenom i besittning av en stor förmögenhet, till största delen placerad i Ljusne och Voxna järn- och sågverk. 1893 läto makarna efter ritningar av I. G. Clason uppföra den fastighet vid Hamngatan i Stockholm, som numera går under namnet Hallwylska palatset, och som år 1908 testamenterades till Stockholms stad. Som staden icke ansåg sig kunna mottaga den storartade gåvan på grund av de utgifter det skulle medföra, överlämnades den för icke så länge sedan till staten åtföljd av en miljondonation. Vidare har greve Hallwyl som bekant donerat medel till en professur vid Nordiska museet, vilken f. n. innehaves av professor N. Lithberg.

Ätten Hallwyl härstammar från en urgammal schweizisk adlig släkt, som uppkallats efter slottet Hallwyl i kantonen Aargau vilken den dokumentariskt ägde redan 1080. Ätten fick 1373 av hertigen av Österrike grevskapen Rohre och Fahrwangen och blev därigenom riksgrevlig.

Den avlidne sörjes närmast av maka.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⋈ Riks. 7787

Nya Dagl. Allehanda

28/2 1920

Den bortgångne donatorn.

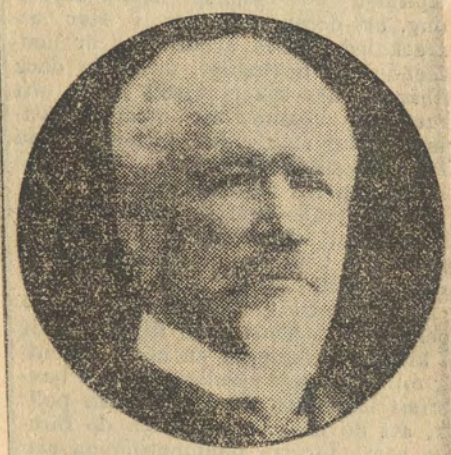

Riksgrefve Walter von Hallwyl.*

Grefve Hallwyl hade, enligt en bestämmelse af år 1908, förordnat att det honom och hans maka tillhöriga palatset jämte dess rika konst- och konstindustriella samlingar skulle efter makarnas död tillfalla Stockholms stad. Detta ändrades emellertid för några månader sedan därigenom att makarna beslöto att öfverlämna nämnda värdefulla egendom till svenska staten, med föreskrift att däraf skall bildas ett statsmuseum, där forskare och konstnärer kunna studera ett vackert prof på vår tidsålders högreståndskultur. Donationen åtföljdes af en gåfva på 1.128,660 kr. i svenska statens obligationer, hvilkas årliga afkastning, 50,000 kr. är afsedd för bestridande af förvaltningskostnaderna.

En annan storartad donation är den som af makarna v. Hallwyl år 1919 gjordes till Nordiska museet för inrättandet af en professur i nordisk- och jämförande folklifsforskning.

---

*Af misstag infördes vid gårdagens dödsruna ett felaktigt porträtt, hvarför den riktiga bilden här återgifves.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Nordmans Posten

28/2 1921

Greve W. von Hallwyl †. Riksgreve Walter von Hallwyl avled på söndag morgon i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet. Nord P 28/2.

Tillhörig en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve von Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang.

Gefleborgs läns landsting valde honom till en av sina representanter i första kammaren, där han hade säte och stämma åren 1896—1905.

Särskilt bekant i huvudstaden var den avlidne som byggherre till Hallwylska palatset, vilket genom donation med sina rika konst- och konstindustriella samlingar övergår till svenska staten.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarna von Eckermann, von Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP — Sv. ARGUS, BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I.
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Aftonbladet Fodr.

18/9 1921

Greve Walter von Hallwyl död.

En av landets bemärktaste industriledare och konstmecenat.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl har sedan många år tillbaka varit en av vårt lands mest kända förgrundsfigurer och föregångsmän. Stora äro de insatser han gjort för sitt nya fosterlands konst och industri.

Tillhörande en gren av den gamla österriksk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag snabbt till en modern storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägs-a.-b. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av Första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understödt humanitära och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer avsedd för underhåll av det blivande museet.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⁘ Riks 7787

Nya Wermlands Tidn
28/9
1921

Greve Walter von Hallwyl död.

STOCKHOLM den 27. (Ptb.) Riksgreven Walter von Hallwyl avled i morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

*

Greve von Hallwyl, som blev 82 år gammal, tillhörde en urgammal schweizisk adelsätt, vars stamgods, slottet Hallwyl, är beläget i kantonen Argau. Han inflyttade i början av 60-talet till Sverige och blev genom gifte med Wilhelmina Kempe ägare av Ljusne och Voxna järn- och sågverk m. m. 1873 blev han svensk medborgare. Själv framstående affärsman, hade greve Hallwyl med stor framgång förvaltat sin egendom, och han har ansetts vara en av Sveriges rikaste män. Under ett tiotal år hade han plats i Första kammaren. Kort före sin bortgång skänkte greve von Hallwyl svenska staten sitt furstliga palats i Stockholm med dess rika konstsamlingar.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ✕ Riks. 7787

Dagningen

9/1 1921

WALTER VON HALLWYL DÖD.

Grefve Walter von Hallwyl afled i går morse i sitt hem i Stockholm.

*

Grefve Walter v. Hallwyl föddes i Bern den 26 januari 1839 och var alltså vid sin bortgång 82 år gammal. Han var son till grefve Theodor von Hallwyl och dennes maka, född von Imhoff. Under en följd af år studerade han i Berlin. Edinburg och Paris och tjänstgjorde åren 1864—70 som kapten vid schweiziska generalstaben. Han inflyttade 1864 till Sverige och förvärfvade 1873 svensk medborgarrätt. Året efter ankomsten till Sverige ingick han äktenskap med Wilhelmina Kempe och kom därigenom i besittning af en stor förmögenhet, till största delen placerad i Ljusne och Voxna järn- och sågverk. 1893 läto makarna efter ritningar af t. G. Clason uppföra den fastighet vid Hamngatan i Stockholm, som numera går under namnet Hallwylska palatset, och som år 1908 testamenterades till Stockholms stad. Som staden icke ansåg sig kunna mottaga den storartade gåfvan på grund af de utgifter det skulle medföra, öfverlämnade den för icke så länge sedan till staten åtföljd af en miljondonation. Vidare har grefve Hallwyl som bekant donerat medel till en professur vid Nordiska museet, hvilken f. n. innehafves af professor N. Lithberg.

Ätten Hallwyl härstammar från en urgammal schweizisk adlig släkt, som uppkallats efter slottet Hallwyl i kantonen Aargau hvilken den dokumentariskt ägde redan 1080. Ätten fick 1373 af hertigen af Österrike grefskapen Rohre och Fahrwangen och blef därigenom riksgrefvlig.

Den aflidne sörjes närmast af maka.

Dagningen 28/2

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Skånska Aftonbladet

28/2 1921

Dödsfall.

Grefve Walter von Hallwyl afliden.

Grefve Walter von Hallwyl afled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Grefve von Hallwyl har sedan många år tillbaka varit en af vårt lands mest kända förgrundsfigurer och föregångsmän. Stora äro de insatser han gjort för sitt nya fosterlands konst och industri.

Tillhörande en gren af den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 öfverflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter af grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare af Ljusne och Voxna järn- och stålverk, öfvertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln af den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under grefve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri af första rang. Äfven i andra företag, Dala—Helsinglands järnvägsa.-b. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska lifvet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot af Första kammaren.

Grefve von Hallwyl har gjort sig särskildt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan i Stockholm, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthandtverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom af en gåfva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer afsedd för underhåll af det blifvande museet.

Han sörjes närmast af tre döttrar, af hvilka Ebba är gift med kammarherre Eckerman på Södertuna, Ellen med docenten d:r Roosval och Irma med ryttmästaren Wilhelm von Geijer på Vegeholm.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN

AVDELNING FÖR PRESSURKLIPP
Klara Västra Kyrkogata 12
Allm. Tel. 9104 ⁘ Rikstel. 7787

Social-Demokraten

Skriver den 28/2 -21

Greve Walter v. Hallwyl död.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i Stockholm i en ålder av 82 år.

Greve v. Hallwyl var född schweizare och ägnade sig efter omfattande universitetsstudier åt den militära banan, på vilken han avancerade till kapten i schweiziska generalstaben. År 1864 kom han till Sverge, gifte sig året därpå med en dotter till ägaren av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, och övertog efter sin svärfars död ledningen av den till ett aktiebolag ombildade firmans omfattande bruks- och sågverksrörelse. Företaget utvecklades under greve Hallwyls ledning till en betydande storindustri. Hans personliga insats i denna utveckling skall icke i detta sammanhang beröras. Som arbetsgivare har han av en härvarande högertidning fått betyget att ha tillhört den gammaldags patriarkliska typen. Det klargör ju tillräckligt hans ställning till modern arbetarrörelse.

I egenskap av en av industrihögerns representativa förgrundsmän insattes han 1896 av Gävleborgs läns landsting i första kammaren, där han stannade till 1905.

I Stockholm har den bortgångne industrimagnaten på ett ståtligt sätt hugfäst sitt minne genom att till Stockholms stad donera det vid Hamngatan belägna Hallwylska palatset med dess betydande samlingar av äldre konst och konstindustri. Den för några år sedan gjorda donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer, avsedd för underhåll av det blivande museet.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Stockholms Dagblad

28/2 1921

GREVE WALTER VON HALLWYL DÖD.

Exteriör av Hallwylska palatset, i cirkeln greve W. von Hallwyl.

Bruksägaren, greve Walter von Hallwyl led på söndagsmorgonen efter en längre tids sjuklighet i sitt hem i Stockholm, 72 år gammal.

Walter von Hallwyls namn är väl mest känt genom hans storartade insatser för främjande av konst och konstindustri, hans ovanligt frikostiga mecenatskap och hans fruktbara samlarnit. Det är som bekant endast några få veckor sedan staten av honom och hans maka officiellt mottog deras palats vid Hamngatan i Stockholm att med alla dess ytterst värdefulla konstskatter bliva ett nytt statsmuseum, tillgängligt för konstforskare och konstintresserade.

Född i Schweiz huvudstad Bern i greve Theodor von Hallwyls äktenskap med Cecilia Imhoff, blev den unge Walther efter studier i Berlin, Edinburgh och Paris officer i schweiziska armén, där han tjänstgjorde som kapten i generalstaben från midten av 1860-talet till 1870. Redan nio år tidigare hade han trädt i äktenskap med en svensk dam, grevinnan Adelheid von Stackelberg. Efter hennes bortgång ingick han nytt äktenskap med sin nu efterlevande maka, Wilhelmina Kempe, och blev därigenom ägare till Ljusne-Woxna-verken.

Han mottog dem i den 24 svenska industriens barndom och lämnade dem efter sig som ett mönster för modern storindustri. År 1881 bildades Ljusne-Woxna aktiebolag med ett kapital av 7.8 millioner kronor med masugn, sågverk och allt vad därtill hörer. Vid sidan av affärsverksamheten ägnade sig greve Hallwyl åt ett intresserat socialt arbete, byggde arbetarebostäder, sjukhus och skolhus. Även i andra företag, Dala—Helsinglands järnvägsa.-b. m. fl., har han gjort sin insats som styrelseledamot.

Under åren 1890—1905 var greve Hallwyl ledamot av riksdagens första kammare för Gävleborgs län och har därunder suttit som suppleant i bankoutskottet 1898—1900 och 1902 samt i särskilda och tillfälliga utskott.

Döda

GREVE

Walter von Hallwyl

avled lugnt och stilla

på morgonen den 27 Februari, djupt sörjd och saknad av mig, döttrar, svärsöner, barnbarn, barnbarnsbarn, mångåriga tjänare, vänner och anförvanter.

WILHELMINA von HALLWYL, f. Kempe.

Ebba von Eckermann, f. v. Hallwyl.

Wilhelm von Eckermann.

Ellen Roosval, Johnny Roosval. f. v. Hallwyl.

Irma von Geijer, f. v. Hallwyl.

Wilhelm von Geijer.

Jordfästningen äger rum torsdagen den 3 mars kl. 3 e. m. i Tyska S:t Gertruds kyrka.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⁂ Riks. 7787

Stockholms-Tidningen

28/21
1921

Greve Walter v. Hallwyl död.

Riksgreve Walter von Hallwyl.

På söndagsmorgonen avled i sitt hem i Stockholm greve Walter von Hallwyl.

Dödsfallet kom kanske icke så oväntat för den närmaste omgivningen. På senaste tiden har greve Hallwyls förut så starka hälsa varit bruten, och allra sista tiden har han varit sängliggande. Han nådde vid sin bortgång 82 år.

Med greve v. Hallwyl går en mycket bemärkt stockholmare och en vida uppskattad personlighet ur tiden.

Den von Hallwylska stamtavlan ger årtalet 1080 för ättens första framträdande. Den leder sitt ursprung från kantonen Aargau i Schweiz och räknas till sitt lands uradel. Riksgreve Walter v. Hallwyl var son av Theodor v. Hallwyl och hans maka Cecilia von Imhoff och föddes den 26 jan. 1839. Efter studier i sin födelsestad Bern samt i Paris, Berlin, Edinburgh och i Italien ägnade han sig åt militärtjänst och utnämndes 1863 till kapten i schweiziska generalstaben. Sedan år 1864 var greve Hallwyl bosatt i Sverige och blev 1873 svensk medborgare.

Åt sitt nya fädernesland kom greve Hallwyl att ägna sina bästa krafter, och han framträdde även på den politiska skådebanan som riksdagsman i första kammaren 1896—1905. Mera än vid politiken torde emellertid den bortgångne ha knutit sitt intresse till kultur och konst, och det är som en frikostig mecenat på dessa sistnämnda områden hans namn blivit känt och skattat i vårt land. Senast för en kort tid sedan nämndes makarna Hallwyls namn i samband med donationen till svenska staten av den värdefulla egendomen Hamngatan 4 med dess utomordentliga samlingar, vilka gåvor genom testamente kompletteras med en fond på över 1,128,000 kr. för fastighetens och samlingarnas underhåll som statsmuseum efter båda makarnas död.

Redan före sin inflyttning till Sverige ingick greve Hallwyl (1861) äktenskap med en svenska, grevinnan Adelhaide Stackelberg, som efter två år avled. År 1865 ingick han äktenskap med sin nu efterlevande maka, Wilhelmina Anna Fredrika Kempe, och blev därigenom ägare till Ljusne—Voxna-verken, för vilkas drift han inlagt erkända förtjänster. Icke minst uppskattad av sina underlydande ägnade också greve Hallwyl stort intresse åt dessa; bland annat upprättade han nya arbetarbostäder, sjukhus och skolhus vid såg- och järnverken.

Den bortgångne efterlämnar utom sin maka tre döttrar, fruarna Eckermann, Roosval och v. Geijer.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP — Sv. ARGUS — BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks 7787

Svenska Dagbladet

28/2 1921

Walter von Hallwyl död.

Ett med anledning av den bortgångnes höga ålder ej överraskande men på grund av hans framskjutna ställning såväl som industriidkare som inom sällskapsvärlden uppseendeväckande dödsfall inträffade på söndagsmorgonen. Då avled nämligen efter längre tids sjuklighet innehavaren av Ljusne-Voxnaverken, greve Walter von Hallwyl.

Tillhörande den gamla riksgrevliga ätten von Hallwyl samt son av greve Theodor von H. och Cecilia von Imhoff, föddes den hädangångne i Bern i Schweiz den 26 januari 1839. Efter studier i Berlin, Edinburgh och Paris ägnade han sig åt växlande verksamhet och anställdes år 1864 i schweiziska generalstaben, från vilken han år 1870 erhöll avsked med kaptens rang. Han hade då några år varit gift med Wilhelmina Kempe — ett föregående äktenskap med grevinnan Adelheid von Stackelberg hade upplösts 1863 genom hennes död —, dotter av grosshandlaren Wilh. H. Kempe och Johanna Wallis.

I början av 1870-talet bosatte sig den unge schweiziske generalstabsofficeren som svensk godsägare på Erikslund i Västerljungs socken i Södermanland. Med kraft satte han sig in i de för honom främmande svenska förhållandena, bedrev sitt jordbruk med framgång och tillvann sig sina underlydandes varma tillgivenhet. Han visade den ömmaste omtanke för dem och särskilt vid sjukdomsfall vände sig folket med förtroendefull anhållan om råd och hjälp till husbonden. Genom svärfaderns oväntade död stod han plötsligt som ensam ansvarig för det stora Ljusneverket, en då särskilt krävande situation, eftersom Wilhelm Kempe ryckts bort mitt under utförandet av vidgningar i stor skala.

Greve von Hallwyl, numera svensk medborgare, behärskade emellertid den krävande situationen. Han förenade en vid syn med en noggrann och försiktig beräkning och lyckades icke endast realisera Wilhelm Kempes intentioner, utan även vidga verket vida därutöver, fast i grundläggarens anda. Särskilt genom omfattande terrängutvidgningar lade han en fast grund för vidare verksamhet.

Då han för några år sedan, trött av ålder och ansvar helt lämnade Ljusne ifrån sig, kunde han se tillbaka på ett plikttroget och väl fyllt värv. Den Kempeska skapelsen kunde nu trotsa tidens stormar, landet till heder och väldiga arbetareskaror till bröd. I in- och utländska vidsträckta affärsförbindelser hävdade den utländske aristokraten i spetsen för den svenska firman svenskt anseende för kraft och redlighet i handel och vandel.

I trots av den betydande samhälleliga position, som den nu avlidne intog, var det icke många som personligen verkligen kände honom. Han älskade icke det offentliga framträdandet eller sällskapslivet. Han slöt sig inne i sitt hem, den bäste make och den ömmaste fader. Med givmild hand hjälpte han i tysthet. Först nyligen har till offentligheten nått en donation, vars mått voro alltför betydande för att kunna döljas, nämligen då han vid sidan av sin maka överlät åt svenska staten palatset Hamngatan 4 med dess ovärderliga konstsamlingar. Likaledes under sina sista år åtog han sig chefskapet och kommendatorsvärdigheten i den svenska avdelningen av Johanniterorden, denna vördnadsvärda relikt från korstågstiden, som numera existerar i rent filantropiska syften.

Jämte Ljusne och Voxna järn- och sågverk samt Erikslund och Ås i Södermanland m. fl. egendomar innehade greve von H. sin ätts gamla stamslott i Schweiz.

Greve von Hallwyls första äktenskap var barnlöst. I det andra efterlämnar han tre döttrar, gifta med förste kammarherren Wilhelm von Eckermann, professor Johnny Roosval och ryttmästaren W. von Geijer, vilka nu jämte sin moder äro de närmast sörjande.

Döde.

Greve

Walter von Hallwyl

avled lugnt och stilla på morgonen den 27 Februari, djupt sörjd och saknad av mig, döttrar, svärsöner, barnbarn, barnbarnsbarn, mångåriga tjänare, vänner och anförvanter.

WILHELMINA VON HALLWYL,
f. Kempe.

Ebba von Eckermann.
f. v. Hallwyl.
Wilhelm von Eckermann.

Ellen Roosval, Johnny Roosval.
f. v. Hallwyl.

Irma von Geijer,
f. v. Hallwyl.
Wilhelm von Geijer.

Jordfästningen äger rum Torsdagen den 3 Mars kl. 3 e. m. i Tyska S:t Gertruds kyrka.

sv. ARGUS,
INT. BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM, V.
Allm. Tel. 12323. :: Riks Ö. 122.
Svenska Morgonbladet
28/2 1919

Greve Walter von Hallwyl död.

DET HALLWYLSKA PALATSET, SOM TESTAMENTERATS TILL STATEN. I OVALEN GREVE HALLWYL.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl tillhörde en urgammal schweizisk adlig ätt, uppkallad efter ett slott i kantonen Aargau, som Hallwyls ägde redan 1080. En gren av ätten inflyttade 1864 till Sverige, då den nu avlidne riksgreven Walter von H., herre till stamborgen, bosatte sig i Stockholm. H. var född 1839 och hade förut varit kapten i schweiziska generalstaben. Han blev 1873 svensk undersåte. Genom sitt giftermål med Vilhelmina Kempe (1865) blev han ägare av en stor förmögenhet (större delen av Ljusne och Voxna järn- och sågverk m. m.).

Det Hallwylska palatset vid Hamngatan i Stockholm har, som förut meddelats, donerats till svenska staten att för framtiden med sina utomordentliga konstsamlingar utgöra ett museum. Donationen åtföljes av ett gåvobrev på 1,129,000 kr., avsedda till underhåll av detta museum.

Det Hallwylska palatset uppfördes 1898 efter ritningar av I. A. Clason. Det räknas för ett av mästerverken i Stockholms arkitektur.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⁘ Riks. 7787

Svenska Tidningen

28/2 1921

Greve Walter von Hallwyl död.

Ett telegram från Stockholm meddelar, att den kände mecenaten, greve Walter von Hallwyl i går avlidit därstädes.

Greve von Hallwyl var född i Bern i Schweiz år 1839 och var vid sin död alltså 82 år gammal. Vid några och trettio års ålder överflyttade han till Sverge, där han sedermera var ägare av Ljusne och Voxna järn- och sågverk. Mest bekant är greve Hallwyl för sin storartade donation till Stockholms stad. År 1908 donerade han nämligen jämte sin maka till staden sitt efter arkitekt I. G. Clasons ritningar uppförda ståtliga palats i Stockholm med dess dyrbara konstsamlingar.

för Tidn 28/2

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ⁘ Riks. 7787

Sydsvenska Dagbl. Snällp.

28/2 1920

Dödsfall.

Greve Hallwyl †.

Greve Walter von Hallwyl avled i går morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Tillhörande en gammal feodalsläkt i Schweiz var greve Walter von Hallwyl född år 1839. I sitt hemland hade han varit kapten i generalstaben. Som änkling, efter grevinnan Adelheid Stackelberg, hade han vid ännu unga år på Carl XV:s tid kommit till Sverige, där han genom sitt andra äktenskap, med Wilhelmina Kempe, erhöll betydande förmögenhet och efter hand en dominerande ställning särskilt inom den norrländska trävarubranschen. För Ljusne-Voxna aktiebolag blev han verkställande direktör år 1883. Han var i flera år ledamot av Första kammaren för Gävleborgs län och gjorde sig senast bemärkt genom storartade donationer. Av de tre döttrarne blev den äldsta Ebba, gift med kammarherre Eckerman på Södertuna, Ellen med docenten d:r Roosval och Irma med ryttmästaren Wilhelm von Geijer på Vegeholm.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Södertörns Tidning

28/2 1921

†

Greve Walter von Hallwyl.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl har sedan många år tillbaka varit en av vårt lands mest kända förgrundsfigurer och föregångsmän som gjort stora insatser för sitt nya fosterlands konst och industri.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter till grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järnverk, övertog han efter svärfaderns frånfälle 1883 skötseln av firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägs-a.-b. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det palitiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. För några månader sedan donerade han och hans maka till svenska staten sin värdefulla egendom vid Hamngatan i Stockholm, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra, intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på kronor 1.128.660, i svenska statsobligationer avsedd för underhåll av det blivande muséet.

Södert T 28/2

Greve von Hallwyls namn och verksamhet är, som välbekant nära förbunden med vår ort, i det han i många år varit ägare av Ljusneverken och det gamla Ljusnebolagets verkställande direktör. För cirka 12 år sedan överlämnade han ledningen därför till sin måg, kammarherre Wilh. von Eckermann. År 1919 försiggick, som bekant, en stor och genomgripande förändring av det förut särdeles stora och omfattande Ljusneverken, vilka då av greve von Hallwyll såldes och de egentliga anläggningarna övergick till det nya Ljusnebolaget under ledning av greve von Hallwyls dotterson, överingenjör H. von Eckermann med kammarherre von Eckermann och dennes måg greve Axel Wachtmeister m. fl. som delägare i bolaget.

Greve von Hallwyl ingick däremot icke i det nya Ljusnebolaget.

Då greve von H. vid sin svärfaders, grosshandl. Wilh. H. Kempes död, övertog ledningen av Ljusneverken, var det ett nog så maktpåliggande kall han åtog sig, men med en god affärsblick, präglad av stor försiktighet och med driftiga män vid sin sida gick Ljusneverken tryggt framåt. Förhållandena för industrien voro även då goda och gynnsamma på olika sätt. Greve von Hallwyl och hans grevinna vistades i Ljusne endast under sommarmånaderna och de äldre på Ljusne kommer med glädje ihåg det goda och patriarkaliska förhållande, som var rådande mellan befolkningen och den avhållne industriägaren. Men den nya tiden grep snart nog in och grumlade rätt så mycket av det goda förhållandet här, liksom även skedde på andra platser.

Greve von H. var en fin och nobel personlighet och åtnjöt stor aktning på Ljusne, och de, som lärde närmare känna hans sinnelag, veta att han var en god och älskvärd husbonde. Greve v. H. var ock en verklig blomstervän, och hans villaträdgård i Ljusne omgiven av vackra och tilltalande anläggningar, samt den storslagna parken stod öppen för allmänheten, när den så önskade.

Sedan greve v. H. avgick från sin direktörsbefattning vid Ljusne, har han tillbringat sina somrar på slottet Hildesborg i Skåne.

Greve v. Hallwyl sörjes närmast, förutom av sin maka, trenne döttrar, Ebba, gift med kammarherre Wilhelm von Eckermann, Ellen, gift med professor Johnny Roosval, och Irma, gift med ryttmästaren Wilhelm von Geijer å Vegeholm, barnbarn, brorsbarn och barnbarnsbarn.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ✂ Riks. 7787

Södermanlands Läns Tidning

28/2 1921

Dödsfall.

Walter von Hallwyl.

Riksgreve Walter von Hallwyl avled i går morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839, ägnade sig efter studier i Berlin, Paris och Edinburgh åt den militära banan och avancerade till kapten vid schweiziska generalstaben. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve v. Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modärn storindustri av första rang. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägs-A.-B. m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats. I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av Första kammaren för Gävleborgs län.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefull egendom vid Hamngatan i Stockholm, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer avsedd för underhåll av det blivande museet.

Länsmuseet i Nyköping har fått mottaga sin hittills största donation från greve von Hallwyl, om år 1917 överlämnade en möbel från 1700-talet, en rokokospegel, en gustaviansk möbel, en porträttbyst av marmor, fyra trädgårdsurnor av fajans m. m. Förra sommaren skänkte han till museet porträtt av Erik XIV, Karl X Gustaf och Karl XII.

Jämte Ljusne och Voxna järn- och sågverk, Erikslund i Västerljung och Äs i Julita m. fl. egendomar innehade greve von H. sin ätts gamla stamslott i Schweiz.

Greve von Hallwyls första äktenskap med grevinnan Adelheid von Stackelberg var barnlöst. I det andra efterlämnar han tre döttrar, gifta med förste kammarherren Wilhelm von Eckermann, Södertuna, Frustuna, professorn Johnny Roosval och ryttmästaren W. von Geijer, vilka nu jämte sin moder äro de närmast sörjande.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Svenska Dagbladet

28/2 1921

GREVE W. v. HALLWYL DÖD.

STOCKHOLM den 27.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

*

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839. År 1864 överflyttade han till Sverige och erhöll 1873 svensk medborgarrätt. Efter sitt 1865 ingångna äktenskap med Wilhelmina Kempe, dotter av grosshandlaren Wilhelm H. Kempe, ägare av Ljusne och Voxna järn- och stålverk, övertog han efter sin svärfaders frånfälle 1883 skötseln av den till aktiebolag ombildade firmans bruks- och sågverksrörelse. Under greve von Hallwyls ledning utvecklades detta företag hastigt till en modern storindustri av första rang.

Samt D. 28/2

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan i Stockholm, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum. Donationen åtföljdes av en gåva på kronor 1,128,660 i svenska statsobligationer, avsedd för underhåll av det blivande museeet.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Uppsala Nya Tidning

28/2 1921

Greve Walter von Hallwyll †.

Greve Walter von Hallwyl avled på söndagsmorgonen i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

Greve von Hallwyl har sedan många år tillbaka varit en av vårt lands mest kända förgrundsfigurer och föregångsmän. Stora äro de insatser han gjort för sitt nya fosterlands konst och industri.

Tillhörande en gren av den gamla österrikisk-schweiziska ätten von Hallwyl, föddes han i Bern 1839. Modern tillhörde den även i Sverige bekanta tyska familjen v. Imhoff. Efter omfattande universitetsstudier blev han militär och avancerade till kapten i schweiziska generalstaben, från vilken tjänst han tog avsked år 1870. Redan nio år tidigare hade han trätt i äktenskap med en svensk dam, grevinnan Adelheid von Stackelberg. Efter hennes bortgång trädde han i nytt äktenskap med sin nu efterlevande maka, Wilhelmina Kempe, och blev därigenom ägare till Ljusna-Woxna-värken, där han skulle utföra sin livsgärning. Även i andra företag, Dala—Hälsinglands järnvägsaktiebolag m. fl., har han som styrelseledamot gjort sin insats.

I det politiska livet framträdde han åren 1896—1905 offentligt som ledamot av första kammaren.

Greve von Hallwyl har gjort sig särskilt känd för frikostigt mecenatskap för konst och konstindustri och vid flerfaldiga tillfällen understött humanitära och allmännyttiga företag. Som bekant var det endast några månader sedan han och hans maka till svenska staten donerade sin värdefulla egendom vid Hamngatan, Hallwylska palatset, att för framtiden med sina dyrbara konstsamlingar bilda ett museum, tillgängligt för forskare och andra intresserade inom konstens och konsthantverkets områden. Den storslagna donationen åtföljdes dessutom av en gåva på 1,128,660 kr. i svenska statsobligationer avsedd för underhåll av det blivande museet.

Vid sin bortgång sörjes greve Hallwyl närmast av sin maka samt tre döttrar, fruarna v. Eckerman, v. Geijer och Roosval.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP
Sv. ARGUS
BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 ✂ Riks. 7787

Varbergs Posten

28/2 1921

Walter von Hallwyl död.

I går ingick meddelande om, att greve Walter von Hallwyl på söndagsmorgonen avlidit i sitt hem i Stockholm. Varb P 28/2 21

Walter von Hallwyl var en ättling av den urgamla schweiziska släkten Hallwyl, som fått sitt namn efter slottet Hallwyl i kantonen Aargau i Schweiz. En gren av ätten inflyttade 1864 till Sverige med riksgreve Walter von Hallwyl. Åren 1864—1870 var han kapten vid schweiziska generalstaben. 1873 blev von Hallwyl svensk undersåte. Genom sitt giftermål med Wilhelmina Kempe 1865 blev han ägare av en stor förmögenhet. Han blev ägare av bl. a. Ljusne och Voxna järn- och sågverk.

Det är ganska nyligen som makarna von Hallwyls namn nämndes i svenska pressen. Det var i samband med den storartade donationen som de gjorde, genom att till svenska staten överlåta det av dem efter ritning av J. G. Clason uppförda palatset i Stockholm.

SVENSKA TELEGRAMBYRÅN
AVD. FÖR PRESSURKLIPP Sv. ARGUS BYRÅ FÖR TIDNINGSURKLIPP
STOCKHOLM I
Allm. Tel. 12323 :: Riks. 7787

Örebro Dagblad

28/9 1921

Grefve von Hallwyl död.

Riksgrefven Walter von Hallwyl afled i går morse i sitt hem i Stockholm efter en längre tids sjuklighet.

•

Grefve von Hallwyl, som blef 82 år gammal tillhörde en urgammal schweizisk adelsätt, hvars stamgods, slottet Hallwyl, är beläget i kantonen Argau. Han inflyttade i början af 60-talet till Sverige och blef genom gifte med Wilhelmina Kempe ägare af Ljusne och Voxna järn- och sågverk m. m. 1873 blef han svensk medborgare. Själf framstående affärsman, hade grefve Hallwyl med stor framgång förvaltat sin egendom, och han har ansetts vara en af Sveriges rikaste män. Under ett tiotal år hade han plats i Första kammaren. Kort före sin bortgång skänkte grefve von Hallwyl svenska staten sitt furstliga palats i Stockholm med dess rika konstsamlingar.

V

M ..... N° 1W

ARGUS

ARGUS SUISSE ET INTERNATIONAL
DE LA PRESSE S. A.
23, Rue du Rhône - GENÈVE
Adr. télégr.: *Coupures-Genève* — Téléphone 40-05
Bureau International de coupures de journaux. Traductions de et en toutes langues - Travaux de Rédaction. - Bibliographie. - Recherches dans bibliothèques. - Fournitures de Livres, Brochures, Revues, etc.

Correspondants à Amsterdam, Berlin, Bruxelles, Budapest, Christiania, Copenhague, Londres, Madrid, Milan, New-York, Paris, Stockholm, Vienne.

Extrait du Journal:

Adresse: BASLER VOLKSBLATT. BASEL

Date: 28. Februar 1921

Eidgenossenschaft.

Graf Walter von Hallwyl. Stockholm, 28. Febr. ag. P. C. (Preßzentrale). Der aus der bekannten österreichisch-schweizerischen Familie stammende, 1839 in Bern geborene Graf Walter von Hallwyl ist Sonntag gestorben. Von Hallwyl bekleidete den Grad eines Hauptmannes im schweizerischen Generalstab. Der Verblichene unterstützte in freigebiger Weise die bildenden Künste und die gemeinnützigen Unternehmungen.

M..... N° 1

argus

ARGUS SUISSE ET INTERNATIONAL DE LA PRESSE S. A.

23, Rue du Rhône - GENÈVE

Adr. télégr.: *Coupures-Genève* — Téléphone 40-05

Bureau International de coupures de journaux. Traductions de et en toutes langues - Travaux de Rédaction. - Bibliographie. - Recherches dans bibliothèques. - Fournitures de Livres, Brochures, Revues, etc.

Correspondants à Amsterdam, Berlin, Bruxelles, Budapest, Christiania, Copenhague, Londres, Madrid, Milan, New-York, Paris, Stockholm, Vienne.

Extrait du Journal: Basel.

Adresse: NATIONAL-ZEITUNG. 28. FEVR. 1928

Date:

Totentafel.

Stockholm, 28. Febr. Der aus der bekannten österreichisch-schweizerischen Familie stammende, 1839 in Bern geborene Walter von Hallmyl ist Sonntag gestorben. Der verblichene unterstützte in freigebiger Weise die bildenden Künste und die gemeinnützigen Unternehmungen.

pure
30.—
67.50
130.—
250.—

On traite à forfait, au mois, au trimestre, à l'année.

M..... N° 11

ARGUS

ARGUS SUISSE ET INTERNATIONAL
DE LA PRESSE S. A.
23, Rue du Rhône - GENÈVE
Adr. télégr. : *Coupures-Genève* — Téléphone 40-05

Bureau international de coupures de journaux. Traductions de et en toutes langues - Travaux de Rédaction. - Bibliographie. - Recherches dans bibliothèques. - Fournitures de Livres, Brochures, Revues, etc.

Correspondants à Amsterdam, Berlin, Bruxelles, Budapest, Christiania, Copenhague, Londres, Madrid, Milan, New-York, Paris, Stockholm, Vienne.

Extrait du Journal: LUZERNER TAGBLATT LUZERN

Adresse:

Date: 28. Février 1921

LUZERNER TAGBLATT LUZERN

...in Zofen gestorben.

Aus Stockholm wird gemeldet: Der aus der bekannten österreichisch-schweizerischen Familie stammende, 1839 in Bern geborene Graf **Walther von Hallwyl** ist am Sonntag gestorben. Von Hallwyl bekleidete den Grad eines Hauptmanns im schweizerischen Generalstab. Der Verstorbene unterstützte in freigebiger Weise die bildenden Künste und die gemeinnützigen Unternehmungen.

...ure

...coupures Fr. 30.—
pendant un temps illimité . . . . . » 250 » » 67.50
pendant un temps limitée . . . . . » 500 » » 130.—
» 1000 » » 250.—

On traite à forfait, au mois, au trimestre, à l'année.

M ..... N° ....

ARGUS

ARGUS SUISSE ET INTERNATIONAL
DE LA PRESSE S. A.
23, Rue du Rhône - GENÈVE
Adr. télégr. : *Coupures-Genève* — Téléphone 40-05

Bureau International de coupures de journaux. Traductions de et en toutes langues - Travaux de Rédaction. - Bibliographie. - Recherches dans bibliothèques. - Fournitures de Livres, Brochures, Revues, etc.

Correspondants à Amsterdam, Berlin, Bruxelles, Budapest, Christiania, Copenhague, Londres, Madrid, Milan, New-York, Paris, Stockholm, Vienne

Extrait du Journal : Neue Zürcher Zeitung 1tes Ab. Blatt

Adresse : Zürich

Date : 28. Februar 1929

Kleine Chronik.

Graf von Hallwyl †. H...i. Soeben erhalten wir die telegraphische Nachricht, daß in Stockholm Sonntag morgen, den 27. Februar, Graf v. Hallwyl, Besitzer des gleichnamigen Schlosses am Hallwylersee, gestorben ist. Graf v. Hallwyl war der letzte Sproß dieses alten, berühmten Geschlechtes. Seine kunstsinnige Gemahlin, eine Schwedin, hat, wie bekannt, ihren Stammsitz mit großem Verständnis von Grund aus renovieren lassen.

On traite à forfait, au mois, au trimestre, a ...

e
0.—
67.50
30.—
250.—